

КЊИЖЕВНИ магазин

/ број 115-116-117 / година XI / јануар-март 2011 / цена 100 динара /

ПРОЗА

Михајло Пантић
Никола Маловић
Славољуб Марковић
Зекерија Тамир

МЕРИДИЈАНИ

Јошида Кенко

ПОЕЗИЈА

Љубомир Симовић
Амир Ор
Томислав Маринковић

ПОГЛЕДИ

Дејвид Норис

РЕЧ

Радивоје Микић

НОВЕ КЊИГЕ

Гордана Ђирјанић
Владан Матијевић
Милосав Тешић
Никола Вујчић

ДЕВЕТА СКУПШТИНА СРПСКОГ КЊИЖЕВНОГ ДРУШТВА

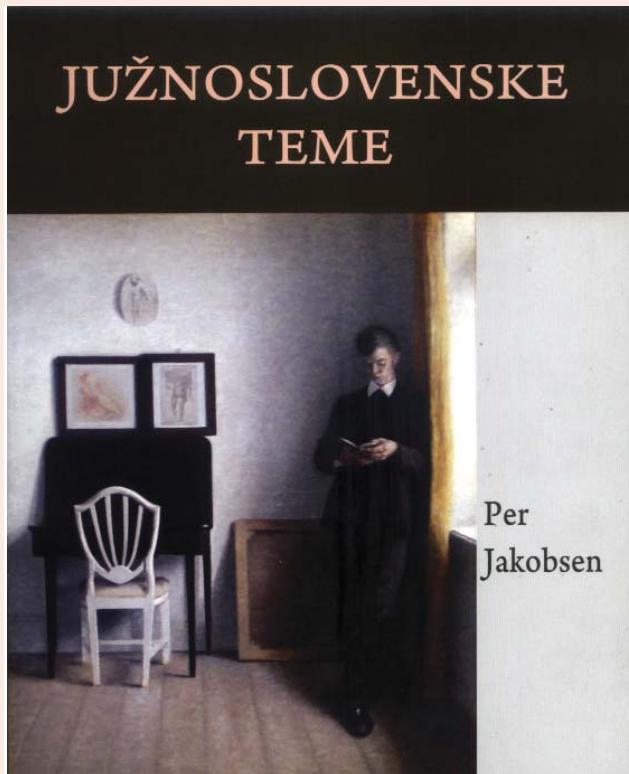
ЈЕДНА КЊИГА

У току прошле године у нас су се појавила два издања везана за име Пера Јакобсена (1935), угледног данског југословенског историчара и србистици. Прво издање је Јакобсенова књига Јужнословенске теме која је писана и у част српској језику, књижевности и културе, а друга, као уздарје истом данском научнику, зборник је радова у част Пера Јакобсена. Оба ова издања издавачке куће „СловоСлавија“ из Београда настала су знањем и трудом двоје приређивача - Персиде Лазаревић и Ђакомо и Дејана Ајдачића, дајући леп прилог културним везама на бившем југо-простору и у Европи.

Своју ауторску позицију у односу на предмет истраживања Пер Јакобсен даје у кратком Предговору књизи. Он подсећа на то да су шездесетих година прошлог века узори младих стручњака на Копенхашком универзитету, а њима је припадао и Јакобсен, „још увек били стари политичари“. Стари су се „са истом комплетенцијом бавили и лингвистиком, књижевношћу и историјом“. Кад се прочита Јакобсенова књига постаје јасно да је и он, као наследник стarih професора, на добар начин остварио тaj идеал.

Томе доказа даје чињеница да се у пет тематских блокова своје књиге Пер Јакобсен једнако успешно бави не само лингвистиком, књижевношћу и историјом, већ и српском културом унутар које се ове три дисциплине укрштају и преплићу. Те сложене теме он посматра у узрочно-последничним везама историје и културе, културе и културне идеологије, књижевности и језика, тумачећи их у дијахронијској и синхронијској равни. Значајан део Јакобсеновог рада, уз истраживање српске књижевности, њеног пријема и представљања у Данској, такође је везан и за превођење српских писаца на дански језик и њихово објављивање код данских издавача.

Педесетогодишње бављење југословенским и србистичким темама сагледано је кроз текстове у хронолошком низу. Све то омогућило је Јакобсену, и без његове воље, да напише иманентну историју прилика и духа тога времена на нашем ширем простору. То показује колико су појаве у култури и културној идеологији, а, такође, у језику и књижевности на овоме простору биле претходница до гађајима у политици која је довршила оно што је култура започела. Из те визуре, а то је објективна визура политичара и беспристрасног спектатора, Пер Јакобсен у целини и појединачно види народе на балканском мапи рељефније и боље него што они виде сами себе. Позиција синеира ет студија исказана је на уздржан, култивисан и коректан начин чак и кад се са аутором у свему и не слажемо.

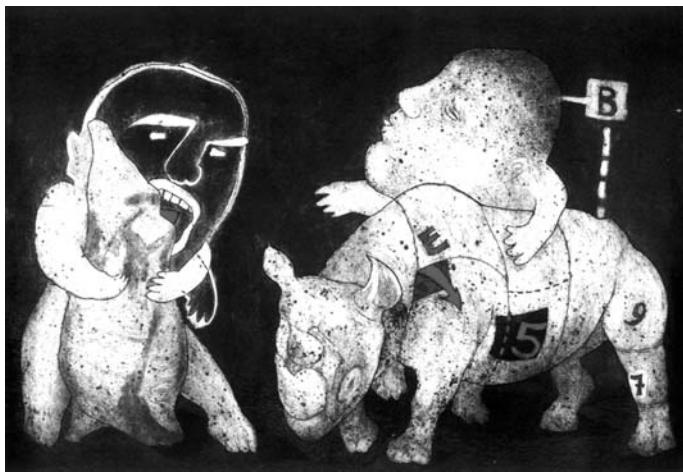

Јакобсенови радови настали су током пола века, па зато одсликавају српску књижевност и у југословенском корпусу. Но, ови радови у потребној мери издавају ту књижевност у њеном националном контексту и посебности. На томе инсистира и Ејгил Стефенсен, чије речи Јакобсен наводи поводом Андрићевог романа На Дрини ћуприја: „У ово време када се све више тежи ка што више заједничкој европској култури, уметничка дела као што је На Дрини ћуприја су драгоценa сведочанства о томе како постоји вишеструкост и национална посебност у широким границама већег јединства“.

И Јакобсенов поглед је сличан. Више него бројни наши савременици он истиче вишеструкост и националну посебност српске културе, јер само посебност, то јест сопствени духовни пртљаг може да буде једино добар и озбиљан улог у корпусу који се зове европска култура. У Јужнословенским темама Јакобсен је каталогизовао ту посебност и препознао њене вредности. Кад би нас Европа познавала и разумела као Пер Јакобсен, ми бисмо за Европу и Европљане били оно што јесмо а не оно што још увек нисмо. Зато је ова књига леп прилог једном другачијем, објективнијем и научно утемељеном размишљању о Србији и Србима, српској историји и култури, језику и књижевности.

Петар Пијановић

►број /115-116-117/ јануар-марш 2011

Насловна страна и ликовни прилози
у овом броју дело су Симониде Радоњић

Садржај

ПОЕЗИЈА

- Љубомир Симовић /2/
Амир Ор /14/
Сулвеј фон Шулц /19/
Владимир Копицл /22/
Небојша Васовић /31/
Томислав Маринковић /32/
Горан Коруновић /36/
Даница Вукићевић /40/
Фиона Сампсон /44/

ПРОЗА

- Славољуб Марковић /4/
Зекерија Тамир /16/
Никола Маловић /20/
Михајло Пантић /26/
Иван Потић /38/
Захар Прилепин /45/
Јадранка Чавић /51/

РЕЧ

- Радивоје Микић /34/

ПОГЛЕДИ

- Дејвид А. Норис /6/
Иво Тартаља /11/
Драгиња Рамадански /24/

МЕРИДИЈАНИ

- Јошида Кенко /42/

КРИТИКА

- Драгана Белеслијин /52/
Драган Хамовић /53/
Предраг Петровић /55/
Бисерка Рајчић /56/
Бојана Стојановић Пантовић /58/

СРПСКО КЊИЖЕВНО ДРУШТВО

- Милован Марчетић /60/
Девета редовна скупштина СКД-а /62/

Књижевни мајазин
Месечник Српског књижевног друштва

Оснивач и издавач: Српско књижевно друштво
Редакција: Француска 7, уторком 11-13 часова

телеф/факс: (011)262-88-92; (011)328-85-35; e-mail: kmagazin@beotel.rs

За издавача: Милован Марчетић
Уредништво: Ана Ристовић, Игор Перишић

и Дејан Симоновић (оперативни уредник)

Главни уредник: Милета Аћимовић Јивков

Графичко обликовање: Мирјана Живковић

Лекштура и корекштура: Редакција

Прелом: Влатко Михаиловић

Штампа: Чигоја штампа, Београд, Студентски трг 13

Жиро рачун: 255-0000000007036-10

ИЗЛАЖЕЊЕ „КЊИЖЕВНОГ МАГАЗИНА“
ПОМАЖЕ МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ СРБИЈЕ

Љубомир Симовић

МОНТ ЕВЕРЕСТ

1.

Ти лежиш, пуцаш,
устајеш, трчиш, пуцаш,
пуцајући у трку преко трга,
пуцајући улећеш у кућу,
пуцајући летиш уз степенице,

кундацима и чизмама отвараш врата,
излазиш на балкон, истураш заставу,
с балкона објављујеш победу и слободу!

У ту кућу се, наравно, и усељаваш!

Док те са зидова, из златних рамова,
гледају нечији запрепашћени преци,
своје торбе, ранчеве, кофере,
своје цакове, сандуке и чизме,
уносиш у туђе собе и салоне,
распакујеш се, пакујеш и препакујеш,
преобуку, сланину и архиву
слажеш у туђе фиоке и ормаре,

у туђем се огледаш огледалу,
пред туђим огледалом
бријеш се туђим бријачем,
једеш и пијеш из туђих тањира и чаша!

Спаваш у туђим перинама и дуњама!

Праћен згранутим очима туђих предака,
домаћински, пушећи туђу хавану,
с туђих прозора посматраш престоницу!

Од јутра до вечери пред твојим вратима
смењују се народни прваци,
инвеститори, рођаци, депутатије,

ректор те свечано уводи у Ректорат,

са свечане седнице Ректората
излазиш ко доктор honoris causa,

и ношен свитом улазиш у Скупштину,
да нови устав потпишеш отиском палца!

2.

Упркос томе што те сви упозоравају
да је у рату вода огледало ватре,
ти у светом надахнућу кажеш: Рат!

У Рат одлазиш наоружан до зуба,
из Рата се враћаш потучен до ногу!

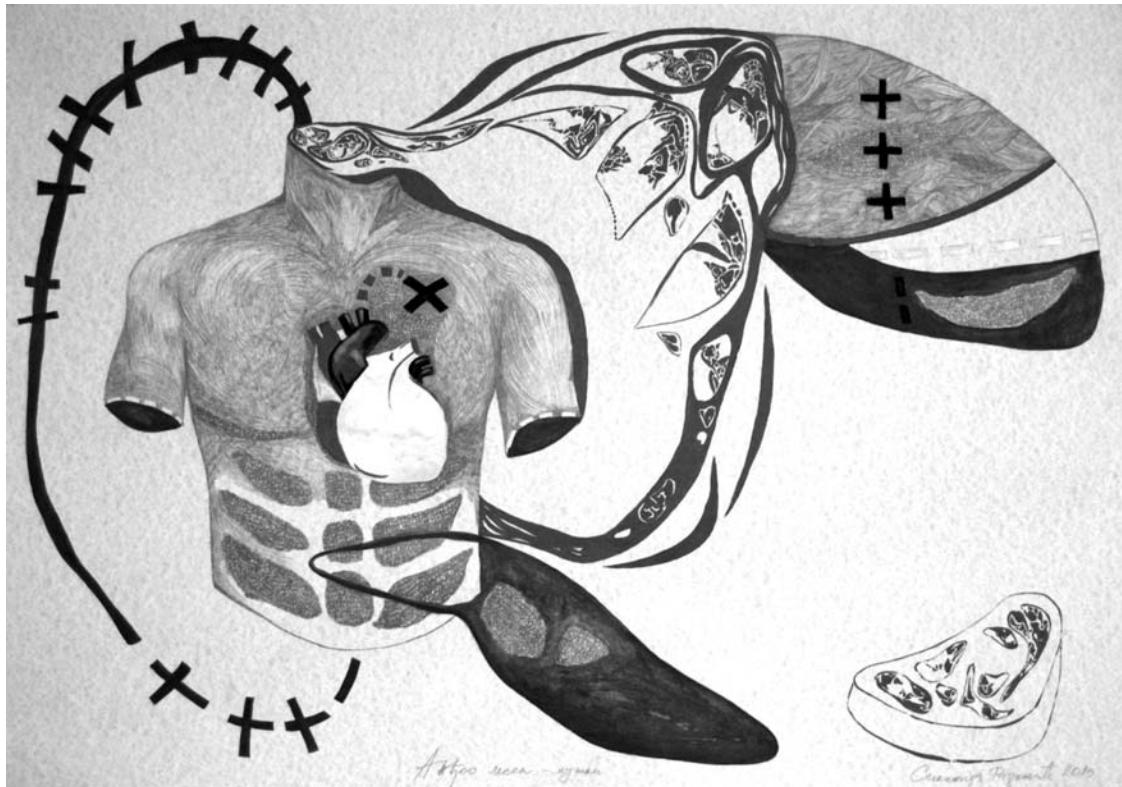
Потучен до ногу, прослављаш победу!

Док у свечаној сали генерали,
адмирали, шакали, маршали,
једу гуске, рибе и јастоге,
нама су кувари у касарни дали
рибље главе и пилеће ноге!

Док слављеници међу собом деле
колајне, високе чинове и звања,
нама су, уместо колајни, у шаке
дали беле штапове и штаке!

Док возови, брзи и путнички,
непрекидно долазе и одлазе,
из свих праваца и у свим правцима,
ка градовима на морима и рекама,

ми у својим цивилним оделима,
као у оделима покојника,
седимо на железничкој станици
а не знамо који воз чекамо!

3.

У земљи која не престаје да се смањује
твоја моћ не престаје да расте!

Ти одлучујеш коме ће намаћи
колајну око врата, коме омчу!

Летиш на крунисања,
на краљевска венчања

— твој авион пролази кроз црвено! -

пресецаш врпцу,
полажеш камен темељац,

подижеш Банку у Картон ситију,
идеш у сафари на домаће животиње,

укидаш старе а уводиш нове
мере за тежину и дужину!

Своју неограничену моћ
користиш да све ограничиш!

Ко и сви богови,
и ти ствараш свет по својој мери:

Монт Еверест висок до колена,
Атлантски океан дубок до колена!

Славољуб Марковић

ИСТИСНУТО ИЗ ЖИВОТА

ПО ФРОЈДУ

Вишемесечно дружење чајника са шљама створи у њему потмулу полну страсти. Четири рупате шље, а он с једним једним кривим, јако издуженим полним апаратом. То његово свакодневно завиривање у рупно поље, доводило га је до беса. Бар да је ишао до дна. И увек са висине, и на одмереном растојању. Док су му чајни сокови истицали, чинило му се, да све то иде у празно. А био је уз то и жељан порода; младих и љупких својих синова и кћери чајника. Онако, како је то знатиљено ослушкивао од господаричиних пријатељица. Деси се чудо. Једнога дана, млада газдаричина кћи, употреби га, или како се узме злоупотреби га. Играјући се са својом другарицом, девојка раскалашна, добар део чајниковог врха загњури у пичкицу своје, на каучу лежеће, другарице. Чајнику, дође да полути у том миришљавом мраку. У девојачком кикоту он се нађе обливен врућом љигавом течношћу. Девојчица је вриштала и чајник најзад угледа светло. И присећајући се тог мучно-слатког детаља, увек када је улазио у шље, био је спреман да уздахне као девојка. После неког времена, стара газдарница, при служењу чаја пријатељици, саопшти, као изузетну новост, да је затруднела дражесна несташка, другарица њене кћери. Чајник заврши своје сладострасно сипање текућине у четврту шљу, умало да од те новости, и узбуђења не поврати целу количину свог терета. Обузе га наједном непојмљива гордост. Јер ето, постаће отац. Бројао је чајник, дане, месеце, потајно се радујући. И једног дана, стара газдарница саопшти, при чајној сеанси, да је, најзад, абортirала другарица њене кћери. Чајник, направно, не разумеде ту учену латинску реч, будући да је био изашао из плебса. А није имао начина ни да се о томе распита: било га је срамота да о томе разговара са својим шљама за чај. Ускоро се другарица његове газдарице поново појави у њиховој кући. Беше, као и увек, раздрагана, немирне косе, дрхтавих сисица, покретљивих снажних ногу, напупелих устију. Но, водила је на касишу, коврџаво куче.

„Ево ње“, помисли чајник раздрагано, па зашишта паром. Газдаричина кћер рече: „Чајник је посве полуdeo. Стално је у напетом стању. Шишиш! Пишти! Ето, до чега си га довела.“

Док су се неразумно смејале, и љубиле, чајник зашишта још јаче. Па се нагло умири. Мислио је сада, тај добри и невини чајник, загледан у маленог свог потомка, који се увијао и цвилео између девојчиних ногу, за-

што ли је готово невидљив врх чајне сипалице тамо под стомаком?¹

ВУК

Много година нисам посетио родни крај. Ево ме данас у њему. Гледам иста брда, исте куће и ограде. Корачам путем. Питам једног дечака:

„Ко је најстарији у селу?“

Он ми наводи име неке жене.

„Да ли си чуо о човеку који је вуку отео овцу?“

Дечак не зна. Причам да је имао само једну овцу и када ју је вук шчепао, човек је узео тојагу, једном руком је вукао овцу а другом је ударао вука. Био је невероватно храбар.

„А да ли се ти сећаш вукова?“ пита ме дечак.

„Не! Ја се исто не сећам вукова. Једино знам ту причу.“

Вукове су поубијали. Од рата наовамо више их није било. На крају дечак каже да се сећа приче о том човеку. Када више није било вукова, назвали су га Вук. За вијао је у рану зору. Деца нису знала да кажу ко то за вија а старије људе плашило је вучји урлик. Једног дана је тај човек заиста постао вук. Ископао је јазбину... у себи... и нестао.

СТРАХ

Стојим на сунцу. Бацам дугу сенку. Нећу да седим у хладу, испод надстрешнице. Нећу да будем са њим.

Пита ме:

„Ти ме се плашиш?“

Не плашим га се, али нећу да му одговорим. Плашим се његових прича. Шта ако неко дође и упита шта тај човек прича? Шта да му одговорим? Овако стојим на сунцу. Имам сенку. Људи који прођу виде да он седи сам. Могу само да ме питaju:

„Зашто тај човек седи сам и ћuti?“

Тада, ја не морам да им одговорим.

СЕЋАЊЕ

Као дете сам ловио пијавице. Загазио бих у барску воду. Истог тренутка лепиле би се за кожу. Нисам веровао да на телу бирају болесна места како би на њих залепиле своје усне. Продавао сам их риболовцима и надрилекарима.

Гледам их, много година касније, на фотографији, када већ имају неке везе са речима као што су меку-

шци, и видим их оне недеље док сам улазио у кућу купца. Гмижу по телу жене и мушкарца. Лежали су голи, на кревету, са увијеним главама. Мушкарац је главом ближе вратима, и по лицу га препознајем. Поред његове главе су ноге жене, савијене у коленима. Изнад Венериног брега је преврнута тегла. Пијавице испод тегле покушавају да уђу у женино подстомаче.

НАЗАДНО

Једно место, одмах после Другог светског рата, постало је назадно јер је у њему, за разлику од других места, откријено најмање антикомуниста, раскиркано најмање непријатељских банди и сарадника окупатора, и зар је то могуће да у њему нема антикомуниста, непријатеља и издајника.

Нису стрељали довољан број антикомуниста, нити раскиркали потребан број непријатеља и сарадника окупатора, много су заостајали за другим местима.

ЉУБАВ

Волела га је тихо, мирно, повучено. Ником није говорила о њему. Своју љубав је чувала само за себе. Ћутала би чак и када би га неко споменуо. Знала је да ће отићи у рат. Удала се зато за млађег момка. Када су га демобилисали, знала је да је болестан. Није желела да га види. Није желела да замени слику гордог црног човека са брковима, сликом болесника. Када је умро седела је поред сандука. Није се покретала. Тихо је и отегнуто јечала. Њене руке су се подигле. Увукле су се у цеп. Из њега, после дужег претурања, извадиле су јабуку. Остале делове тела нису занимали покрети које су обављале руке. Није чак пратила ни урањање ножа у јабуку. Једну половину јабуке – ону већу – руке су нежно спустиле у сандук. Плашила се да тупи ударац о дно не одјекне у соби. Две детиње главе, уоквирене отвореним вратима, провириле су у собу. Дечији погледи су прешли преко сандука и задржали се на свећама. Деца су хтела да јој приђу. Онда се појавила рука и склонила је детиње главе.

Жену се кораци удаљили од леша. Стajала је непомично у углу. И халапљиво је почела да једе половину јабуке.

ИЗБЕГЛИЦА

Избеглица није могао да нађе ни једну просторију где би сместио своје ствари. Онда му је мој отац уступио један собичак. Тај човек је у њему сместио свој бицикл, одећу коју је користио док би трговао, и неколико корпи. Долазио је, одлазио а да нико није обраћао пажњу на њега. Избегавао је сусрет са нама. Једном, док смо увече седели, поздравио нас је, али није желео чак ни да попије кафу. Не знам да ли је са оцем икада разговарао. Мој отац је био сремски борац, и познавао је несрћне крајишнике. Био је у њиховим јединицама. Када је умро отац, више нико од нас није обраћао пажњу на Крајишника. Зaborавили смо на њега. И када ми је једном била потребна бицикл, ушао сам у његову просторију. Нико од нас је није отварао. И стварно се тамо налазила Крајишникова бицикл, али се видело да он дugo не долази. Гуме на бицикли нису биле напумпане а ланац је био искидан.

Овај човек је био избеглица и за време Другог свет-

ског рата. Заправо родио се овде јер му је и мајка била избеглица. Нисам знао зашто више није долазио, или је можда дошао да умре овде, где се и родио.

ДВА ВРЕМЕНА

Али сећања су звуци слика и представа прошлих година. Хајде да се мало бавим науком. Двадесети век је век науке. Капу доле, господо. Али овде нису у питању физичари. Лаплас, Кири, Чедвик, Радерфорд, Нилс Бор, који опредмећују своје знање. Овде су у питању неки други научници. Однос времена у делу и стварног времена:

$$Y=f(X)$$

Време у филму и стварно време: Рађа се дете. Следећа сцена дете трчи. Фilm врло једноставно скраћује пет до десет година. И жена која са мном гледа филм ме пита: „Ко је сад ово?“

„Па оно дете што се родило“, одговарам јој.

„Кад час порасте“, пита се гледатељка.

Очигледно је да она очекује да стварно време приказано на филму буде дуже од размака између две сцене.

Једна госпођа је чула причу о мом другару као великим љубавнику и бунтовнику. Била је млада жена, радила је у вртићу, осећала је некаву тескоту, желела је бунт, и тај бунт је био љубав са мојим другаром.

Мој другар је глумио Грке. Стари Грци су у собама, у којима су водили љубав, на свим зидовима имали окачена огледала, чак је једно огледало било на плафону. Соба је била јако осветљена. Данас би се осветљена соба мог другара могла назвати хиперреализмом. И, слушајући његове речи о хедонизму, љубавница се чак осмехивала, понављајући да она већ зна да је он особен човек. Жена се вртела испред камере. Играла је. Померала је црвену сукњу. И, водећи љубав са њом, мој другар је направио порно филм.

Једноставно је била укључена камера којом је неко управљао, која се налазила у зиду. Одећа има само један смисао: да се скине и ништа више, и да останемо голи. И тако је настао филм који је био стварност.

Фilm је приказан јавно, затим је дат њеном мужу. Преварени муж је био захвалан. Захвалио је мом другару што му је помогао да сазна са каквом женом је живео. Он је фilm приказао деци да би и она видела каква им је мајка. Баба се одмах одрекла кћерке. Рекла да је би више волела љену смрт него овакав резил. Затим родитељи више нису дозвољавали да им таква жена васпитава децу. И васпитачица је морла да остави службу и да се изгуби из света. Била је потпуно разочарана. Ако је хтела да се побуни против морала, морала је немирење и да плати! Ако је хтела искрено да воли другог човека, доживела је потпуно разочарење, у све људе! Претпостављам да о Умберту Еку ништа није знала. Ако сам и хтео да је у питам да ми одговори на ова питања, нисам је касније сусретао нити сам знао где је живела.

¹Замолио сам пријатеља Радомира Рупљанца (учесника у пројекту надаутор), да за моју књигу кратких прича напише неколико прича. Осим идеја није стигао да заврши те приче. На мени је остало да их изведем. Можда се то може назвати и метарад, или пост рад.

Сада је свеједно коме ћу их приписати.

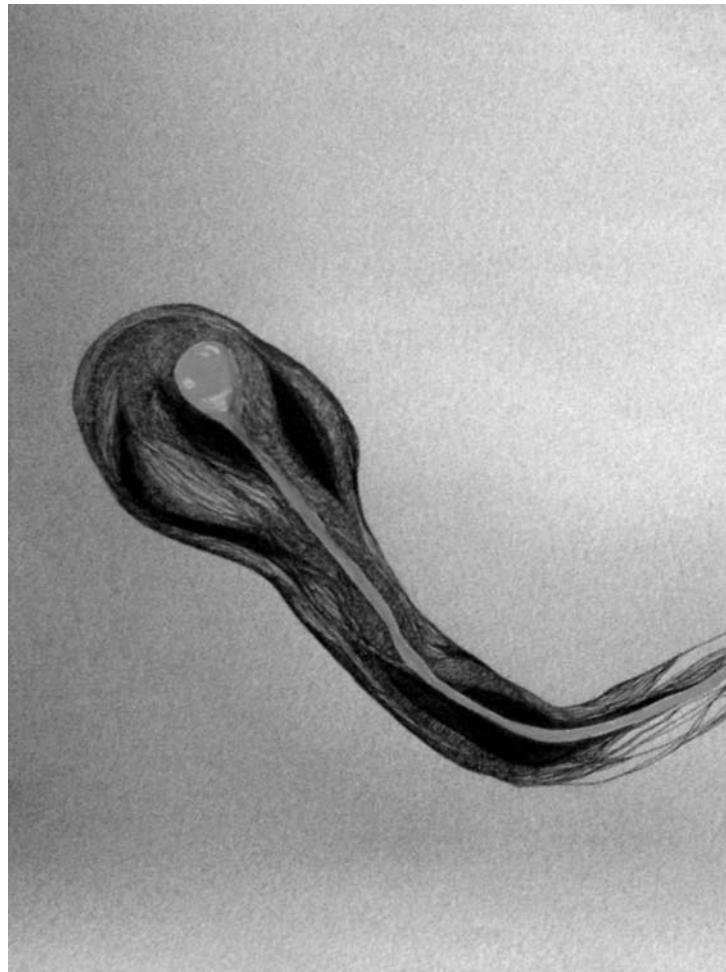
Дејвид А. Норис

СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ И ГРАНИЦЕ ИСТОРИЈСКОГ САЗНАЊА

Током последњих деценија двадесетог века историјски роман привукао је у Западној Европи и Северној Америци двоструку пажњу читалаца и академске јавности. Писци попут Умберта Ека (*Име руже*, 1980), Салмана Руждија (*Деца йоноћи*, 1981), Греама Свифта (*Водена земља*, 1983) и Џона Фоулза (*Жена француског поручника*, 1969), међу осталима, писали су бестселере. Њихова дела постала су и предмет истраживања у књизи Линде Хачион *Поетика постмодернизма: историја, теорија, фикција* (1988), где она развија своју терерију модерне историјске прозе, коју назива историографском метапрозом. Више од једне деценије касније, у својој књизи из 2001. године *Узвишена жеља: историја и ћорза после шездесетих* (2001), Еми Ц. Елијас дала је свој допринос расправи о природи модерне историјске прозе. Она је усредсредила своју пажњу на исте и неке друге ауторе, па је помињала, на пример, Џулијана Барнса (*Флоберов љайајај*, 1984), Чарlsa Фрејзера (*Хладна планина*, 1997), Тони Морисон (*Вољена*, 1987) и Ценет Винтерсон (*Sexing the Cherry*, 1989) као творце – како је она то назвала – метаисторијске романсе. Обе ауторке заинтересоване су за ону врсту историјске прозе која задовољава широку читалачку публику тиме што садржи дуге, сложене приче које за позадину имају историјски уверљиве светове. Линда Хачион карактерише ово својство историографске метапрозе као повратак „заплета и питања референце“.¹ Слично томе, Еми Елијас истиче да метаисторијска романса не заузима критички став пре-ма историји тиме што „прича историјску причу на чудан и авангардан начин“.² Осим што поседују овај квалитет приповедања приче, такви романи, међутим, на различите начине подривају очекивања која имамо од историјске приповести. Еми Елијас наглашава да ови романи, који „изгледају веома конвенционални ‘на површини’, могу, у ствари, да кажу доста радикалне ствари о историји“.³

Српску књижевност из приближно истог периода такође карактерише писање историјске прозе која, судећи по подацима о продаји, одговара популарности одговарајуће прозе у Западној Европи и Северној Америци. Међутим, њена рецепција је била веома различита, упркос чињеници да и она има занимљиве и понекад радикалне ствари да каже о нашим претпоставкама о природи историје и историјског знања. Не говорим о ауторима попут Добрице Ђосића, чије интересовање лежи у реконструкцији историјских догађаја у

фикационалној форми као доприносу великој националној приповести, а не њеном довођењу у питање. Са друге стране, немам у виду ни писце попут Милорада Павића, за чији стил је карактеристично развијање занимљивих наративних стратегија пре него њихово компоновање уз креацију историјски уверљивих светова. Оба ова приступа писању романа су изван дефиниција модерне историјске прозе које користе Линда Хачион и Еми Елијас. Мене више интересују дела писаца као што су Слободан Селенић (*Пријашељи*, 1980; *Писмо/ілава*, 1982; *Тимор мортиц*, 1990), Светлана Велмар-Јанковић (*Дорћол*, 1981; *Лајум*, 1990), Антоније

Исаковић (Трен 2, 1982), Јован Радуловић (Голубњача, 1980), Радослав Братић (Слика без оца, 1985) и други, у чијим делима можемо да приметимо елементе изазова традицији историјске прозе. Њихова дела садрже својства која су ближа категорији Еми Елијас него оној Линде Хачион највише због тога што им недостаје иро-нијска компонента, која је од виталног значаја за историографску метапрозу и њену стратегију истраживања односа и међусобне игре фикционалног и историјског света. Немам намеру да износим икакве тврђе у погледу односа ових дела према постмодернистичкој књижевности. Био би то празан и непотребан гест ако имамо на уму да се овај појам дефинише на много различитих начина. Тврдим, међутим, да се извесни аспекти текстуалне структуре и тематских интереса ових дела поклапају с неким од основних својстава метаисторијске романсе као одређене врсте модерне историјске прозе како ју је описала Еми Елијас у својој књизи.

Општа тенденција у критичком приступу делима српске историјске прозе осамдесетих година била је да се она читају као миметичка реконструкција догађаја узетих из прошлости. Она су разматрана као реинтерпретација званичне комунистичке верзије историје, и то на два различита начина. Најпре, та дела су виђена као исправљање уских погледа политичке елите која је покушавала да сачува контролу над производњом свих

слика прошлости, као нека форма „критичке књижевности“.⁴ Те приповести су нудиле ново, аутентичније виђење прошлих догађаја и имале већи авторитет у увођењу потиснуте истине о прошлости. Потом, та дела су виђена као представнице националистичких осећања у време критичних промена политичке и друштвене структуре Југославије. Такво касније гледање је типично за многе западне коментаторе који разматрају ова књижевна дела као документарно сведочанство о опасним погледима који су допринели избијању оружаног сукоба почетком деведесетих година. То се може видети из дела Сабрине Петре Рамет (Балкански Вавилон, 1996, 2. издање), Јасне Драговић-Сосо (Сласиоци нације, 2002) и Ендрауа Вахтела (Прављење нације, разарање нације, 1998). Сабрина Рамет почиње своје поглавље под насловом „Србија и Хрватска опет у рату“ на начин који јасно показује такав поглед: „Почело је са писцима. Најпре, наравно, пада у очи разноврсност тема које узимају српски писци. Али теме Другог светског рата, психологије жртве, страдања, увек се понашају и представљају час на један, час на други начин.“⁵ Она наставља да повезује књижевна дела осамдесетих година с популарношћу Слободана Милошевића и политичким расположењем које је водило рату деведесетих година. Њено мишљење је у овом погледу екстремно, али она није усамљена у таквом општем ставу; има и других који ова дела разматрају унутар контекста историјских збивања која ће се дрогодити после њиховог објављивања.

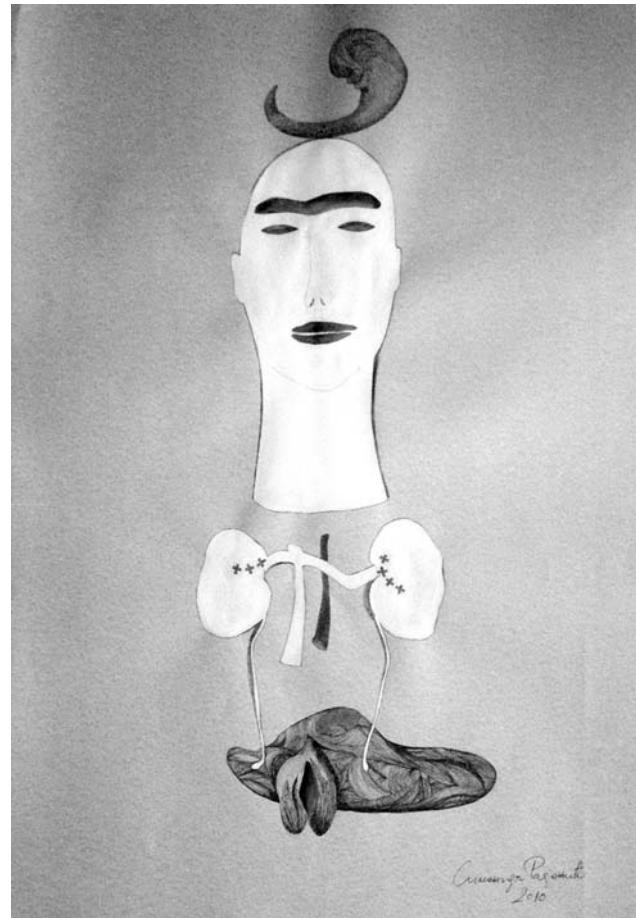
Сматрам да многи књижевни текстови из осамдесетих година имају знатно интересантније и радикалније ствари да кажу о могућности историјског сазнања и могућности приповести да пренесе значења таквог сазнања. Као што Еми Елијас каже за метаисторијску романсу, ови романи откривају да „сећање, жеља и историја нису међусобно одвојиви“.⁶ Њихови приповедачи, који најчешће причају у првом лицу, имају жељу за прошлопшћу, они је памте и опсесивно јој се окрећу. То резултира у извесном парадоксу, будући да је историјски свет снажно присутан, али представља удаљено место. Он је похрањен у индивидуалним сећањима, у колективном памћењу локалне заједнице, у документима, писмима, новинама и усменим причама које круже заједно са древним митовима и народним легендама. При сваком покушају да се неки податак нађе у тим архивима појављује се друга противречна информација да је побије или доведе у питање њену тачност и аутентичност. Нема јединствене истине о прошлости; уместо тога, много је полагања права на истину која се међусобно надмећу, из којих на површину тешко може испловити кохерентна и конкретна слика историјског света. Док испипавају крхотине историјских информација, сами приповедачи добијају живот, стичу идентитет кроз продукцију своје приповести пре него кроз своје чинове у упамћеном свету. Они опровергавају и велику приповест историје и релативистички мит о бесконачној текстуалној продукцији. Историја о којој они говоре је историја која боли и која преживљава у садашњости као отворена рана. То је трауматско присуство које они не покушавају да реконструишу као догађај, али за које покушавају да нађу смисао у садашњости.

► Већина романа смештена је у време Другог светског рата или приближно у тај период, са честим референцима на старију историју и понекад на хаос послератног света. У позадини приповести често постоји неки посебан догађај којем се она стално враћа: хапшење и погубљење Миличиног мужа у *Лајму*, покљ сељана у *Голубњаци*. Еми Елијас то обележје сматра карактеристичним за метаисторијску романси. Велико насиље двадесетог века, тврди она, изазвало је посттравматску имагинацију засновану на искуствима два светска рата, концентрационих логора нацистичке Немачке и Сталјинових гулага и претњи нуклеарним ратом, што је све уништило баштину модерне цивилизације. Двадесети век није само сведок таквих периода опадања већ их и детаљно документује. Он је произвео властити архив ужаса као константно подсећање на своје неуспехе. Еми Елијас каже да на крају двадесетог века постоји дух саморефлексије везан за ове догађаје и да се то „комбинује са осећањем преке потребе да се забележе сведочанства генерација које ишчезавају, а које су искусли страхове столећа и још кратко време могу да говоре о њима у својим сведочанствима.“⁷ Већина дела српске историјске прозе из осамдесетих година има приповедаче који функционишу као сведоци, причајући властите приче и приче које су чули из других извора. Они сведоче о догађајима из прошлости, да би се њихово сведочанство довело у питање, а приложени докази показали као сумњиви. У неким романима такође је наглашена немогућност приповедача у првом лицу да све јасно памти, тенденција да заборавља детаље, да исте догађаје препричава са другачијим детаљима, или да отворено тврди да постоје различити извори који нуде конфлктне информације.

У роману Слободана Селенића *Timor morīis* приповедач је млади студент медицине Драган Радосављевић, који извештава о животу старца Стојана Благојевића, који има 104 године и који умире у време ослобођења Београда 1944. Њих двојица су током рата делили мали тесан стан и Драган је правио белешке о својим разговорима са Стојаном и о старчевим разговорима са другим људима. Сакупљао је и историјске документе о животу свог осталег пријатеља, који је био веома активан у покушајима стварања српско-хрватског политичког савеза у другој половини деветнаестог века. Драган постепено одустаје од свог задатка, сви извори су противречни и он не може да сачини кохерентну биографију ни да створи кохерентну историјску слику о Стојановом месту у ширем историјском процесу. У тим тренуцима он даје свом рукопису наслов *Timor morīis*. Током рата њима се придружује и Стојанова нећака из Хрватске. Она је присуствовала страховитом злочину које су починиле усташе над њеном властитом породицом, о чему извештава као непосредни сведок и са много појединости. Ендрю Вахтел сматра да су та убиства представљена „као део дуготрајног, алогичног историјског анимозитета Хрвата уопште“. Према његовој анализи, „Селенић вешто води читаоца овом закључку постављањем једног до другог Стојановог историјског искуства са описима из ратног времена“.⁸ Проблем са овим закључком у контексту романа је да Стојан двоструко побија такву аналогију. Његово историјско искуство, како Драган покушава да га пре-

несе у својој приповести, представља низ противречности које указују на неадекватност свих покушаја враћања у прошлост ради налажења смисла или сврхе у садашњости. Осим тога, Стојан не користи своје историјско искуство да потврди причу своје нећаке. Напротив, на свако помињање ових догађаја он реагује тако што на немачком језику каже „Ја у то уопште не верјем“ („Das glaube ich doch nicht“).⁹ Стојанова реакција на нећакину причу открива неверицу у постојање варваризма и дивљаштва таквих размера. На крају романа, ова жена, која је преживела да би испричала причу о страховима, постаје и сама инструмент у наредној страховити, када једну младу жену која је према њој добро поступала пријављује због проституције током периода окупације. Овај призор збива се одмах након ослобођења на улици и пред љутитом гомилом. Како се и може очекивати, људе ова информација испуњава бесом и они нападају и на најбруталнији начин убијају младу жену. Статус који нећака има као жртва хрватске ратне агресије доводи се у питање овим њеним поступком.

У другим романима такође се баца сумња на аутентичност прича о ратним страховима или се оне доводе у питање. Догађаји о којима нећака прича Стојану пример су онога што Фелман и Лауб описују као „чинове који се не могу конструисати као знање нити асимилирати у пуну спознају, догађаје који премашују наше референцијалне оквире“.¹⁰ Сумња која изгледа да се појављује у фикционалним приповестима није сумња да ли

су се такви догађаји десили или нису. Она открива проблем који лежи у бављењу значењем које они могу имати као помоћ за разумевање прошлости или за разумевање садашњости. Сврха сведочења није репродукција историје већ трагање за значењем прошлости, њена меморијализација или комеморација, за коју нису употребљиви догађаји који премашују наше референцијалне оквире. Такви догађаји се не могу дозвати у потпуности у сећање. Сведоци и приповедачка сведочанства откривају затвореност и недоступност прошлости. Историја се не може поново створити. Преостали су нам покушаји писања о прошлости јер је то све што поседујемо. Али њена значења увек ће бити недокучива и изван до машаја имагинације.

Збирка прича *Голубњача* Јована Радуловића открива успомене на трауматичне догађаје из Другог светског рата у малом српском селу у далматинском залеђу у Хрватској. Непосредно изван села је јама, у крају позната као Голубњача, природна усеклина у земљи, коју су људи из тог краја некада користили за бацање лешева своје угинуле стоке, али у коју су усташе побацале тела српских жртава побијених у Другом светском рату. Приповедач, сеоски дечак, зна за тај покољ из прича своје породице и школског учитеља. Сеоски поп је одведен и убијен и његово тело „вјероватно“ бачено у јamu, после чега се пажња усташа пренела на друге сеоске житеље.¹¹ У причи се јасно каже да за ове догађаје нема сведока, да се нису чули ни пуцњи ни крици жртава, једино се видело светлућање батерија док су се камиони удаљавали из села. Дечак завршава причу својим додатком: „Голубњача је зобала и зобала.“¹² На крају, он изједначава своје знање конвенција бајки о чудо-виштима и вештицама које једу своје жртве са месним причама о догађајима из рата. Нема додира са прошлешћу осим чувања нејасног сећања и јаме као спољашњег знака ужаса који је иначе невидљив и нечујан. Догађај у тексту добија митске пропорције. Земља је позабала жртве и остала опседнута њиховим сабласним присуством, које неће нестати нити оставити живе на миру.

На другачији начин, али такође уз увођење компоненте митског, Исаковићев роман *Трен 2* меша историјске, тестимонијалне и друге наративне регистре у причи о затвореничком логору на Голом отоку и његовом бруталном режиму. После случајног сусрета с некадашњим логорашиjem, анонимни приповедач креће у трагање за истином о ономе што се дешавало на Голом отоку интервјујуши људе који су тамо били. Његови разговори с различитим људима воде закључку да неће сазнати шта се заиста забивало. Разни људи различито памте догађаје. Личности затвореника с којима су делили логорску судбину они реконструишу на различите начине. Приповедач понекад мисли да некадашњи логораши говоре о истој особи, али открива да можда има сличности у именима и поклапања у датумима, али да постоје и противречни елементи који показују да у питању не могу бити исти људи. Идентитет затвореника се успоставља, затим поново успоставља на другачије начине и коначно ишчезава пошто они изгубе историјску конкретност и постају само нејасни обриси људи који можда jesu а можда и нису више живи. Таква креативна амнезија позната је као саставни део психологије трау-

ме. Међутим, унутар текста, овај елемент се комбинује са сликама које упућују на мотиве из класичне митологије и конструкцијом острва као наслеђа ужаса који премаша наше уобичајене референцијалне оквире. Прошлост се претвара у нешто о чему се не може говорити осим као о дискурсу негде између индивидуалног и колективног сазнања. У том простору нема привилеговане позиције за историјску истину будући да историја више није конкретна грађа прошлости. Увођење мита у наративне структуре, које изједначава нормално различите нивое дискурса, не неутралише већ ревитализује однос између историје и сећања, док се сведоци боре са проблемима налажења адекватних представа за изражавање повреде из прошлости.

Историја се не може докучити и њена неразумљивост постаје застрашујућа. Еми Елијас ово описује као једну од основних карактеристика такве прозе: „Сликајући прошлост као сублимно другачију и различиту, метаисторијска романса често конструише границу између прошлости и садашњости не као архивску чињеницу него као чудно, као поново посећено место.“¹³ У овом контексту, „чудно“ је Фројдов појам „unheimlich“ или, на енглеском, „the uncanny“, што обухвата разне књижевне поступке као што су гротеска, фантастика или чак прича о духовима. Повратак потиснутог у симболичном и стварном кретању у прошлост је директна препрезентација Фројдовог „чудног“; у њему се препознаје дом, али је претворено у онеобичен и застрашујући простор.¹⁴ „Чудно“ је поново посећено место. То је ископавање сећања у покушају да се разоткрију његова значења комбиновањем различитих темпоралних и просторних сфера имагинације, што води једино поразном несхватању које се претвара у неодређено осећање страха, немира или чистог ужаса. Прошлост одбија да буде сахрањена и одбија да обезбеди кохеренцију и веже прошлост и садашњост. Простор међу њима може се видети само као један одсутни означитељ, који ће, примерено, испунити сабласт. Као и језик па и приповест, духови су по себи бестелесни, али се односе на наслеђа значења која се враћају, која траже да буду саслушана, али су лишена свог првобитног смисла и сврхе. Духови, фигуре сличне сенци без имена или лица, као и ликови из мита и легенде, улазе и излазе из ових прича, које такође укључују снове и гротеске епизоде. У делима Волфганга Кајзера, Розмери Цексон и других примећено је да такви мотиви доминирају књижевношћу у периодима великих друштвених и политичких промена, у временима транзиције, када се губи моћ старих извесности да би уследио интелектуални и културни преокрет.¹⁵

Многа дела модерне историјске прозе у Србији током осамдесетих година у већој или мањој мери поседују елементе чудног. Збирка прича Радослава Братића *Слика без оца* садржи нарочито интензивну евокацију живота у малом селу непосредно после Другог светског рата. Село је омеђено са свих страна гробовима својих мртвих, а изван тога је спољашњи свет који доноси историјске и природне катастрофе. Развличите армије долазиле су и одлазиле, окупације и ратови узимали су свој данак, и село је сачувало своја сећања у причама о националним и локалним јунацима из ||| прошлости. После 1945. сеоски житељи евоцирају |||

слике легендарног Стаљина који их је спасао у рату, а потом се претворио у демонску фигуру која прети њиховом постојању као што су то чиниле и друге необјашњиве сile. Сељаци деле свој простор са духовима и вампирима који их опсадају у њиховим сећањима на ратове и покоље. У роману Светлане Велмар Јанковић *Лајум јунакиња* прича како јој се живот потпуно преокренуо са доласком партизана у Београд 1944, када је њен муж убијен и када им је стан одузет и дат њиховој некадашњој служавци. Јунакиња преживљава са сећањима на свој живот чак и са оне стране гроба и на крају посматра властиту сахрану и том приликом исправља успомене једног од оних који су се окупили на испраћају. На крају романа Слободана Селенића *Пријатељи*, један од ликова, Истреф Вери, иде Београдом да тражи кућу коју су он и Владан Хаџиславковић делили крајем рата. Када стигне до адресе где се налазила, открива да је кућа нестала. Нема ничег између зграда које су се некад налазиле с једне и друге стране, чак ни празног простора који би показао где је кућа могла бити. Град и све остало је још увек ту у садашњости, али кућа је тајанствено ишчезла, с њом је нестало и последњег сведока, последњих трагова ратног искуства, а тиме су ишчезли и Владан и све оно што су означавале његова породица и класа. У роману *Писмо ћлава Селенић* се окреће теми револуције и логора на Голом отоку. Приповедачи у књизи су различити ликови из исте београдске грађанске породице затечене у рату, окупацији и револуцији. На крају рата неки чланови породице подржавају Стаљина док други остају на Титовој страни. Они издају једни друге, често с намером да спасу трећег члана породице. Један од њих, син Максимилијан, умире током истраге. Он је дијабетичар и ускраћен му је лек који му је неопходан за преживљавање. Максимилијан се враћа као дух у роману и приповеда своја сећања на те године.

Ови духови нису проширење унутрашњих психолошких сања, какво је уобичајено у гротеској књижевности деветнаестог века. То су политички духови који се враћају да би сведочили о убиству, нехуманом третману, насиљу над телом и имовином. Сећања у која се они на узнемирујући начин уплићу нису личне успомене већ јавна ствар. По томе они више подсећају на Шекспира: Хамлетов отац враћа се из мртвих да сведочи о властитом убиству, украденом краљевству и украденој жени. Шекспирови духови у *Хамлеју*, *Макбету* и *Јулију Цезару* представљају прекорачење људског и божанског закона.¹⁶ Појава духови, гротеска, свет сна, фантастика у историјској прози осамдесетих година нису само последица деструктивне сile историје већ и доказ о трајној вези прошлости и садашњости. У метаисторијском романси духови су знак историјски сублимног. Та сублимна зона лежи на граници историје. У време када су ова дела била објављена, опште мишљење је било да се она супротстављају доминантном идеолошком гледању на прошлост и нуде једну алтернативну историјску приповест. У извесном смислу, ова проза се заиста супротставља марксистичкој историографији својом нетелесо-лошком сликом историјских процеса. Међутим, уместо да промовише ревитализован смисао националне приповести у једном алтернативном наративном оквиру, она има за циљ да закомпликује однос између фикције

и историје. Она се бави проблемом сазнања прошлости. Приповедачи ових дела покушавају да створе наративни поредак од сећања и других противречних извора и да истраже простор између сфере знања и незнаша. Поседујући трагове оног што је некада било, подстакнути су на археолошко истраживање наслага историје, не да би реконструисали збивања него да би разумели њихово значење за савремени свет.

Српска историјска проза осамдесетих година не представља историју као пуку рекреацију прошлих до-гађаја нити као дисциплину која тежи да приповеда о тим прошлим догађајима. Историја је представљена као наслеђе које се стално враћа и које приповедачи опсесивно поново посећују. Жеља да се приповеда о прошлости је заједнички захтев духови који опсадају садашњост и ликова који покушавају да открију тајне прошлости. Историјска проза не рефлектује кризу осамдесетих година непосредно својом везом са антикомунистичком или националистичком пропагандом, него то чини на посредан начин, артикулацијом друштвене узнемирености која прати пад званичних митова, крај једне историјске приповести и трагање за другом. Та проза не сугерише алтернативне истине, већ доводи у сумњу могућност сећања да створи кохерентну приповест о прошлости. Опсесивно враћање у прошлост производи чудне и сабласне одзвиве који значе повратак по-тиснутих историја и промене културних и друштвених структура. Сећања на насиље двадесетог века које не подлеже рационалном разумевању превазилазе границе историјског сазнања. Свако значење које би прошлост могла имати, попут Владанове куће на Косанчићевом венцу, напростио ишчезава.

¹ Linda Hutcheon, *A Poetics of Postmodernism: History, Theory, Fiction*, New York and London, Routledge, 1988, стр. XII

² Amy J. Elias, *Sublime Desire: History and Post-1960s Fiction*, Baltimore and London, John Hopkins University Press, 2001, стр. 71

³ Amy J. Elias, *Sublime Desire: History and Post-1960s Fiction*, стр. 71

⁴ Види: Предраг Палавестра, *Критичка књижевност: алтернативна постмодернизма*, Београд, Вук Карапић, 1983; Предраг Палавестра, *Књижевност – критика идеологије*, Београд, Српска књижевна задруга, 1991.

⁵ Sabrina Petra Ramet, *Balkan Babel: The Disintegration of Yugoslavia from the Death of Tito to Ethnic War*, 2. издање, Boulder Colorado, Westview Press, 1996, стр. 197

⁶ Amy J. Elias, *Sublime Desire: History and Post-1960s Fiction*, стр. 96

⁷ Amy J. Elias, *Sublime Desire: History and Post-1960s Fiction*, стр. 49

⁸ Andrew Baruch Wachtel, *Making a Nation, Breaking a Nation: Literature and Cultural Politics in Yugoslavia*, Stanford California, Stanford University Press, 1998, стр. 223

⁹ Слободан Селенић, *Тимор моријис*, Сарајево, Свјетлост, 1990, стр. 172

¹⁰ Shoshana Felman and Dori Laub, *Testimony: Crises of Witnessing in Literature, Psychoanalysis, and History*, New York and London, Routledge, 1992, стр. 5

¹¹ Јован Радуловић, *Голубњача*, Београд, Српска књижевна задруга, 1980, стр. 46

¹² Јован Радуловић, *Голубњача*, стр. 47

¹³ Amy J. Elias, *Sublime Desire: History and Post-1960s Fiction*, стр. 64

¹⁴ Sigmund Freud, *The Uncanny*, London, Penguin Books, 2003, стр. 121–162

¹⁵ Wolfgang Kayser, *The Grotesque in Art and Literature*, New York and Toronto, McGraw-Hill, 1966, стр. 188; Rosemary Jackson, *Fantasy: The Literature of Subversion*, London and New York, Methuen, стр. 3–4

¹⁶ Види: Renée L. Bergland, *The National Uncanny: Indian Ghosts and American Subjects*, Hanover and London, University Press of New England, 2000, стр. 8

Иво Таршала

ГАЛЕБ У ГАЛЕБУ

Галеб Антона Чехова у Галебу Бориса Акуњина

Књиговезница једне московске штампарије сместила је 2002. године између истих корица два позоришна комада на необичан начин. Иза једне (беле) стране корица сложена је чувена драма Антона Чехова *Галеб*, а са друге стране књиге, ако се задња (тамна) страна корица узме као насловна, нашао се истомени драмски текст Бориса Акуњина. На белој страни корица исписане су као цитат речи којима се Чеховљева драма завршава: „Одведите некуд Ирину Николајевну. Ствар је у томе што се Константин Гаврилович устрелио.“ На тамној страни корица цитиране су речи, примерене криминалистичкој инспирацији Акуњина, „Константин Гаврилович је мртав. Само, он се није устрелио. Њега су убили.“

Испред драмског текста из 2002. године нашла се уводна страница под насловом *Галеб* са назнаком „комедија у два чина“, а затим списак од девет драмских лица, чија су имена преузета из Чеховљевог *Галеба*. У дну тог пописа забележено је, као и у старијој драми, да се радња дешава на Сориновом имању. Али, док је Чехов напоменуо да су између III и IV чина протекле две године, Акуњин прецизира да се радња збива у зимско вече, и уз свако лице записује његову годину старости, која одговара тренуцима из IV чина класичне драме. Јунаци и јунакиње његовог *Галеба* задржавају карактерне црте и једва ухватљиве душевне трептаје које су показали код Чехова, само их још снажно потенцирају. Па ипак, препун цитата и алузија, текст нове драме никад не прелази у пародију.

У време припремања *Галеба* Чехов је у лежерном тону известио пријатеља Суворина: „Пишем не без заједничког, иако страшно грешим против захтева сцене. Комедија, три женске улоге, шест мушких, четири чина, пејзаж (поглед на језеро), много разговора о књижевности, мало радње, пет пудова љубави.“ У драми *Галеб* (1896) руски новелист над новелистима усредсређује пажњу на свет уметника. На сцени наступају два писца – млађи, Константин Гаврилович Трепљев и старији, Борис Тригорин – и две глумице: млада Нина Заречнаја и, старија, Ирина Аркадина.

Оноси између свих јунака и јунакиња драме у знаку су заљубљености која не налази одзив. Трепљев је трајно заљубљен у Нину, девојку која је глумачки дебитовала као извођач његовог драмског експеримента. Но пишчев покушај да на позорници представи угашени живот у далекој будућности, када већ хиљадама година земља не носи на себи ниједно живо би-

ће, а „бедни месец узалуд пали свој фењер“, био је прекраћен вољом увређеног аутора, јер ни старија глумица, пишчева мајка, ни Нина, као извођач, нису биле уздржане у изражавању незадовољства. Будућу глумицу, међутим, заноси Тригорин, писац од угледа, човек у зрелим годинама са којим ће успети да добије и дете, дете краткога века – да би потом убрзо била напуштена. Над књижевником-заводником удовица Аркадина трепти са променљивим успехом. Љубав без одзива испуњава и живот сеоског учитеља Медведенка, за кога је сасвим безврло пошла Маша, кћер управитеља Сориновог имања и његове жене Полине. Маша, међутим, обожава Трепљева, њиховог првог суседа, док свог мужа једва трпи. А управитељева супруга одавно је загрејана за доктора Дорна, мада он не држи много до ње.¹ Само власник имања Сорин говори о својој заљубљености у прошлом времену, пошто је зашао у године, не остваривши никад ни своју жељу да постане литерат ни хтење да се ожени.

Два пуцња, један из ловачке пушке и други из пиштоља, пропратила су усколебаност у души непризнатог писца, пошто се осведочио да се вољена према њему охладила. Пред ноге јој баца тек убијеног галеба, са признањем да је такав ловачки подвиг био чиста подлост. А потом ће из пиштоља пуцати себи у главу. Ранио се приликом свог спасоносног промашаја. И, као да играња барутом није било дosta, још ће – вальда киван на књижевне успехе мајчиног миљеника и његову неодољиву привлачност за Нину – позвати супарника на двобој. Тек одлазак мајке и Тригорина са сеоског имања отклањају опасно искушење.

Ни после две године односи међу поново окупљенима на Сориновом имању крај језера нису много изменjeni. Додуше, Трепљев је у међувремену почeo да стиче књижевне успехе, часописи су почели да доносе његове текстове, он је увидео да за вредност књижевног остварења није све у новим формама. Млада глумица је на позоришним даскама нашла себе, али и после своје животне кризе остаје свом душом предана човеку који ју је напустио. Трепљев ће је преклињати да остане на селу и понудити се да са њом и сам отптује, а она ће све то енергично одбити. На крају млади писац опет пуца на себе, и то овога пута без промашаја. Од откривања тог самоубилачког чина, којим се драма Антона Чехова изненада завршава, комад Бориса Акуњина иде даље нудећи необичан наставак.

► Акуњин свог *Галеба* почиње од оне сцене из IV чина класичне драме где млади писац, наднесен над рукописе са радног стола, гласно размишља о својој списатељској авантури. Он сада критички приступа не само радној верзији неког свог дела у припреми већ и књижевним начелима са којима је раније ошtro устајао против свих уходаних поступака. „Ја сам тако много говорио о новим формама, а сад осећам да и сам помало клизим у шаблон“, предбацује Трепљев самоме себи. Прецитава, одлучно, места која делују отрцано и помиње са завишћу да Тригорин зна како ваља поступити кад се жели описати месечина. „Код њега на брани блиста грилић разбијене флаше и црни се сенка воденичног точка – и месечна ноћ је готова, а код мене – и блага светлост, и лако трперење звезда и далеки звуци клавира који се топе у мирисном ваздуху... То је неподношљиво.“ Млади писац је дошао до уверења да суштина није у старим или новим формама него у томе „да човек пише не мислећи ни на какве форме, да пише зато што му речи слободно теку из душе.“

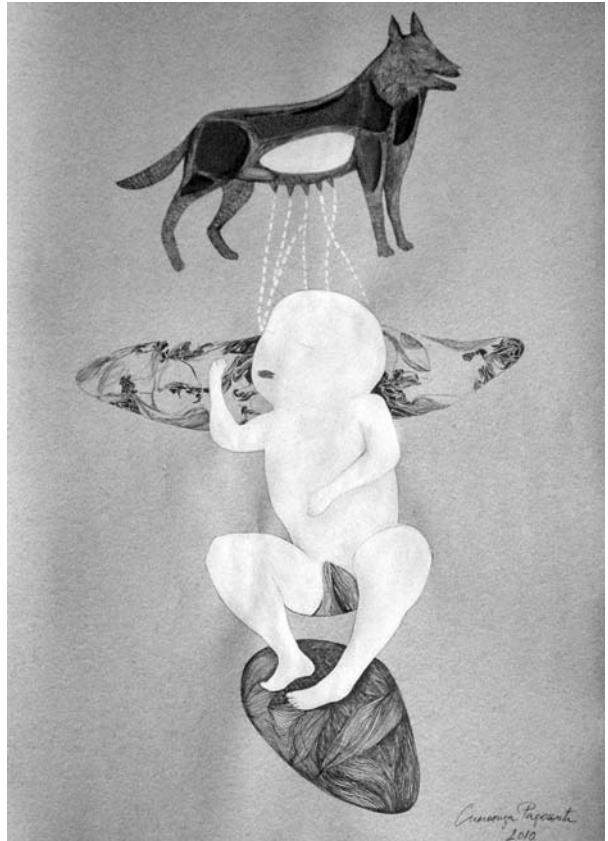
Писца који преиспитује свој рад тргла је из размишљања изненадна појава дуго ишчекиване Нине. Радост га обузима, нада испуњава. Али убрзо се дало наслутити да је младу глумицу привукла једино близина овамо приспелог Тригорина – упркос горком искуству одбачености коју је, бедна, од њега доживела. Њена хладноћа према Трепљеву и коначно пресецање његове наде да ће јој се кад-тад приближити објашњавају душевни потрес који је могао довести до најгорег исхода. Најпре ће уследити пишчево цепање рукописа са писаћег стола.

Неколико звучних ефаката на сцени одиграће улогу од највеће важности за реконструисање трагичног случаја који се дододио. Прасак један што се зачуо у време пљуска и учстале грмљавине био је разлог да доктор Дорн похита у другу собу и извиди ситуацију. Његов извештај биће прошаптан, као и код Чехова: несрћник се устРЕлио. Тек после свог новог, пажљивije обављеног, увиђаја, доктор Дорн ће саопштити присутнима да се Трепљев није устРЕлио него да је убијен.

Према том другом извештају мучко је убиство до-ста неспретно маскирано као самоубиство.

Док је у старом *Галебу*, после пуцња у суседној просторији (тек да се мајка убијенога у први мах завара и умири) измишљена тобожња експлозија из флашице етра у ручној апотеци докторовој, у Акуњиновој драми таква мала експлозија дешава се стварно. Њена је улога била инсценирати присутност свих укућана у тренутку кобног пуцња. Затеченост свију у истој просторији донела би свакоме од присутних чврст алиби – чврст кад посреди не би била само вешта подвала.

Пошто жртви није могао прићи нико са стране – да сумња не би пала на све присутне – доктор Дорн предлаже спровођење истраге, што пре, међу окупљенима, још пре доласка полиције. Најбољи познавалац „психолошког пејзажа“ своје клијентеле у селу и окolini, месни лекар као да је и генетски био предодређен за успешног истражитеља. Једним неумесним

приговором изазван да објасни своје порекло, он открива да су његови немачки преци фон Дорнови у Русији одавно добили настављаче лозе и две побочне линије – Фандорнове и Фандорине. А на помен руских Фандорина читалац ма којег Акуњиновог романа из серије под заједничким насловом *Авантуре Ерасте Фандорина*,² лако ће се сетити ненадмашног детектива. Крв није вода: попут Фандорина, који пожртвовано решава и најтеже криминалистичке загонете, и доктор Дорн постаје оличење проницљивости доброг истражника.

Свако од збуњених лица у Сориновом дому реагује уврђено на докторову тврдњу да би се, чисто теоријски, и оно могло наћи као предмет подозрења. Сви истичу своју нежну приврженост покојном Трепљеву; једино доктор признаје да за њега као човека баш и није имао симпатије.

Потрагу за злочинцем обрађује други чин драме. Али та истрага на позорници не држи корак са одмицањем времена него се осам пута враћа на почетак доносећи увек нову верзију откривања виновника почињеног убиства. Сваки пут се на почетку чује девет откуцаја са зидног часовника, а затим, после докторовог сравњивања оглашених сати са својим часовником, следи његова исправка – да је девет већ седам минута прошло. А на крају сваке одигране верзије зачује се прасак, праћен блеском после којег на позорници наступа мрак. Да је стварно био гром у питанју, муња би претходила праску. Биће, дакле, да се, према пишчевој замисли, иза сцене одиграва реплика ујдурме којом је убиство накнадно оглашено: експлозија из

флашице етра у ручној аптеци, импровизована мало после оног пуцња који се лицима на сцени причуо као гром, додуше гром без муње.

У свакој од осам верзија потраге старија глумица као мајка убијенога патетично декламује своју тужбалицу. Сада она пребацује себи што је, посвећена само позоришту, вазда загледана у огледало, сина неопротиво занемаривала.

Према свакој од осам верзија извршеног злочина истрага задржава пажњу на неком другом лицу. И, ма колико то било неочекивано и парадоксално, свако од тих лица, после мало узалудних врдања и отимања, даје посредно или изричito признање да је управо тражени убица. А ипак, стварна заснованост тих пркосно даваних признања није без дозе проблематичности.

Извршено убиство прва верзија приписује младој глумици. Мотив убиства у том виђењу била би брига за угроженог Тригорина и, посебно, потреба да се та брига покаже.

Друга верзија донеће признање сеоског учитеља, Машиног љубоморног мужа, којем су вређања и саблазан коју за његову нестабилну жену чини присутност Трепљева – најзад прекипели.

Трећа верзија акције доктора Дорна измамљује признање Маше, залуђене жене којој се усхтело да своје узалудно изгарање загаси.

У четвртој верзији одиграва се међусобно надметање супружника Шамрајевих у преузимању претешке кривице на себе. Управникова жена Павлина чини жртву да би од кривице опрала кћер, а управник са своје стране чини исто, да би заштитио жену. Павлина ипак не одустаје од признања, не би ли се одужила човеку чију вредност тек сада открива.

Пети објекат истражног поступка постаје домаћин Сорин, чију отежану покретљивост у инвалидским кољцима лекар оглашава за болесничко уображење. А стари и не крије да је манијакалног болесника желео поштедети од слања у лудницу.

Најогавнија, шеста, верзија злочин приписује мајци, глумици која, зарад безбедности љубавника, уклња, никад матерински прихваћеног, сина.

Седма верзија на нишан истраге узима старијег писца. У своју одбрану он помиње да се дивио таленту младог писца и да му је завидео. „Како је лепо, моћно звучала његова реченица. Тамо је било и тихо трперење звезда и далеки звуци клавира који замирују у тихом мирисном ваздуху. Тако и видиш летњу ноћ, удишеш њен мирис, осећаш хладовину. А ја напишем о некаквом тривијалном грлићу од флаше који блиста под месецом – и сва машта пресуши.“ Тригорин не таји да је сав обузет довршавањем једне криминалистичке приповести и признаје да уверљиве ликове, кавак би сада требало да буде лик убице, остварује само кад најпре сам проживи њихове улоге.

Напослетку, као да жели да врати доктору „мило за драго“, Тригорин сам преузима његову мисију и преиспитује вештачки изазвану хемијску реакцију која је довела до експлозије флашице из докторове ручне аптеке. Закључује да такву ујдурму нико не би могао извести боље од сопственика торбице. Притешњен логичним разматрањем новог аутора криминали-

стичке приче у улози истражника, доктор Дорн, као професионални заштитник живе материје, не може да оспори како је осетио позивање да стане на пут ловачкој помами младог човека чија су убијања живих бића „из досаде“ пуцњем у поетичну птицу понад језера само започета.

Докторово признање, ма колико личило на црнохуморну бурлеску, изречено је на сугестиван начин. Јер доктор ловачку помахниталост Трепљева узима као образац опхођења целе људске врсте према „нашој јадној незаштићеној планети“. Реч је о сваком становнику Земље који загађује воде, крчи шуме, трује ваздух и убија живе бића, играјући се. Са поносом праведног осветника, доктор Дорн изјављује да је морао окончати крваву бањаналију. Да ли је писац заборавио да доктор из његовог комада на припада 21. него 19. веку? Па, ако знамо сву зебњу због затирања дарова природе коју је изражавао један лекар из оних дана по имениу Антон Павлович, свакако нећемо мислити да је брижност Акуњиновог доктора Дорна анахронизам. Није ли Борис Акуњин као писац необичном шалом на завршетку комедије *Галеб* нашао прилику да озбиљно проговори о цивилизацији која немилице затире природну средину, свој, наш, услов опстанка.

Изненађујући обрт који убицу открива у лицу усрдног детектива-аматера има особиту снагу као последња одиграна верзија истраге. Али ни она не обеснажује резултате осталих верзија које су се, према сату и часу, одигравале све у исто време: свака је започета тачно седам минута после девет звучних удараца сата на зиду! У свима се њима заједно може разабрати и један скривен смисао.

Са мало критичког духа читалац или гледалац Акуњиновог продужетка Чеховљеве драме може по-мислити да је докторова процена догађаја пре полицијског увиђаја била, не сасвим случајно, погрешна. У том случају цела истражничка представа, укључујући и докторово близарно признање, у суштини је имала да буде колективна терапија чија је сврха да одвуче пажњу од онога што је – како према *Галебу* Антона Чехова тако и према судбини људској – крај без продужења. Можда је тајна свих детективских прича да скрену пажњу са нечега што се пре њих збило.

Ако је наше домишљање утемељено и у ауторовом схватању, Акуњинов *Галеб* је једна дискретно дата исповест писца свих оних, високим хумором испуњених, историјских романа у виду криминалистичке игре чијој је привлачности тешко одолети.

¹ Посматрајући скуп љубавних односа у *Галебу* као значајно одступање од класичног мелодрамског троугла, Јован Христић их је описао као три љубавна троугла: „Први троугао, Аркадина – Тригорин – Нина потпуно је класичан: две жене воле једног човека. У другом, Маша воли Трепљева, који воли Нину, и не воли Медведенка, за кога се преко воље удаје. У трећем, Полина Андрејевна воли Дорна, а уodata је за Шамрајеву... Али један за другим, ова три основна троугла показују нам различите модусе љубави, од којих ниједна није остварена и неће бити остварена.“ Јован Христић, *Чехов као грамски писац*, Београд, стр. 180–181.

² Романи из те серије, превођени широм света, на српском језику су, узорно, издати под насловима: *Азазел*, *Турски ѡамбиј*, *Левијашан*, *Ахилејева смрт*, *Посебни задаци*, *Државни саветник*, *Крунисање*, *Љубавник смрти*, *Љубавница смрти* и *Дијамантска кочија*. (Издавач „Информатика“, 2004–2009)

Амир Ор

ЕВО

Ево моје изјаве:

стар око педесет година, отац шестогодишњака (што се не види),
од речи правим поезију, вољен, омражен (не види се), заправо
некакав дивљи створ;
исечена душа, побуна, усне
одвише сензитивне, сав од очију (као што се види)
и доиста оно што огледало одаје није дубље
од онога што скрива,
оно што огледало показује дводимензионална је слика Бића
која уоквирује појаву Жељеног.
Портрет који извирује из гомиле у души.
А душа?
Шта могу да вам покажем о њој а да ви то не знате?
Овде је стабљика жита која је израсла ни из чега,
а овде је нож
који ју је одсекао од Јединог

ЦВЕТОВИ

Када мртви планирају своје следеће рођење
гробља миришу као пролеће.

Они прилазе ближе него снови
удаљавају се од својих светова
да би умрли у овом свету.

Изненада се суочавате тело ти се трза
када прођу поред тебе као да си дух.

Купола призора плаво небо, неколико светлих облака
танка су завеса која не може да те заштити.

Звуци звона и морских школки примичу се твојим ушима.
Сваки твој дах представља неко присуство.

У пролеће све се поново открива у облику тела.
Светлуцава огледала висе у ветру очи свугде цветају.

ВАРВАРИ (ДРУГА РУНДА)

Нисмо узалуд чекали варваре,
нисмо се узалуд окупили на градском тргу.
Нису узалуд наши великаны оденули одоре
и увежбавали говоре за ту прилику.
Нисмо узалуд срушили наше храмове
и подигли нове за њихове богове;
спаливши успут све наше књиге
јер у њима нема ничега за такве људе.
У складу са пророчанством, стигли су варвари
и узели кључеве града из краљевих руку.
Али, када су дошли, носили су одећу из ових крајева
и имали обичаје исте као што су наши;
а када су почели да заповедају на нашем језику,
ми више нисмо знали када су
варвари дошли код нас.

ГЛЕДАМ КРОЗ ОЧИ МАЈМУНА

Гледам кроз очи мајмуна
док се у крошњама играју мојом лобањом.
Подижем се са орлом када полети
јер моја утроба је у његовој.
У stomaku земље
гмижем са црвима
који су ми исисали очи из дупљи;
зелен сам. Раствем у трави
која се храни мојим трулим телом.

О, тело моје,
баш си порасло!

ОДРАЗ

Ово су одрази који су заувек замрзнути.
Ово су огледала у соби успомена.

Дете у мраку игра жмурке са сенкама
урања у тајна места степеништа претвара се у сенку.

Дете у мраку
одвојено од свог лика сања своје лице изнутра.
У огледалу мрака оно открива светлост –
и види.

Превео са енглеског Давид Албахари

Амир Ор, израелски песник, рођен је 1956. у Тел Авиву. Објавио је песничке књиге: *Гледам кроз очи мајмуна* (1987), *Лица* (1991), *Ошку-тиши мршве* (1994), *Па!* (1995), *Песма* (1996), *Дан* (1998), *Песма Taxire* (2001), *Музеј времена* (2007) и *Животиња у срију* (2010).

Поезија му је преведена на више од тридесет језика. За њу је добио бројне међународне и домаће награде, између осталих Бернштајнову награду, Фулбрајтову стипендију као и стипендије Универзитета у Ајови и фондације Хајнрих Бел. За своје преводе са старогрчког језика добио је почасну награду израелског Министарства културе. Живи у Тел Авиву. Амир Ор је био овогодишњи гост Дана поезије, манифестације у организацији Културног центра Београда.

Зекерија Тамир

ЧЕМУ ЉУГЊА

Абу Хамза се зачуди кад виде да судија пред ког је изашао због оптужбе да је убио комшију није ни старији човек ни старац, како га је он замишљао, него глатко избријан и безбрк младић, весела лика, па помисли: „Мора да му је отац неки угледан и утицајан чова.“

Сетио се савета своје жене, Ум Хамзе, и реши да га послуша – начини се као неки јадничак, добричина који своју вечеру уступа мачки, па дрхтавим гласом рече судији:

– Тако ми бога, господине судијо, невин сам!

Судија га добро одмери погледом, па га изазовно упита:

– Јеси ли ти човек?

Абу Хамза испали као из топа:

– Ја сам човек, питајте свакога ко ме познаје!

– Човек се дичи свим што учини и никоме се не уклапа с пута – рече судија.

– Ја сам човек и први међу људима – рече Абу Хамза.

На то ће судија:

– А јеси ли убио комшију?

– Убио сам га – рече Абу Хамза – као да и није божији створ.

– А због чега? – упита судија.

– Нешто смо се били закачили. Он је волео да слуша Хифу Вахби, а ја волим Ум Кулсум.

На то се за реч јави Абу Хамзин адвокат. Заснивао је одбрану на тврдњи да је убијени сусед био тежак грубијан и несносан човек и захтевао је да држава одреди Абу Хамзи месечну апанажу зато што ју је ослободио такве штеточине. Затим је реч узео јавни тужилац. Он је захтевао да се оптужени осуди на смрт вешањем и описивао је убиство тако подробно као да је он лично био усмрћен. У судници потом завлада тишина. Сви погледи били су упрти у судију и сви су ишчекивали да чују шта ће он рећи. Судија је, међутим, изгледао задовољан том тишином. Замишљао је како становништво целе земљине лопте клечи и преклиње га да говори, а он неће и неће. Ипак, после дугог премишљања решио је да им услиши молбу. Проговорио је достојанственим гласом и указао на појаву да људи у сиромашнијим, народским крајевима града често тврде да су учинили ствари које никад нису учинили, верујући да ће тиме оставити утисак да су неустрашиви, силни и моћни. Додао је да је и признање оптуженог у овом случају очито облик таквог понашања, које има за циљ да правду заведе на странпутицу. Али, правду није могуће завести! Зна се да није уобичајено да убице признају да су учиниле злочин. Ниједан убица то не чини

после тешке тортуре која уме да потраје данима и недељама, а камоли кад га први пут упитају. Зато је признање оптуженог не само сумњиво него је очигледно да је лажно и самим тим није правовољано. И судија пресуди да је Абу Хамза невин, само му је најпре преабацио што је онако провидно лагао.

Абу Хамзи је било криво што га је судија понизио уместо да му укаже поштовање као човеку, па је уложио протест тврдећи да је пресуда неправична и да умањује његов углед као човека и мужа. Али, судија на то само заповеди чуварима да га силом изведу из суднице и избаце

напоље. Тако се Абу Хамза врати у своју махалу и својој кући погнуте главе, сав мргодан, а Ум Хамза га дочека сва срећна, јер је очекивала да јој се муж врати или мртвав са вешала, или тек после неколико деценија. Покушала је да му ублажи туту речима:

– Криви смо и ти и ја! Ето, имамо видео камеру и смо да сам те снимила кад си убио онога, судија се не би дрзнуо да тако неправедно пресуди.

– Нема ми друге – додаде на то Абу Хамза – до да тражим од жртвиног брата да освети брата и убије ме и тако ме ратосиља ове бруке и срамоте!

– Његов је брат образован човек – рече Ум Хамза – тај неће хтети да утерује у лаж судију е да би теби помогао да истераш истину.

– Па шта онда да радим? – упита Абу Хамза сав очајан.

Ум Хамза се замисли неколико часака, затим му предложи да доведе себи иночу а њој подругу, која ће њему разбити бригу, а њој помагати у кућним пословима.

– Зар не би било боље да нађем љубавницу? – упита Абу Хамза несигурним гласом.

– Таман посла, та би те опељешила, а жена ће ти још донети пару! – убеђивала га је Ум Хамза.

– Али ти знаш да сам ја човек сиромашан, да никде ништа немам – одакле ми паре за мехр?¹

– Наћи ћемо неку која ће теби дати мехр – одврати жена.

– И шта ћемо с мехром?

– Да ћемо га као прву рату за кола која ћемо купити.

– А остале рате, ко ће њих да плати?

– Бог је милостив!

Абу Хамза се наслеђа и осети како му се тескоба повлачи из меса и из костију. У том се зачу енергично куцање на вратима и Ум Хамза похита да отвори. Врати се после неколико тренутака и рече Абу Хамзи да је напољу један полицајац који тражи да га види. Абу Хамза изиђе а полицајац му шапатом рече:

– Поздравио те мој шеф, начелник полицијске станице, и поручио ти да ће те ухапсити и вратити у бајбок из којег си се измигњојо ако му се нечим не умилиш.

– Поздрави ти мени свог шефа – одврати Абу Хамза – и реци му да ја имам само оно што ми је отац оставио, па нека ми каже да ли хоће пола или четвртину?

Махалом прође глас да је Абу Хамза ослобођен оптужбе и људи похрише да га посете и честитају му. Нису скривали чуђење како му је пошло за руком да се спасе робије и вешала. Махалски мухтар му први одаде признање:

– Да ја умем тако, сваког дана бих убијао по неког!

А имам из цамије рече:

– Ја имам једно питање којем никако не могу да се до-мислим.

– Изволи, питај – рече Абу Хамза.

– Кад си преклао комшију, да ли си најпре призывао име божје?

– Јесам, призывао сам божје име, и замолио га да ме спасе од непоменика – одговори Абу Хамза.

– Бог те благословио! – узвикну свештеник. – И нека дâ да вас има више таквих!

Абу Хамзин углед у махали толико је нарастао да га позва жена Афиф-бега, најбогатијег човека у махали. Ис-причала му је да је она, кад је пристала да се уда за свога тридесет година старијег мужа, мислила да ће он умрети за који месец, али сада види да ће он и њу испратити на гробље и сахранити је.

– Јудски је век у божијим рукама – рече Абу Хамза.

Афиф-беговица лукаво одврати:

– Али се бог неће бунити ако му ко помогне!

И обећа да ће му платити колико год затражи, а он јој дрхтавим прстима обухвати врат и рече да се слаже, али да капару хоће одмах. На то она узе његову руку која ју је стезала за врат и помаче је до својих колена, говорећи:

– Ако смо се договорили за главну ствар, нећemo се завадити ни око капаре!..

И саопшти му стидљивим гласом да је њен цицијашки муж даљу понижава а ноћу млати, на шта он уздахну с гнушањем, осмотри је погледом мушкарца који никада у животу није видео жену и виде је као врт пун цвећа и као укусно, сочно месо које је у стању да запали и угашену ватру и да је распири до пожара, мада се иначе једе пресно. Затим јој рече:

– Није ми обичај да ласкам и лицемерим, али за такве као ти на глави се мора места правити!

Она се задовољно наслеђа и рече:

– Тако говоре мушкарци који разумеју ствари, а магарцима је бадава причати!

Но, после само неколико дана Абу Хамзи дође у лимузини Афиф-бегов и рече му:

– Мој газда те зове да одмах дођеш.

Афиф-бег се није замајавао учтивостима већ сместа затражи од Абу Хамзе да га курталише жене, која га вара с његовим рођеним млађим братом и обећа му издашну награду.

— А зашто је само не отераш — упита га Абу Хамза.

— Ако бих се развео — одврати Афиф-бег — морао бих да јој исплатим грдне паре, такав нам је брачни уговор.

— Па добро — рече Абу Хамза — онда уз божју помоћ, Он нас је и створио као браћу, па морамо да се узајамно испомажемо.

Беше га позвао и шеф полицијске станице у махали, и питao:

— Је ли, колико си платио оном судији да те ослободи?

Мени можеш поштено да кажеш!

Абу Хамзина друга жена била је бела баш као што је пријелькивао и сањао, али се стално жалила да јој је врућина. Приграбила је за себе све ноћи с мужем, док се улога прве свела на чишћење куће, прање рубља и кувanje. То се и погоршало откако је Абу Хамза новој супрузи забранио да ради, изговарајући се да је рад замара и ствара жуљеве на њеним нежним рукама.

Та друга жена терала је Абу Хамзу да јој сваке ноћи прети својим великим ножем и да изиграва насиљника који је напаствује, а она је играла улогу силоване жртве, дивље се бранила и вришталла из свег гласа, тако да је сирота Ум Хамза морала да призна: „Ја сам, глупача, потпалила ватру сама себи под хаљинама и довела ту звер да ме брука!“

Комшије су слушале вриску нове Абу Хамзине жене и сажаљевали је, чудећи се како има снаге да трпи такво шиканирање сваке боговетне ноћи. Осуђивали су Абу Хамзино дивљаштво, а када не би чули жену да вришти, знали су да је Абу Хамза малаксао и одмах су га обилазили и носили му понуде, и то не бомбоне и чоколаде, него меда и пињола. А Ум Хамза је пренела мужу на каквом је гласу међу комшијама, очекујући да се бар мало постиди. Али, он се само насмејао и задовољно одвратио:

— Глас богаштине, а не глас сиромаштине!

Она га посаветова да иночи ноћу веже уста неком марамом и он се тиме најпре одушеви, али на крају ипак не хтеде да је послуша, јер схвати да би тако изгубио уста. Зато одговори:

— Ако не престанеш да трачариш, теби ћу ја везивати марамом преко уста, и то и дању и ноћу!

После тога Ум Хамза се пожали својој старијој сестри:

— Ах, сејо моја! Само што ју је онушио, завртела му се памет и потпуно је изгубио разум!

На то јој сестра рече:

— У нашој махали има нека врло побожна жена која се побратимила с једним правоверним цином, она бесплатно помаже народу; ако желиш да ти се муж врати, нема ти друге до да је замолиш да пита побратима да ти помогне и скине чине које ти је подруга бацала на мужа.

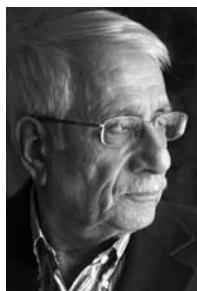
Богомолька збиља намоли свога цинског побратима да ослободи Абу Хамзу мађија и цин обећа да ће учинити све што може. Затим некуд оде и није га било неколико сати, а предвече дође сав весео и саопшти јој да на Абу Хамзу нису бачене мађије него се, напросто, заљубио као и друго божије робље што се заљуби. Ум Хамза не могаде поверијати у то па рече сестри:

— Тада је мој муж и ја га знам; срце му је од камена, а камен се не заљубљује!

Једне ноћи појави се неки незнанац и уби познатог трговца Дијаба ел Мудакира пред самом кућом. Није могло да се утврди ко је убио трговца, али после вишенедељне истраге и прикупљања информација, полиција ухапси Абу Хамзу. Овај одби оптужбе које су му стављене на тетрет. Потурио је истражнику под нос свој пасош с аеродромским печатима који су недвосмислено показивали када је изишао из земље и када се вратио. Изјавио је да је у време злочина био у Часној Меки на хаџилуку и управо је тада обилазио око Честите Кабе, обављајући дужност ходочашћа. Нико га, међутим, није слушао. Предали су га суду, судија одлучи да су Абу Хамзини докази кривотворени и осуди га на доживотну робију. Ум Хамза закука, а закука и њена подруга, заборавише међусобну омразу и као две сестре, иако без много наде, стадоше заједно чекати да се догоди неко чудо које би им вратило мужа у кућу. Абу Хамза пак није чекао никаква чудеса него после неколико месеци искористи прилику и побеже из затвора. Али, није се вратио своме дому, нити је тајно контактирао са својим двема женама (које се сложише да су невера и заборав неизбежна својства мушкираца). Неки исељеник пореклом из њихове махале испричао је да је видео Абу Хамзу у Хјустону, у Америци, како иде руку под руку с неком дебелом плавушом, а житељима махале не остале друго до да зажале што најспособнији међу њима увек одлазе у туђину.

¹ По арапско-исламском обичајном праву то су дарови и новчано обезбеђење које младожења даје млади на венчању. — Прим. прев.

Превео са арапској Срђко Лешћарин

Зекерија Тамир (Дамаск 1931) пише искључиво кратку и сасвим кратку прозу. Његове бритке сатире ефектно разоткривају морбидну природу деспотског устројства дуж целе друштвене вертикале.

Тамиров језик је непоновљиво економичан, израз класичан и строг, стил беспрекоран и заводљив, заплети су му апсолутно непредвидљиви. Из ситуација које се састоје од суште реалности он једним неприметним потезом преводи своје ликове у свет фантастике, из најбизарнијих стања их без најаве непогрешиво баца у реалност и тек кад стигнете до краја приче, схватите да сте, као у каквом чудесном сну, одведені далеко од свега чему сте се могли надати.

Од 1981. Тамир живи у Оксфорду. На српски је досад преведено девет збирки његових кратких прича, а од тога три још пре него што су и биле објављене у оригиналу, на арапском језику. И овај избор је из Тамиrove још необјављене збирке *Умрли смо џа оживели*.

Сулвеј фон Шули

ВЕТАР И СУНЦЕ

Ако си ти ветар, онда сам ја сунце.
Ако си ти ледено тло са успаваним семеном,
онда сам ја пролећни дах сунца који га буди
ослобађајући заробљену снагу земље.
Ако си ти само обећање, онда сам ја дар.
Ако си ти мисао, онда сам ја реч.

Ако си ти суморни ветар који гаси пламен,
онда сам ја искра која га поново пали.
Ако си ти брава, тешка и вешто изливена,
онда ја носим кључ у својим рукама.

Ако си ти оклевање, онда сам ја одлука.

ВОЉЕНИ

Моје очи желе да љубе твоје лице.
Немам никакву моћ над својим очима.
Оне само желе да љубе твоје лице.
Из очију течем ка теби,
око твојих рамена трепери од неке фине врелине
која ти полако растапа обрисе
и ја сам код тебе, код твојих уста
и свуда око тебе –
немам никакву моћ над својим очима.

Седим с рукама у крилу,
не додирујем те и никад нећу проговорити.
Ипак, моје очи љубе твоје лице,
излазим из себе и нико не може да ме спречи,
течем и нико не може да ме препозна,
не могу да зауставим овај недокучиви ток,
овај сјај који не зна ни за крај ни за почетак –
али кад ме коначно погледаш,

својим несвесним, упитним, страним очима,
спустићу се у руке
и вратити под очне капке.

ДОЛИНА

Нико те није ухватио за руку и рекао:
пази сад.
Ово је сад.
Долина коју видиш са вијугавом водом
са скровитим шумама и благим поветарцем
са ливадама и зеленим изворима
ова долина носи име Љубав.

Нико није рекао:
полако ходај.
Пази да не путујеш сувише брзо
да верујеш у другу долину
неку већу за коју си чуо
нема ниједне друге
за тебе нема
задржи се
урежи сваки лист у сећању.

Нико није рекао:
ово је сад.
Ово је много.
Ово јеовољно.

Сасвим сама трчала сам кроз долину
тек кад сам се осврнула схватила сам:
тако је изгледала.
То је била она.

Превела са финској Славица Ајашоновић

Сулвеј фон Шулиц (1907-1996) потиче из уметничко-интелектуалне финско-шведске породице. Стекла је наставничко образовање и радила је у својој струци све до 1972. Она је једна од кључних личности финскошведског песништва 20. века. Теме њених песама ослањају се на свакодневицу. Важне су и импресије из природе. Опробала се и као прозни писац, писала радио драме и представе за позориште. Имала је велики утицај на више генерација женских финско-шведских писаца и вишеструко је награђивана.

Никола Маловић

ПОД ОБАЛОМ КИШОБРАНА

Стално ми се осмјехивала кад би пролазила поред моје радње за продају модних кишобрана. Знао сам да јој се допадам јер ме сваки пут обавезно погледала долje. Прво би у очи, па долje. Увијек је знала тако.

Почесто сам пушио раменом ослоњен уз довратак, да не кршим закон, него да дим излази напоље из радње. Пенис сам све вријеме имао уз ногу. Волио сам да ми се нађе уз лијеву бутину. Неки га држе уз лијеву, а неки уз десну бутину, претпостављам, у зависности од величине већег од два тестиса. Ја сам га пак држао на страни већег, и једнако mrзи sleep гађице. У модном се смислу ионако дијелимо на оне којима жене могу опазити уд, или га макар наслутити, и на оне који пенис из неких разлога крију наборима гардеробе.

То како политичари успијевају да прекрсте ноге у ТВ студију никад ми није било јасно. Мушкарци таково што могу да изведу тек тешком муком. У завођењу гласачког тијела, по дефиницији, требало би да засметају јаја. Немогуће је прекрстити ноге, а многи их крste. Како чине то, они знају.

Да човјек прости, о свemu сам поразмислио у цркви, кад ме свештеник на исповјести упитао шта ће ми *тaj* пирсинг? Мислио је на онај у језику. Казивао сам му да сам преварио сад већ бившу рибу, и да сам пушио сканк, и да сам баш претјерао с пивом у минулом периоду, али нисам очекивао да ће се парох та-ман устријемити на мој пирсинг. „Шта ће ти украс?“, рекао је. „Мушкарци су ионако долje довољно Богом укraшени.“

Поп је, гле, имао право. Ако је Бог дао косу, браду и бркове, па су они украс, и уд нам је дао да се њиме дичимо. Приложио сам *айрс* од племенитог метала уз икону, и од тада почeo полно да се кочоперим. Можда је и то био гријех, али јебат га.

Дјевојка о којој причам опазила ме ту нема много. Чим се из града у унутрашњости преселила на Приморје. По позиву послодавца почела је да ради у обалном дизајнерском бироу „Yahting&Co“, па је сваког дана до посла пролазила поред моје продавнице кишобрана; тако се упознала с очима које су је рад биле да посматрају и ако би њени капци били затворени. А не само док је пролазила Тргом. Често сам с њом у мислима боравио го у купатилу. И свашта јој радио.

Тек, једног јој кишног дана рекох, док је без лумбреле хитала на посао, да у понуди имамо баш лијеп,

нов кишобран, са 24 жице, намирењен онима који из било ког разлога излазе по олујној киши из јахте, или пак живе у Боки Которској – где док пада – зна да дува само тако.

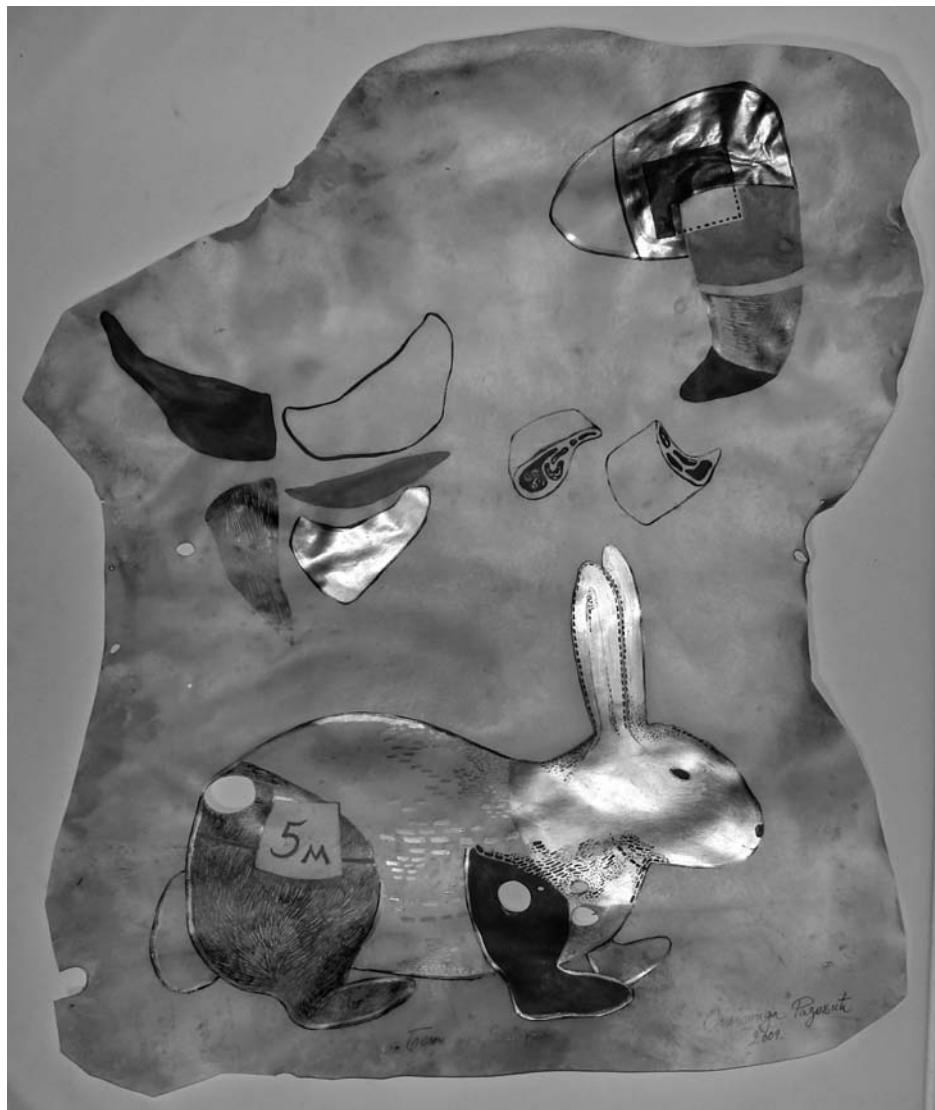
Па се наслијала млада жена, и спустила је рамена, схвативши да јој казујем како се властитом вольом преселила у онај дио Медитерана који је ван туристичке сезоне једнак орканској каквој океанској пошти. То је опазила и сама, почесто мокра током заливских пљускова.

По први је пут тада ушла у специјализовану продавницу модних кишобрана. Док је улазила, осмотрila ме, наравно, јер сам на себи имао своје омиљене левиске, а у њима украсни уд у бијелим боксерицама без икаквих апликација. Наравно, бијеле боксерице без апликација нису могле да се виде...

Звала се Ведрана. И није јој се смркло кад сам јој, као да је учим новом заливском спорту, однедавном голфу, узео отпозади да подучавам како се у сред олује на безбједан начин по кишобран, отвара чувени, нови, француски амрел са 24 сигурносне жице. Дизајнери су га осмислили након ових посљедњих непогода што однијеше кровове широм континента, кад и многе животе, as well.

Купила је потом Ведрана такови лумбрелин, *Made in China*, као да ме заводи тим ситним новцима, 2,88, заправо треном у коме прсти који враћају кусур додирају оне који га примају. Погледала ме испод трепавица цijelog, дунула у шишке, осмјехнула се и пожурила градским степеништем низбрдо, пут обалног бира „Yahting&Co“.

Почео сам у данима иза нашег првог додира да нешто раније затварам радњу. Сачекао бих Ведрану да оконча посао, пред Кустуричним биоскопом „Аурора“. Двама картама није могла да одоли. Ни кокицама, наравно. Шаблон се може оспорити и оспоравати, али се показивао као учинковит. Потом бисмо се љубили у „Аурори“, и дотицали којекуда. Испоставило се да су очи огледало душе, и да су Ведранине руке мањом хрлиле ка оном што у тој фази још није било за гледање. Осјећао сам бол у уским фармерицама, још како, раширенih ногу, посебно када би Ведрана кретала у истраживање уз струју, руком кроз отвор у рајсфершлусу. Мајко, призывао сам – никад до краја свјестан шта је па режисер остварењем хтио да каже. Слабо да сам тих дана видио иједан филм од почетка до краја. По *Ајокалишто* је требало да дођем још је-

данпут, овог пута сам, да бих оком снимио поетику Мела Гибсона. И да бих увом почуо до које је мјере филм само добро изговорен. Кримично сам одгледао и нови хит, *Game over*, Педра Алмодовара. Тај ме на-чисто бацио у бедак.

Једне ми се ноћи пак моја дјевојка сасвим отворила. Било је то у пустом но и даље топлом бироу за пројектовање јахти. Напољу је суверено вадала бура, и палме су стале да гранама кидишу на цријеп којим је здање бироа било покривено. Ведрана ме жељела да види нудог, премда то језиком није казивала, но очима је, а и ја сам њу желио да видим голу. То што је не-стало струје није нас омело, ни што је долазила на ма-хове, јер смо једно другом све вријеме били довољно сликовити и у мраку. Посјећивао сам је, улазио и из-лазио, док је Ведрана крицима облачила сву ту олујну ноћ, и свлачила се у мом погледу до те мјере пред јутро више, да сам схватио где сам ћутке но ознојан, спознао како изгледа и онда када не би била у стању да мисли.

Имала је под руком кожу фину као кинески силк. Дисала ми је на грудима, топла. Понекад би нас муња

усликала кроз зелена шкура, и нашла дио мене у њеној руци. Причао сам где људи прије 120 и кусур година нису знали за кишобране, и како су се сназили и по Францији и Галији и Бретањи – кожусима, кабаницама, свакако. Она је мени шапатом казала да никад не би жељела да се нађе у јахти окружена подивљалим морем. Ни ја то никад нисам прижељкивао. Хвалио сам море и држао се краја. Напољу је падало, и грмјело. Осјетио сам да растем из толике воде, а осјетила је то руком и она. Онда смо се опет љубили, док је радио с мобилног телефона казивао кратко, у 03.00, о неким новим страхотама, поплавама, земљотресима, пожарима, лавинама, изборима, пучевима, војним кампањама, генерисаним болештинама...

Све смо их прележали, спојени до јутра. Поклонио сам Ведрани мали амрел, растављив до минијатуре, и састављив до функционалности. Увијек га носим.

Под обалним кишобраном пољубио сам је још једном, и наткривен подигнутим реверима плаво-бијеле кабанице потрао степеништем да и тог дана отворим једину заливску продавницу специјализовану за продају модних кишобрана.

Владимир Којицил

WORLWIDE P(H)ONY EXPRESS

Коњ, Хегел, дух и лонче, па и цвет укraj пута –
све то су састојци стварности, нечега што ће нам доћи,
као траг, као пена што се временом слегне.

И све друго ту дође, као Хегел и коњ.
Онај цвет негде цвета, и заиста и можда,
а да не зна за лонче, дух, мада сви ту су, заједно,
као некакав скуп, скуп свега, свих и свачега,
на само једној планети, никако осим ње.

Видим воз, па га поздравим.
Он тамо некуда иде, негде тамо, без ногу,
а опет се упутио, тамо неком на поздрав,
а можда и на опроштај, већ према реду вожње.

Тамо можда већ свиђе или долази прошлост
да се опет препозна, јер и она је време.
Сутра ћу купити ново, од меморијске пене,
можда и дух или Хегела, ако не нову девојку.

Она чека, та девојка што сваки род јој је име,
па има толико имена да не мари за број,
за било какво време или ствари у њему.
Бићу жив као масажер, а опет тако опуштен,
са свих страна ухватљив као столетна риба.

Тело црпи арому из сваке доступне ствари,
да тако буде још здравије ако га буде било.
А ако некад га не буде опет ће бити нечега,
или већ нечега другог што рачуна са телом.

Оно тамо је свет, а ово није лонче.
Хегел о томе и не санја, сав потрошен под цветом.

ЗНАЊЕ

Што више излазим мање знам,
а и што манje излазим знам све манје.

Можда више и не знам када сам мање излазио,
не знам ни шта је више а опет некад сам ту,
и унутра и наполју, где је потпуно нигде.

Оно се никад не прошири, јер нигде нема места
да би се нешто препознало као нешто што зна
да буде као тело, ово овде и ту.

Ту, где се тело троши, то је мрежа сред зрака,
бездојан ваздух, сув, не леден колико истрошен,
празан, исисан једном и после никада пун,
сав свему стран и неподатан, као да није безмеран.

Као да није млаз, ни ток, па чак ни одраз, никакав,
скоро прозирно видљив али не сасвим прозрачен,
јер сав је тамо, напољу, где вуку кола знанја.

Та кола тамо вуку па зато тамо и остану,
та бедна воловска кола што некад вуку се сама,
јер више ни во не излази да нађе своју множину.

Свет, то је сама множина у којој сви су сами
као да свет им не треба, његово самотно знанје.

Сам је лед, сама патка која тражи свој одраз
док по леду се гега или лети над њим
и одозго га гледа а види само свет,
не увек и тај лед, своје потоње стање.

Овде, у овој белини летела је та патка
а сад су ту тек слова која више не лете
јер не лети ни лед, не лети ваздух, тело,
а богами ни знанје, чак ни оно за вола.

Во, то смо можда сви ми, а опет без множине
која је посвуда нестала да не би била сама.

Некад, ту су и валови, а некад само талас.
Ту, на њега се попнем, као да бих да видим,
а талас оде доле, где опет није дубина.

ШУМА, СРЕЋА

Удахну сам шуму, више је није било.

Била је само слика, нестална као роба
половна већ и ујутру а камоли кад вече
спусти свој тежак сјај, и нетражен и нејасан,
таман колико звезде, што видљивим их чини
тек знање, та ситна справа
несвикла на глас природе али не неприродна.

Напросто, све то је ту, као вече и јутро,
као што ја сам ту а могу бити и тамо,
несталан као та шума, небитан као трава,
као њен зелени дах сажвакан споља и изнутра,
прогутан са лакоћом да га више и нема
бар не онолико колико би се хтело
кад би се ишта хтело: бар да се удахне.

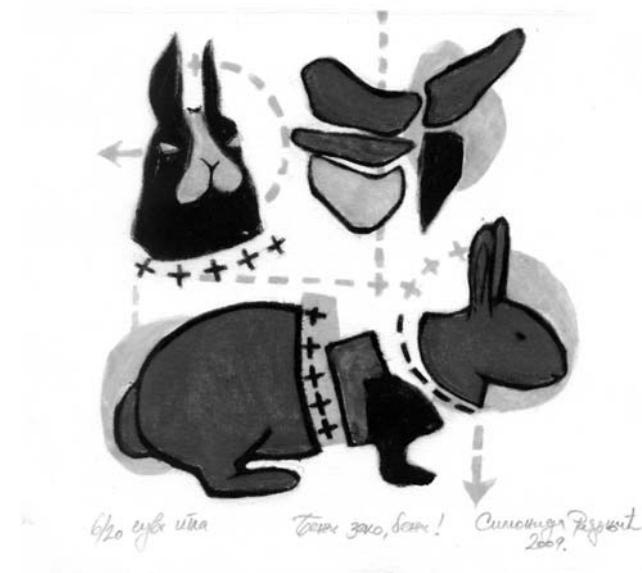
Стојим у шуми, гледам ко сем нас још је ту,
осим оних што нису мада саљају шуму
па ту су тек као мора кад распросне се у зору
или лето кад зима већ ветром брише свој траг
да лед се врати у воду као да има живота

и као да тај ће живот поново да се окупи
баш у тој шуми, санјаној, о којој свашта се сања.

Они некад и борове сањају као море
па можда отуд у сну и долазе у шуму.
Долазе ту још многи, читави народи, хорде,
а некад, чак, из другог сна, долази и сирена,
та увек нејасна слика вечној уздисаја
који би радо удахнуо свако ко би да уздахне.

Боље него да издахне, макар и само шуму.
Боље да сања сирену него гвоздену жену
с њеним замамним телом, насађену сред парка,
да тамо упорно рђа под кишом погледа
као да ко је гледа може и да јој приђе
кроз слику њенога стида, малено језеро.

Она је увек гола, сва гола, као и шума,
као што у тој шуми огољени смо сви
и свако наше ја што би да удахне голо
и да с тим голим, после, по шуми тикве сади.
Да, ево једна овде, а друга нек буде тамо.
С трећом ће доћи срећа из неког погледа.

Драгиња Рамадански

ЛИСТАЈУЋИ ЈЕДАН ЦЕПНИ РЕЧНИК

Енциклопедијски речници, који обухватају све постојеће речи једног језика, зацело нам се чине неприкосновеним ризницама. Ипак, квалитет једног речника се цени управо по сналажењу у механизима селекције: шта излучити, а шта оставити. Коју културолошку причу испричати. Да ли ону са сразмерним уделом негативне лексике, или ону умивену и пристојну. Да ли занемљивати говорнике или их чинити брљивим и китњастим козерима, који у синонимији, језичкој и међујезичкој, виде гаранцију успешне комуникације. Много тога зависи од чињенице имамо ли у цепу минималистички или максималистички, цепидлачки или лепешави алфабетар...

Док изостављају одређену лексему, понеки речници снатре да су искоренили и саму појаву, намеравајући да тако поправе свет. Њихов поглед на свет понајбоље одаје оно што су „прескочили“. Носећи на себи печат свога састављача и у том погледу мотивисане белине, такви речници у ружичастим наочарима прави су проповедници или осветници...

Намера нам је да покажемо да и међу речницима, који ископавају само кориснику потребну руду, занемарујући све друге слојеве, има веродостојних. Заправских. Није реч о броју лексема. Реч је о семенчици из које су изникли, и семенчицама које развејавају, ти речници. Такви речници специјалне намене почесто креирају лик свог корисника. Улазећи у његов мозак и програмирајући га као робота, језикословац претпоставља оптимум ситуација и филолошки их моделује. То може бити мозак студента, инжењера, туристе, банкара, неке радознале, пријатељске, или бар сарадничке менталности.

Речник о коме говоримо (*Русские в Сербии*, вторе изднице. Издавачство Братњев Грузинцевих, Белград, Битољска 31, Нови Сад, Кр. Петра 2. 1921) реализација је метафоре о добром домаћину: нуди нам све што треба, и како треба. (Његова супротност су лоши домаћини, чија нас језичка опруга жуља, у дискомфору чијих редака нема тајних претинаца нити миризних вишкова).

Несебично, дарежљиво, прегледно, без закидања на маргинама и на величини слова, брошура *Руси у Србији* сервисира хитне, најушне потребе руске избегличке популације у Србији, у двадесетим годинама двадесетог века.

На свега тридесетак страница цепног формата стала је „листа жеља“ нетом развлашћеног руског племства,

тих „бивших људи“ раскошног културног пртљага и софистикованих навика, али без оног најелементарнијег: без домовине, без дома, без покућства. У средини која често не може да испрати њихове жеље и потребе; не зато што то нипошто не би желела већ напрости није увек кадра.

Леви стубац је, дакле, холограм горчине и гордости избеглих људи, који на све начине, а они су посве оскудни, одржавају своје самопоштовање.

Пада у очи пренебрегавање савремених норми правописа „совдепије“, дирљиво инсистирање на традиционалном, освештаном, историјском руском правопису. Ни трага од совјаргона. Архаизми овде задобијају ореол крајпуташа који опомињу о размерама актуелне културне катастрофе.

У условима апсолутног губитништва и апокалиптичних перспектива, лексеме као **монпансье (бонбоне)**, **шведские перчатки** (шведске рукавице), **фильдекосовые чулки** (памучне чарапе), **подвязки** (подвезе), **запонки** (дугмета за крагну), **подтяжки** (нараменице), **корсет** (мидер), **лифчик** (јелече), **юбка веҳния**, **юбка нижая** (сукња горња, доња), **вуаль** (вео), **манто** (мантл), **зонтик от солица**, **зонтик от дождя** (сунцобран, кишобран), **застёжка для галстука** (игла за машну), **портсигар** (духана), **кинематограф** (биоскоп), **открытое письмо (отворена карта)**... звуче сабласно, док пркосно одлажу свој одлазак на депонију: промовисани у нужни минимум, ови луксузни предмети поносно одбијају да се анихилизију, хабајући се на наше очи.

Перелицујте мне эти брюки. Преврните ми ове чакшире. У питању је захват, који потврђује жељу да се буде пристојан ако већ не елегантан. Данас је то не-постојећа кројачка услуга.

За људе угроженог идентитета, ма како цинично то звучало, најбитнија постаје услуга фотографа: **Прошу снять меня для удостоверения, паспорта. Молим вас израдите ми фотографију за пасош.**

Можемо само да претпоставимо какви су били услови провизорног избегличког смештаја, ко зна којег по реду за кратко време бежаније. Отуда хитна потражња за прашком за буве и карболном водом. Било је важно превести апел: **Я хочу, чтобы продезинфицировали комнату, платье. Хочу да дезинфикујем собу, хаљине.**

На сва ова питања одговара узврпољени, не и површни српски превод, који се домаћински труди, како зна

и уме, да буде на висини задатка. Преведене на основу полуzapамћене руске лектире, а већма из неког ирационалног праславјанског кладенца, реплике на српском понекад звуче комично. **Есть ли у вас парильня? Сколько нужно заплатить банщику? Имать ли собу за парење? Колико треба да платим трљачу?**

Има ту неологизама, русизама, варваризама из ве-ликог света: **бифет, конфитир, компрес, гутаперка, бруст теј, реденгот, врскапут, смокинг, фрак, жакет, концерат, пазар, фуруна, куверта, увлака, фачла, ка-дифена пантњика, дувањара, пепеоница...**

Ово је, поврх свега, сведени језички портрет српског језика од пре једног века, који се упиње да одговори културној мисији дораслог традуктора. Из ових скромних редака, који врве од типфелера И штампарског заумља, намигује нам и неко ново, скоро па патер-налистичко лице балканске престонице, коју још увек осветљавају свеће и палидрвца, али греје љубав и ре-спект према старијем брату. Тешко је рећи да ли је то нормативан или ненормативан српски језик дате епохе: **тазе вода, дивит, јелече**, биле су речи које су руске избеглице морале да утуве и пренесу својој деци. Многе фонеме су за њих неизговорљиве, неуловљиве. На основу своје културне залеђине која се сада доима тек као историја фаталне болести, они изналазе преживеле културолошке јавке које су, бар, граматички оперативне. Оријентири су из спектра лепог, луксузног, растер-ћеног, естетског. Удељујући дужну пажњу српској азбуци, руски лексикограф изговор српских гласова упоре-ђује са неким лепим, носталгичним адресама из про-шлог живота: љ као **Людмила, любовь, ъ као нега, нежныи, ћ као италијанско dolce, ћ као енглеско bride, ў као енглеско John.**

Ту врсту испомоћи нису могле имати, рецимо, оно-времене српске избеглице у Северну Америку. Њихови емигрантски интереси следе неке друге рефлексе, ма-ње космополитски „корумпиране“, или напрото при-митивније. Вида Огњеновић је драматуршки духовито ревитализовала управо један такав речник намењен српској емиграцији. Наравно, ни тамо културе не кому-ницирају равноправно, на обострану корист. И тамо се језички материјал аранђира из аспекта насушних по-треба избеглица, овога пута из једне рустичне балкан-ске средине у високоиндустријализовану, урбану среди-ну.

Завршно поглавље овог специфичног руско-српског конверзијског речника посвећено је „земљописним именима“. Одиста, има ли ишта нормалније неголи људима без отаџбине, цинично ослобођеним свега, еги-стенцијално огольеним, понудити и нека друга могућа одредишта на кугли земаљској. Овога пута, истина, не као дестинацију летовања, зимована, пословних улага-ња, коцкарских авантура, студирања или уметничког гостовања. Ових педесетак градова дати су, при томе, у зачудној транскрипцији, вођеној надахнућем преиме-новања-посвојења. Искорак у волшебну епску мапу Обећане земље исхитreno брише традиционалне називе Бреслав, Венеција, Дрезден, Копенхаген, Лајпциг, Мин-хен, Софија преводећи их као **Вратислава, Млетци, Дражђани, Кодањ, Липиска, Монаков, Средац**. Хтели бисмо да верујемо да ови јединствени србизми-ефеме-риде нису толико држновени освајачки захвати колико гестови уметничког реда. Тако и руска измаштана топо-номастика, која је израз неке више жеље и потребе, по-знаје Китеј и Кајалу, а јудео-хришћанска екуме-на - Мисир...

Михајло Панић

ПЛАВО ЈЕ ТАМНИЈЕ ОД ЦРНОГ

Атину сам видела само ноћу. Са терасе поткровља Христосове зграде, где сам добила собу, град ми је лично на велику корњачу, заиста не знам зашто, једноставно, лично је. Стигла сам једног априлског петка увече, последњим дневним летом, из авиона смо гледали како огромно медитеранско сунце запада за хоризонт, и слетели смо по мраку. У Београду су се вукли последњи остаци предуге, влажне зиме без снега, дрвеће под мојим прозором још се мучило да пролиста, а у Атини је већ било рано лето. Запахну ме онај мирис који постоји само у Грчкој и ваљда више нигде на свету, то ми је увек било важно, и са mestima, и са људима, и са становима у којима они живе, та разлика у мирисима.

Узела сам такси. Знам, климнуо је главом таксиста када сам му дала цедуљу са адресом, *Dimocharous street 60, Athens*, то је у близини америчке амбасаде, и после готово сата вожње стигли смо се пред зграду коју је, сазнаћу касније, пројектовао сам Христос. Он је по занимању био архитекта, али се углавном бавио другим пословима. Позвонила сам на интерфон, врата су зазујала, ушла сам у мали хол вукући кофер и успела се лифтом на четврти спрат, на којем је постојао сам један стан. На вратима је писало: Христос Папуцакис. То је значи то. Притиснула сам звонце, из стана су дошли гласови, отворила ми је средовечна жена, можда коју годину старија од мене, ја сам имала четрдесет четири, а изгледала као да имам тридесет и три, два брака за собом и, коначно, ваљда једну дугу, стабилну везу, још ћу о томе.

— Антеја — рекла је, и наставила на енглеском. — Ви сте, претпостављам, Ангелка, још само вас чекамо.

Није умела да изговори ћ, па сам тако и за остале убрзо постала Ангелка уместо Анђелка, врло важно.

Унутра је, осим Христоса, било све женско друштво, његова стална пријатељица Антеја, па Маргарита Јанопулу, такође Гркиња, технички уредник књиге и главни коректор, потом Гергана из Софије, најмлађа и најлепша међу нама, Шпреса из Скадра и ја, Анђелка, из Београда. Све смо биле лекторке, и Христос, који је смилио да објави канонску антологију поезије балканских народа у унакрсном преводу на све те језике, окупио нас је да урадимо завршне лектуре, јер је Маргарита, разумљиво, имала потешкоћа са уношењем исправки које су јој слате електронском поштом. Пре нас, била је ту код њих слична екипа из Румуније, Македоније и Босне, и завршила свој део

посла, сада смо ми биле на реду. Мали, велики Балкан у једној атинској згради, у којој је Христос, као млад човек, за време владавине пуковника, покренуо чувени антирежимски часопис *Анђи*, и постао славан. Под старе дане пожелео се мало поезије, тако понекад бива, знам то из искуства рада са песницима; стање и поезија су у дубљој вези, у младости се писање песама некако подразумева, рекла бих по сили физиологије, а не памети.

— Слушај — рекао ми је Миодраг Перишић — један од састављача нашег дела антологије десетак дана пре него што сам изненада отпутовала за Атину — имам за тебе сјајан посао. Требало би да у Грчкој унесеш коначне исправке и одобриш за штампу наш том. Ми стално шаљемо коректуре, они исправљају и исправљајући праве нове грешке. Разумљиво, не знају језик, мора то неко од нас да уради. Хајде, ти ћеш то најбоље, а и добро се плаћа, шта те брига, два-три дана посла, а и видећеш Грчку.

Зашто да не, помислила сам. У Грчкој сам била само једном, на летовању, у Пефкохорију, пре много година, са првим мужем, и ништа ми се није допало. Свако мало сретали смо неког познатог. Хеј, где сте, откуда ви овде, и тако те оцуцане лъигаве лажне срдачности, једва сам чекала да се вратим у Београд, свеједно ми је да ли се купам на Ади или у Пефкохорију, свуда је наш свет, какав ми је то одмор. Али Атина, то је нешто друго, ту би се имало шта видети, а ни тај новац није био за потцењивање. Касније ће се испоставити да нисам видела ништа, осим те велике корњаче у ноћи. Али...

— Дај ми мало времена да размислим, јавићу ти се сутра — рекла сам Перишићу, и одмах, чим сам дошла кући, све испричала Ђорђу. Ђорђе је та моја трећа стална, слободна веза. Доста ми је бракова у којима се страст најпре претвори у млаку супу, па у нервозу, а потом и у одбојност, око љубави и онако никада нисмо сигурни. Са Ђорђом је, за сада верујем, док се опет не разочарам, посреди нешто друго. Када спусти дланове на моја леђа, то ми је сасвим доволно, и тада знам да се никада не бих могла развести од таквог човека, то за мене има снагу телесног аргумента, а такви су најјачи. Прво тело, па ум, ма шта о томе мислио Платон или не знам ко. И никакво друго објашњење ми није потребно. Чим почну та објашњавања, значи да љубав полако пакује кофере, а, уосталом, таква сам, ретко када сам успевала да нешто до kraja објасним

себи, посебно о тим мојим љубавним везама.

Необјашњиво је то што најважније одлуке у животу често донесемо сасвим случајно, без превише премишљања, а после малтене све време потрошимо покушавајући да проникнемо у разлог зашто смо баш тако учинили. Зашто он, а не неко други. То сам разумела када ми је пукao други брак. Сасвим сам изгубила контролу над собом, било ми је, у акутној неурози, потребно пола сата да сићем тих двадесетак степеница од мог стана до приземља, и још пола сата да уђем у аутомобил. Хватала ме нека ирационална анксиозност, ваљда због недостатка љубави, тако ми је објаснила моја психологија, може бити да је у праву, шест месеци била сам на „прозаку“. А онда се појавио Ђорђе, и све ме прошло.

– Наравно да ћеш путовати, шта те брига, измакни се мало из града, осим тога, не идеш на пола године, него на неколико дана – рекао је, и ја сам исте вечери јавила Перкету да прихватају посао.

Сви смо код Папуџакиса говорили неким грбавим енглеским, али нам то није било ни од какве помоћи у раду на књигама. Шпреса није знала ниједну реч српског, ја ниједну реч албанског, *мир гиша* се не рачуна. Са Герганом сам се најбоље разумела јер бугарски и српски нису далеки, изузимајући ону смешну радикалну разлику у значењу истих речи која се често јавља и у словенским језицима. У бугарском, рецимо, „вредно“ значи „штетно“, и знам да је Бог, када је по мешао језике, за то имао добрих разлога. Углавном, пуна три дана у студију, смештеном у сутерену зграде где је некада била редакција часописа *Анти*, уносили смо са Маргаритом исправке, од ујутру до увече, први пут, други пут, трећи пут, сутрадан све опет из почетка. Маргарита је радила савршено, научила је сва слова и све акценте свих балканских језика мада није говорила, ни разумела ниједан од њих. Пиле смо кафу у неограниченим количинама, око поднева би нам Антеина донела гомилу сендвича, воду и сокове, а увече смо се окупљали код ње и Христоса на вечери, и ту разговарали о свему и свачему.

Наишао би и понеки гост, па би се уз вино остало и до после поноћи, а потом се свако повлачио у своју собу. Добила сам мали апартман у поткровљу, и пре одласка у кревет излазила бих на велику терасу, да мало разбистрим главу. Град који се у ноћи пружао испред мене заиста ми је лично на циновску корњачу, појма немам зашто, једноставно, лично је, ваљда је то била нека моја подсвесна асоцијација на древност. Рекла сам већ да сам слаба у објашњавањима, али због тога се не бринем превише, као да објашњења било шта суштински решавају. Најважније је бити срећан због људи које волиш, а ваљда и због тога што они воле тебе. Ето, дотле сам стигла у мудровању, мада у то нико не може до краја бити сигуран. Јубав зна да се изобличи, и те како, управо као у мом случају, а зашто, мислим да би се над тим питањем и сам Бог замислио. Док нисте у вези, жудите за њом. А када се она догоди, када се, после свега, она ипак догоди, почнете полако да чезнете за оно мало слободе коју сте имали док сте били сами. И како та чежња постаје јача, нешто се поремети, везе пуцају. То је савршен доказ да у животу увек желимо само оно што немамо,

а када једном то добијемо, то што смо желели и најзад добили, почиње да губи вредност. Ето, тако сам нешто размишљала док сам иза поноћи седела на пространој Христосовој тераси, и зурила у град који није престајао да пулсира ниједног јединог трена. У ствари, видела сам само предњи план тог огромног гмаза у ноћи. Иза мојих леђа црнела се борова шума; зграда се налазила у подножју једног атинског брда, нисам питала за његово име. Углавном, био је то део града у којем је живео боље стојећи свет.

Ноћ пред сутрашњи растанак, за вечером, Христос је предложио нешто на шта су Гергана и Шпреса одлучно и одлично зањихале главама. Гергана онако по бугарски, горе-доле, то знate, тај гест, што је за нас потврдно, то је за Бугаре одречно, а Шпреса лево-десно, онако како и ми чинимо када је одговор негативан. Једино сам ја остала мирна.

– Е, драге моје – рекао је Христос – мислим да заслужујете посебну награду, заиста сте сјајно обавиле посао, хвала вам. Имам кућу на острву Кос, уз саму обалу Турске, то је седам-осам сати пловидбе брзим бродом, преко пута је Бодрум. Ако желите, узмите кључ, и проведите тамо недељу-две, сезона још није почела, уживаћете. Место није ни велико ни мало, лепо је, постоји старо село и тврђава Темплара, свет је љубазан, има и Грка и Турака, а и доста странаца у њему живи за стално. У кући имате све што вам треба, плаже су божанствене и већ се можете купати јер има термалних извора који избијају у мору. Острво је вулканског порекла, изгледа да тај вулкан још ради.

Гергану су чекали испити на факултету, Шпресу је чекао муж, звао ју је у току дана седам-осам пута.

Мене је чекао Ђорђе, али то није било чекање као у Шпресином случају, оно које покреће љубомора. Ђорђу сам се јавила када сам допотовала, и после сам га још само једном звала да га питам како је и да му кажем да га волим. Позвала сам га одмах после Христосовог предлога, да га питам шта мисли о томе, и да ли би ми се евентуално придружио. Неколико дана на малом грчком острву, ван сезоне, то уопште није лоше звучало.

– Наравно да ћеш да идеш, кад си већ тамо, искористи прилику. Ја не могу, знаш како ми је жао. Имам гомилу обавеза, долазе нам неки Мађари и Хрвати, правимо заједничку фирму за трговину сликарским материјалом, а чека ме и та изложба, нисам ни пола урадио.

Ђорђе је сликар. Ради велика платна, чиста апстракција, каже да слика оно што осећа, углавном тамну гаму, плаво на црно. А не би човек који га први пут види то помислио. Понекад, кад га мало пецкам, кажем му да је тако сурово таман због тога што је одрастао на Новом Београду, а мама га је за казну закључавала у шпајз кад нешто упрска. Ђорђе је, иначе, по природи весео и опуштен, и то ме привукло, мада је млађи од мене добрих пет година. Никада није депресиван, чему сам ја склона, али наша права природа никада није на површини, истински очајници се најдубље смеју, црно је њихова омиљена боја...

Брод за Кос био је леп, и полуправан. Ујутру сам се поздравила са домаћинима и мојим новостеченим пријатељицама, уз обећање да ћемо се свакако

► још негде некад видети, што се, наравно, ни у сну неће дододити. Разменили смо адресе и имејлове, као, повремено ћемо се једна другој јављати. Од чега, дабоме, такође неће бити ништа; свет је одавно полудео, више нико нема времена за друге, и више није необично кад нешто о нечemu не знаш, то се подразумева, чудо је кад нешто о нечemu знаш. Христос је синоћ, док смо испијали последњу боцу вина, опраштајући се од нас (нисам ни слутила да је то наш коначни опроштај), говорио о томе. Дао ми је кључ од куће, објаснио где се налази, и рекао ми да га слободно вратим поштом, уколико не будем имала времена да их по повратку посетим, што би свакако волели. Нисам их посетила, послала сам кључ ДХЛ-ом, и после ми је било жао због тога, јер сам неколико месеци касније од Перишића сазнала да је Христос умро.

До Коса смо пловили осам, можда девет сати, и та пловидба свакако је један од лепших доживљаја које сам имала у животу, барем у томе нисам оскудевала, мислим на лепе доживљаје. Море и острва која промичу. И медитеранска светлост, о којој се не може ништа рећи, а да то не буде и погрешно и недовољно, једноставно – светлост, псеудоним Господа Бога. Кућу сам нашла лако, налазила се на неколико стотина корака од мора. Заиста је имала све што је потребно за живот. Распаковала сам ствари, наместила постелјину, укључила бојлер, јавила Ђорђу да сам добро дојутровала – ма само уживай, опусти се, рекао је – на неком сателитском каналу одслушала вести, ништа посебно ново, поплаве, ратови, пожари, кинески циркус, амерички фудбал. Била сам уморна, али некако лака, и одлучила сам да се мало промувам по градићу, да пронађем продавнице, да видим где је тржница и да умотрим неку згодну крчму, да нешто поједем. На броду сам пила кафу и воду и појела само грчку салату, била сам гладна.

После петнаестак минута застала сам испред једне таверне, у малој улици, широкој таман толико да уза зид куће у којој се налазила стану три стола. Столови су били празни, села сам за онај најближи улазу. После минут-два из унутрашњости локала изашао је млађи мушкарац, могао је имати тридесетак година, поздравио ме на енглеском и љубазно рекао:

– Добродошли, ма откуд да сте. Шта желите?

– За почетак, једну кафу и обичну воду. И донесите ми јеловник.

– Наравно. По изговору бих рекао да нисте Американка, одакле сте? – упитао је за мој укус превише знатижељно, али сам то могла да разумем, досађивао се, није био других гостију.

– Из Београда – одговорила сам – размишљајући да ли да додам да је то у Србији.

– О, па онда можемо наставити на српском – рекао је младић. – И ја сам из Београда.

Добро, мали је свет, али да је баш толико мали... први човек са којим сам проговорила неколико хиљада километара од куће био је из Београда.

– Откуд ви овде?

– Живим ту већ неколико година. Збрисао сам због војске, имао сам на Косу неке познанике са ранијих летовања, и тако, месец за месецом, одлучио да останем, и немам намеру да идем, било где. Можда нека-

да касније, али касније је увек касније. Све ми је потаман. Овде нема праве зиме, људи су у реду, нико није нервозан, а и острво није сувише нападнуто, чак и у време пуне сезоне можете се купати сами у некој пустој ували.

– Добра прича. Ја сам Анђелка. Шта ћете ми донети да једем?

– Рећи ћу кувару да вам спреми неку рибу, видећу шта је најсвежије. Ја сам Дејан. Дошли сте на одмор?

– Да, сасвим непланирано.

– Сами?

– Сама. Требало је да ми се пријужи пријатељ, али није могао, презапослен је.

Отишао је да се договори са куваром и да донесе кафу, а вратио се са две. Очигледно му се разговарало са неким. Тај неко била сам ја.

– Чиме се бавите?

– Ја сам лектор. Радим за разне издавачке куће, свађам се са српским писцима како се правилно пише.

– Занимљиво...

– А ви, чиме сте се ви бавили пре овога?

– Био сам уписао студије мађарског, тек реда ради, да избегнем војску, неко време свирао сам у једном панк бенду. Ништа нисам положио, позову ме у војску, добро, бацим ту годину живота. Све је већ пуцало у земљи и то се најбоље видело у војсци. И таман кад су нас отпустили, почне рат, мобилизација. Хвала лепо, кажем ја, и запалим преко границе. Ни отац ни мајка нису ништа рекли, ионако су одавно били разведени, у новим браковима. Ја сам живео са оцем и мађехом. Очух није могао очима да ме види; јака си ми ти фирма, говорио је, земља се распада, а ти носиш минђуше. Прво одем у Холандију, не допадне ми се, превише нашег света, сви као пацифисти а свако држи своју страну, и онда некако успем да се пребацим до Грчке, сетим се овог острва, назовем те моје познанике, они кажу: дођи, и ја дођем. Моја београдска екипа се растурила по целом свету, неки су у Канади, неки у Лондону, а бивши бубњар из мог бенда завршио је у Сиднеју, свира тамо у некој њиховој релативно познатој етно групи. Иде живот. Колико оставјете?

– Неколико дана, још не знам.

Устао је и отишао по јело. Донео ми је савршену ораду, спремљену на лешо, минијатурну, топлу хрскаву вејну, неколико маслина и чашу хладне рецине.

– Ево вашег ручка. А ја вас водим на вечеру.

– О, хвала. Баш лепо од вас.

– И показаћу вам места са термалним изворима, тамо се можете купати. Где сте се сместили?

Објаснила сам му.

– Аха, знам где је то. Долазим по вас у осам, је л' у реду?

– У реду је – рекла сам без размишљања. Имаћу с ким да причам, а није личило на нападно удварање, него онако, и јесте и није, полуобећавајућа прилика од које не мора испasti ништа, а да ником не буде жао. А може бити и обратно, ко би то могао знати, треба се само препустити.

Увече је дошао по мене, одшетали смо до неког њему омиљеног ресторана, био је полуправдан. Јели

смо школке, барене шпароге преливено маслиновим уљем и попили боцу трпког, црвеног вина, тако да сам се осећала као да лебдим, педаљ или два изнад стола. Рекла сам му то.

— Па то је у духу твога имена — одговорио је, и тако смо прешли на ти. Говорио је занимљиво, о разним стварима. — Знаш — рекао је — овде људи верују да су заштићени од тешких болести, јер је Хипократ са овог острва. Чак и матори Амери долазе и настањују се на Косу, чули су за ту причу, мисле да ће тако себи продолжити живот.

После вечере отпратио ме до куће. Погледали смо се на трен, онако љубавнички, али није покушао да ме пољуби. И то ме купило, имао је стила.

— Ако немаш ништа против, дођи су сутра предвече по тебе, да идемо на ноћно купање, у тај термални део, видећеш, врло је пријатно. Лаку ноћ, одмори се...

— Лаку ноћ.

Десет минута касније, једва стигавши да се истуширам, спавала сам као беба. Пробудила сам се негде мало пре поднева, прозор собе био је постављен тако да се сунце у њему јављало тек када крене на другу половину свог дневног пута. Излежавала сам се још неко време и мислила на Ђорђа, у ствари, на страст коју доноси прељуба. Била сам довољно стара, чак престара, да не бих знала како ће се завршити прича са Дејаном. Понекад сам пребрзо и неопрезно мислила да разумем Ђорђа, и зашто га волим, а волим га, између осталог, и због тога што никада није показивао да ме заиста поседује. Дубина љубави је, сигурна сам, у вези са вештином или способношћу отварања. Иако је вештина, и стиче се, чешће рђавим искуством, као и у мом случају, важна је та вештина обухватања оног пред којим одустајемо од унутрашњих граница и претпуштамо му се до краја. Тако онај који садржи омогућава оном који је садржан да расте, јер раста нема без присуства оних који могу да нас обухвате. Јубав је и када љубавници могу наизменично да садрже и да буду садржани. Тако сам ја дубока онолико колико ми то Ђорђе омогућава, и обратно. Јубав, сигурна сам, није за једног, него за двоје, а ни неко трећи није ту вишак. Раствем само тада када ме његово обухватање позове и покаже ми то. И када се угледам у оном што јесам, појави се место за близост, која се може звати љубав. Јер то и јесте.

Чекајући га да дође радила сам лектуру једне књиге прича о паровима. Познавала сам тог писца, умео је са речима. Посебно добро је писао из женске перспективе, ишло му је од руке, да говори као жена, што није лако, мушкирци су егоцентрици, мисле да су средиште света, а нису, они постоје само зато да би нам у животу било мање досадно.

Дејан је дошао око осам, сунце је већ полако зарало у море. Одвезли смо се неколико километара од града, скренули у једну увалу, није било никога, разденули се и ушли у воду. Била је пријатна, топлија од ваздуха, и то је, опет, био један од лепших доживљаја у мом животу, да ли сам већ рекла да барем у томе никада нисам оскудевала. Мало смо се љубили, онако дечије, готово невино, и потом одмицали једно од другог, свако је пливао за себе. После два сата, када је увељико пала ноћ, без звезда, изашли смо на жало,

обрисали се и легли на песак. Ђутали смо. Море је постало црно. После неког времена обукли смо се и кренули натраг.

Без речи смо ушли у кућу. У остави сам нашла боцу неког лаког црвеног вина, имало је леп воћни мирис и насула нам по чашу. Сели смо на тројед, пили и гледали се. Онда сам се нагнула према њему и пољубила га. Он ми је скинуо мајицу и почeo да ми лиже груди, прилично чврсте груди једне четрдесетчетвогодишњакиње, и то ме узбудило.

— Боже — питала сам га — зар тако брзо смуваш сваку која ти се допадне?

— На часну реч, не. Ти ми се стварно допадаш, не бих волео да губимо време.

И пре него што сам успела да му било шта кажем зазвонио је телефон. Подигла сам слушалицу.

— Хеј — рекао је Ђорђе. — Како си, шта има, звао сам те цело вече.

— Била сам на ноћном купању, овде има термалних извора у мору, врло је пријатно. Шта има код тебе?

— Ништа посебно, само што радим као скот. А тако бих волео да сам тамо.

— И ја — одговорила сам, и нисам знала да ли је то што говорим лаж или истина. За то време Дејан ме је скинуо и почeo да ме љуби доле, што ме доводило до избезумљења, једва сам успевала да одржим нормалну боју гласа.

— Када се враћаш? — питао је Ђорђе.

— Још не знам — одговорила сам, док ме је тре-сао први огражам. ►

► – Јави ми у сваком случају, да дођем по тебе на аеродром.
– Наравно, љубим те.
– Јубим и ја тебе, лаку ноћ.
– Лаку ноћ.

Наредна два дана Дејан и ја водили смо љубав на све начине који би нам пали на памет, ујутру, у подне, увече, у мору. Једва смо стизали да између тога нешто презалогајимо. Страст је нешто што нас превазилази и ту отпадају све приче о моралу и сличним којештаријама. Када си у страсти, знаш зашто живиш. Само што све тако брзо прође...

– Када ујутру полази брод за Атину? – питала сам Дејана последње вечери, знала сам да наше време пољако истиче.

– У четири. Нема много путника, није потребна резервација. Отпратићу те.

– Зашто би то чинио? У ствари, немој, молим те, не знам на шта би то личило. И не бих хтела да те било како повредим. Био си диван, у сваком погледу. Само бих сада хтела да останем сама, да се спакујем и да покушам да одспавам сат или два.

– Разумем, не мораши објашњавати. Било ми је лепо с тобом, као да сам лебдео у неком сну, на неком острву о којем брине неки Бог, рецимо Асклепије.

Обукао се, отпратила сам га до врата, пољубили смо се, и тај његов мирис заувек ћу носити у себи. Није било више ничега што бисмо једно другом могли да кажемо. Обећања су тако сувишна и тако глупа, дољно ми је било то што ће ми остати нешто чега ћу се сећати, све док не добијем Алцхајмера.

Брод је кренуо на време, преспавала сам више од пола пута, онда сам се разбудила и изашла на горњу палубу, ветар је био доста јак и дизао ми је косу. Као и у доласку, гледала сам како промичу облаци. У атинској луци узела сам такси и рекла возачу да хоћу на аеродром.

– Нема разлога, госпођо, свеједно да ли неког чекате или негде путујете. Аеродромски радници штакују два дана. Тамо је колапс, путници спавају на столовцима и по подовима, нико не зна кад ће се то завршити – исприповедао је таксиста, љубазан неки човек

– Па шта да радим?

– Останите неко време у Атини, ако можете. А ако не можете, реците ми где путујете.

– У Београд, за Србију.

– Онда идите возом. Срби су добри људи, ми се разумемо, само се у спорту не подносимо, ниједан балкански народ неће да призна оном другом да је боли. А у ствари, сви смо исти. Возим вас бесплатно на железничку станицу, за два сата имате воз за Солун и онда даље. Знам да је напорно, али ћете издржати – био је то очигледно један од оних Сократових потомака који за хлеб зарађују таксирањем, а разумеју се у све, политику, спорт, филозофију, социологију, уметност и метафизику.

За два сата укрцала сам се у воз. Не волим мирис возова, тај облик путовања као да ме због нечег понижава. Купе у којем сам имала резервисано седиште био је крцат Балканцима различитих физиономија и вероисповести, не верујем да је у њему било ко осим мене чуо за Кавафија или Раствка Петровића. Све ра-

дишан свет, који путује према Европи, опседнут својим бригама и мислима, стидљиво погледајући своје салпутнике.

Са скопске железничке станице, где се мењала локомотива, и преко разгласа била оглашена пауза од пола сата, јавила сам се Ђорђу, картица из мого мобилног телефона није давала никакав сигнал. Код неке жене разменила сам пет марака, пронашла јавну говорницу, накљукала је металним денарима и окренула број нашег стана.

– Хвала Богу да си се сетила да се јавиш, већ сам се забринуо. Хтео сам да зовем полицију, чуо сам за ту гунгулу на аеродрому.

– Не питај ме ништа, све је у реду, враћам се возом, смлављена сам. Чекај ме сутра ујутру у седам, отприлике тада стижемо, ако не буде кашњења...

И онда смо наставили путовање, са једночасовним задржавањем на граници, праћени сумњичавим погледима македонске и српске полиције и царине, уз обавезно препипавање торби и питање где смо били и куда идемо.

– Била сам у Атини – рекла сам с висока, као мачка из високог друштва, одговарајући нашем полицијцу на то идиотско питање – завршили смо рад на редактури канонске антологије балканске поезије.

– Немам ја појма, сестро, шта вам је то – одбрусио је арогантно уредно испеглани полицијац, што је било друго лице инфериорности. – Мени је важно да ни по чему нисте сумњиви – додао је и вратио ми пасош.

Тако сам стигла у домају, земљу Стеријину, Васку Попе и Стевана Раичковића, и возила се кроз њу ноћу од границе до Београда пуних девет сати. Воз је миљео покрај градова и села, а ја сам мислила о томе шта ми се све издешавало за тих неколико дана у Грчкој. И ништа паметно нисам сmisлила, осим да живот има неки свој ирационални ток, доволно је да му се само препустиш, и онда буде свега. Тја, знам да судбина не постоји, али то није разлог да престанемо да је искушавамо.

Зачудо, воз није много каснио, нешто мање од пола сата. Видела сам Ђорђа како стоји на долазном перону и махнула му. Када се, уз шкрипу кочница, композиција најзад зауставила, Ђорђе је пре стигао до излазних врата мого вагона него ја. Разумљиво, перон је био полуправзан, а вагон крцат, требало је проћи поред свих тех торби, људи и, нарочито, мириса.

– Где си, побогу – рекао је Ђорђе док је прихватао моју торбу, пружајући ми другу руку да лакше сијем.

– Излудех, чекајући те.

– Ўх, најзад – било је прво што сам изговорила, урањајући у подношљив, помало влажан београдски мајски ваздух. Изгледа да је пролеће коначно победило.

Загрлио ме. Пољубили смо се, дуго, љубавнички, не обазирући се на друге путнике.

– Не можеш ни замислити колико те волим – рекао је.

– Не, тек ти немаш појма колико ја тебе волим – одговорила сам, хватајући дах.

Заиста сам га волела. Онако, до коске, последњим делићем себе.

Небојша Васовић

КУБАНСКИ ДНЕВНИК

У ПОДНЕ, ПОРЕД ГРОБЉА ПРОЛАЗЕЋИ,
У ЧЕЗИ

усијане плоче на гробовима имућних
уче нас некој другој светlostи
док поред њих каска наш коњић
уморан од једног те истог
кармичког ланца (од злата)
што кочијаш га око врата носи
урезујући понекад бичем
седми печат на сапима створа

„caballo, caballo“ само се чује
понекад отегнуто понекад жустро
док труцкамо се у правцу предграђа
где чекају ме мале луткице од воска
продавачице слатких додира
и наруквица од соли

Недостаје ми твоја масажа
жено без лица
памтим ти врхове прстију само
мала огњишта без историје

осим у прстену сунчевог заласка
сасвим жућкастог
жено са плаже сасвим случајна
као што сам случајан и ja

у овим речима (малим балеринама)
које не умем да подигнем
а камоли да завитлам у ваздух
у којем увек има простора

за пиријету што се на земљу враћа
у починак пилића чије су
главице мекане и влажне
као роса код Хомера

* * *

„Nunca te olvidare“
како је лако рећи
а опет у лажи тог тренутка
крије се истина зрница
коју птичица кљуца
с оне стране језика
те стога шармантна
као оне старе глумице
из црно-белих филмова
голубици данас већ мртве
које никако да заборавим
у шуми њихових подвезица
и доњег веша од свиле
под којим топло лето ме зове
на оне исте обале
где више нема ни мене ни тебе
„Nunca te olvidare“

* * *

Понекад би се појавила на плажи
и легла у столицу испод
Вечног дрвета
име јој беше Орхијдеја
цаклећа цурица с кожом од бронзе
баронеса поднева кад ништа се не дешава
ни овде ни у далеким манастирима
само под кожом мале свећице горе
за душу случајног посматрача
овог тела што кошта двадесет песоса

Томислав Маринковић

НОВЧАНИЦЕ

Новици Tagiћу

Са бројевима је тако,
најпре примећујемо њихову строгост,
потом тек и намеру да нам саопште
неку корисну ствар.

А ове бројке гледају нас и,
смртно озбиљне, потврђују
да смо, баш тад, били обасјани
муњом фотографског апарате.

Тренутак – један од безброј
који минуше -
а ти осећаш да нас и тај, као и други,
подмукло гризе, поткрада, мери и
пропитује.

Све је то ухваћено на снимку,
у неравноправној борби
човека и времена.

Та узбурканост људска, на Сајму књига,
тај удес у уличном ланчаном ходу,
у ноћима које људе претварају у престрашене
црне птичурине.

Свуда, баш свуда срећеш лица из мрака,
али ти знаш шта је иза свих ноћи и куда идеш,
а ја се на заједничкој фотографији смешим.

ОНО ШТО САМ ПРОПУСТИО НА КРАЈУ

Соба у којој старим,
Јутрос је осунчана и тиха.
Један зрак у њој се гнезди
Као сунчева птица.

Много чега више нема
што је префињено и јасно
до ситница,
испуњавало њу и моје дане.

Пуно тога неухватљивог
пролази поред мене,
а да нисам у стању да приметим,
иако под и зидове прекривају
све загонетније мрље.

Мој живот!
Звучи као да сам изрекао само пола истине,
и личи на филм из прошлог века
који нисам успео да одгледам до kraja,
уграбивши само заплет.

Разлика између непостојећег
и неприметног је у мени,
и све је мања.

НОВЧАНИЦЕ

Пенушава свитања, поглед на обалу...
Ружичасте лампе у даљини, као капице
дражесних првићења.

Тренуци изненадне среће -
издужени прсти љубави
који нас проналазе у брдима,

на заљуљаном броду,
у празној башти кафане
у непознатом граду.

Све су то новчанице којима нас
живот унапред исплаћује,
пре него што останемо без ичега,

сами, држећи се једном
руком за ваздух,
другом за успомене.

Скоро је смешна та твоја
жеља да спознаш и да
пресликаш живот, понављам себи.

Да до ситница опишеш иметак
што се смањује са гомилањем
времена, тог неважећег новца.

Нешто што стицао си годинама,
а губиш једном,
једном и заувек.

Ragivoje Mikić

ПЕСНИК ПОНОРНЕ ТУГЕ

Кад год су немачки критичари и историчари књижевности говорили о великом песнику Готфриду Бену означавали су га као „песника понорне туге“, песника који је у другој половини тридесетих година прошлог века у једној својој песми фигуру песника одредио као онога ко „противрећи, духу служи“. И српска књижевност има свог песника понорне туге, а он се својим песмама и песничким књигама оглашавао од 1974. године до 23. јануара ове године када се је заклопило „врјеме земно“ за Новицу Тадића, о коме је овде реч. Одмах треба рећи да је Новица Тадић већ на самом почетку свог песничког деловања умакао једној опасности којој највећи број савремених песника не успева да умакне – није имао проблем да заснује индивидуалност свог песничког гласа. Уводећи у своје песме свет у коме царује „тамни пењач“, помињући све крхкију решетку која његовог лирског јунака раздваја од неке подразумеване опасности, дочаравајући, исто тако, неки наказни градски пејзаж у коме нема човека али има демонских бића и њихових тамних сенки, Новица Тадић је показао да ће бити песник који од онога што је спољашње иде ка ономе што је дубља димензија искуства човека модерног добра.

Зато се за његову поезију и може рећи оно што је Хugo Фридрих рекао за најбољи део модерне лирике коју је он разумевао боље од свих других тумача. Наиме, будући да је јасно осећао да је поезија после високог узлета у романтизму изгубила у очима највећег броја читалаца и тумача значајно место, Хugo Фридрих насл упозорава да „изражаяна снага лирике за духовна расположења садашњице није мања од изражаяне снаге филозофије, романа, позоришта, сликарства и музике“. Ако у српској поезији новијег времена постоји песник који је успео да изрази у пуној мери драму човека модерног добра, онда је то Новица Тадић. Лишивши своје песме свега што је обична исповест или декоративни опис, Новица Тадић је почeo да говори о ономе што је доиста важно. Он је у суочавање са светом у коме је дошло до тешко објашњиве вредносне инверзије кренуо од онога што му је на располагања ставила фолклорномитолошка сфера наше културе, у којој је сачувано много трагова човековог сусрета са оним што потире и божански поредак и људску улогу у том поретку. У песничком обликовању драме тог сусрета Тадић је могао да користи и искуства двојице великих претходника, једног из прве а другог из друге половине XX века, Момчила Настасијевића и Васка Попе.

И они су у градњу свог песничког света пошли од нечега што је Новици Тадићу било близко. Момчило Настасијевић је, помало и мимо песничких токова свога времена, и у својим песмама и у својим приповеткама и драмама, желео да полазећи од слоја древних слика сачуваних на самом дну наше језичке и културне меморије, између осталог, дође и у прилику да прикаже „бивање у стварима самим“, неку мистичну димензију људског искуства, једнако као што је хтео да трагику људског живота изрази једним добоко симболичним језиком који је својом сведеностју и сам упио тескобу туге коју ништа не може да искаже. Васко Попа је у једном другачијем времену желео да у своје песме уведе и егзистенцијалну неизвесност, дубоку стрепњу бића баченог у свет „опсаднутих ведрина“ и све то је он настојао да постигне песничким језиком који је одбацио све сувишно и свео се на неку врсту шифре, симбола који води ка најдубљим тајнама света и живота. Као и ови велики песници, и Новица Тадић је своје песничко деловање замислио као својеврсни подвиг. Пошто му се врло рано указало демонско лице света, он је најпре морао да пронађе могућност да то демонско именује, да га уведе у хоризонт који би читаоцу колико-толико могао да буде разумљив.

Зато је Новица Тадић изабрао могућност да своју песничку имагинацију уведе у онај простор у коме је пре њега и поменутих песника био још само творац наше усмене књижевности. Настојећи да објасни оно што је у поезији најтеже објаснити, а то је сама песничка слика, Гастон Башлар каже да је она „некакав изненадни рељеф психе, још недовољно испитан у својим психолошким каузалностима“. Као што је и наш усмени певач и усмени приповедач највише тешкоћа имао онда када је требало да говори о ономе што није део емпириски засноване слике света па је у својој имагинацији приступао пресликавању одлика са познатог на непознато и обичном људском искуству недоступно, тако је и Новица Тадић своја „грицкала“, „кезила“ и „скакутане“, а све одреда бића демонских својстава и моћи, везивао за одређене радње које сваки човек добро зна и које је, отуда, способан да повеже и са нечим што се помаља из оне сфере коју може да обухвати само онај Башларов „изненадни рељеф психе“. Ако је у доба авангарде и књижевност као и неке друге уметности пристала да крене ка свету који је лишен класичних хуманистичких потенцијала, онда је књижевност краја XX и почетка XXI века само у та-

квом свету и настала и само његов израз могла и да буде.

Поезија Новице Тадића, ма колико да је израсла из јединственог доживљаја света као извора ужаса, прошла је кроз две важне етапе. У првој фази свог песничког деловања Тадић је говорио о свету у коме се не објављује божје присуство, свету у коме лирски субјект у једној песми каже да „ако је бог мртав / ако је у понор пао / на његово празно престоље поставимо фризерку која савршено/ прави фризуре“. Овакво стање у свету чију слику обликују ране песничке књиге Новице Тадића указује на доминацију негативног односа према симболима онога што је најувишије. Отуда није никадо случајно што у тим песничким књигама срећемо бројне слике ужаса и страдања и што нас о свему томе обавештава лирски субјект који ни за себе ни за свет у коме се обрео не проналази било какву утеху. Али у књигама које је објављивао у току последњих година Новица Тадић је задржао слике ужаса и описе човековог пораза праћене и једном посебном врстом хумора који се рађа из гротескне интерпретације и околности у којима живи човек данашњег доба и садржаја живота тог и таквог човека, али је свему томе додао и две ствари. На једној страни то је фигура Бога који све чешће промиче кроз свест и свет његовог лирског јунака, а на другој страни то је слутња смрти.

Тиме је у поезију Новице Тадића уведен и један нови тон, тон молитве и један посебан облик песме који је и морфолошки саображен структури псалма. Другим речима, песник који је започео „антисалмом“ и који је од творца света тражио што више мука и страдања почeo је да преокреће перспективу у својим песмама и да наслучује светлост која се објављује кроз сакрално. И тако је жудња за Богом продрла у саму основу Тадићевих пе-

ничких слика и постала подлога на којој се јасније објављује оно што је томе супротно. Док и кроз његове нове и најновије песме , каква је песма „Боже благи и преблаги“ из књиге „Ђаволов друг“, промичу слике зла (које је, додуше, смештено у саму људску природу: „Боже благи и преблаги / дотрајавам земаљски век. / Устају мисли на мене, / војују против мене зле“), разлог да оне буду укњижујене у песму више није приказивање света који је у власти зла већ приказивање саме пале људске природе која тражи објаву свог пада и жели да нађе пут ка покајању. Исто тако, треба рећи да у новијим песмама Новице Тадића важну улогу често добија и евокација, врло често виђена и као нешто утопијско, нешто што сведочи да није увек било као сада. Тако је испевана песма „Да би умро код своје куће“, песма у којој самртник жели да смрт дође баш онда кад се кроз евокацију његов лирски јунак нађе у царству утопије.

Мада одавно нико не покушава да у непосредну везу доведе самог песника и његов песнички свет, управо би се за Новицу Тадића могло рећи да је својим животом посведочио најдубљу истинитост сваке своје песничке речи. Тиме нам је он омогућио да у једном времену које је људима духа наметнуло сваковрсна понижења, видимо фигуру песника који се уздиже изнад мрака стварности кроз коју пролази и од нас тражи да читајући његов извештај о много сезоне у паклу и у свом унутарњем свету отворимо простор за ону слутњу божанског присуства о којој је Новица Тадић сведочио са толико озарења, толико најфинијих трептала. И сад кад је овај песник понорне туге нашао уточиште изван сваког зла, његов песнички глас пред нас износи и стрепњу и патњу и неки хумор који застире паклене пејзаже о којима у српској књижевности друге половине XX и почетка XXI века нико није сугестивније говорио. ▲

Горан Коруновић

ГОСТОПРИМСТВА

1.

можда и вреди туговати за несталим дететом
чак и када се родитељима
јасно представи

да им кћер сада безазлено трчи
мртвим парковима

или патити за угинулим псом
јер је његова фина сребрна длака
успевала да одагна сву тугу света

али има ли смисла жалити
за непознатим људима

за светлокосом женом из суседства
за коју те не везује ништа
осим жеље у пролазу

или за средовечним мушкарцем
који је добио у животу
све што си веровао да ти припада

нека се издигне непрегледан талас
или тло под ногама нека дрхти
свом снагом

да осване град у рушевинама
као предалеки егзотични крајеви

јер већи број мртвих
може да помогне да се заборави
колико је лако мрзети
живе људе

2.

постоји нешто због чега је
овај свет
и поред свих лепота од којих се
губи дах

мизерно и неиздржivo место

није реч о сиромашним предграђима
јер тамо нема ничег сувишног
између људи и живота

нити су у питању неизлечиве болести
или концентрациони логори

јер несреће које са њима долазе
лишавају животе мучне непредвидљивости

страшно је у ствари
умирање у сну

већ много пута су за живота
понављали мудри људи
да такву смрт свако прижељкује

као да свако проналази спокој
када дочека зору
без прећашњих сумњи
и нездовољства

иако би их мртви лако разуверили
да нема ничег умирујућег
ни у буђењу
у самој смрти

3.

постоји једно непоколебљиво
разочарење у свет умрлих

међу мртвима нема вампира

нема неспутаних сабласти
које би нас са лакоћом подсетиле

да смо ми сами
живи или мртви

поставили границу између два света
нема застрашујућих утвара
које чекају у сенци
не дозвољавајући да једном за свагда
завршимо са мртвима

са тугама стрепњама
дуговањима успоменама

зато када у полумраку свог дома
иза закључаних врата
препознаш драго тело без живота

како се не миче и не одговара

стрпи се и не плаши

мртвац је дошао
нешто важно да ти каже

4.

иако је тешко у то поверовати
над сумрачним градом мртвих
левитира непознати анђео

није реч о нељудском прозрачном
бићу раскошних крила
тиркизног појаса и свете хаљине

такве бесмртне утваре
не оглашавају се више
ни у заборављеним причама

нити се ради о томе да мртви
морају бити праћени измаглицом
која би њихова насеља
чинила чуднијим
од живог света

упитању је немерљиво
неуочљиво ткиво
лебди над умрлим сенкама
и не даје повод да га јасније опишемо

као што и над живима плута
потпуно различит
неприказани анђео

не пружајући разлог
да живе или мртве
видимо другачијим
него што заиста јесу

Иван Пошић

АВАНГАРДНИ БЛУЗ

Између два лоразепама живот пролази нечујно, као пахуља се растапа на мокрој улици којом корачамо. Мој бес, моје погонско гориво, променио је облик и карактер. То је потмула музика која допира из подрума, нешто неразумљиво, нешто што тандрче и нервира комшилук, мрачна музика која допира из цеви, шиштава пара. То је соундтрек малог живота, авангардни блуз.

* * *

Слаб сам и метиљав, сувише млад за интроспективно тумарање ходницима боље прошлости, сувише стар за обест и блуд. Стојим пред кандилом на безименом гробу. Чекам вране.

* * *

Мајстор долази око 6, на столу га чека ракија и напуњен пиштолј.

– Журим сине, имам још неколико егзорцизама у котларници да обавим – каже, испија ракију и уместо пиштолја узима алат. Наредних сат времена чује се бушење из купатила, након тога мајстор узима пиштолј и пуца у одвод.

* * *

Последњих година у нашим се животима не дешава ништа необично. Понеки рептил у канализационом одводу, мртве мачке у подруму, вести о самоубиству најбољих пријатеља... Колективни губитак разума, вере и наде, све је то постало тако неинтересантно и бљутаво да не вреди ни спомињати. Да нисам постао тако неосетљив, знам да бих се ужасно нервирао због тога што сам неосетљив, знам да би ми ишло на живце то што нисам бесан, јер би из тог беса могла да настане нека реакција, неко дело. Овако, трт. Бирократија, демократија, социопатија, апатија.

* * *

Мање од два зла је одлазак на књижевно вече. Бирају између кафане и уметности постало је немогуће. У кафанском олтарском простору започиње разапињање писца, док су књижевне вечери разапињање слушалаца. Права уметност, онаква каква је некад постојала, данас не постоји. Данас постоји само естрадна уметност. Данас облачим свој фрак, вадим зеца из лонца и с напором га убацујем у шешир, вадим стару дугметару и

одлазим на књижевно вече. Тамо би требало да читам своје приче, ако ми газда кафане дозволи.

* * *

Мајстор скида конопац и качи лустер.

* * *

Једног лепог дана коначно стиже пролеће. Животни сокови, којих је некад било доста, као да поново почину да цуркају. Ево, ничим изазван, на врата ми звони бубњар. Има неке идеје, каже. Пуштам га у кућу, сакривам конопац и пиштолј за мишеве, упознајем са родбином, нудим ловачким гулашом.

– Баш си се променио – каже он. – Кад ћемо да свирамо?

– Не знам – кажем. – Не знам ни да ли би више функционисали као бенд. Оно што ме сада занима, не верујем да занима било кога од вас.

– Шта?

– Шлагери. Волео бих да певам нешто као Дин Мартин, Пол Енка, Енрике Вила – Матас... Бубњар ме гледа забезекнуто, он је још у Megadeth фази. Покушавам да му отпевам песму коју у последње време певушим по стану, али из грла не излази ништа осим шиштаве паре, налик на звуке које покаткад производи радијатор.

* * *

– Колико ти беше имаш до пензије? – пита ме скоро пензионисани дописник „Политике“.

– 25 година – кажем ја.

Мало ћутимо, а онда ми саопштава да је нашао чланак о смрти Васка Попе.

– Умро деведесет прве – кажем ја.

– На време.

ИЛУСТРАЦИЈА

Горгонзола Г. била је млада, лепа и разуздана девојка, која се од милиона других младих, разузданих девојака широм света разликоваја по свом папирнатом карактеру и по претераној маљавости. Од њених стидних длака, кажу легенде, могао је да се направи летећи ћилим.

Једног јутра, након што је у принц у једној другој бајци, из једне друге књиге, из жабље коже поново

ускочио у људску, Горгонзола Г. сусрела се са проблемом изгубљеног идентитета.

— Због чега сам ја овде? — питала се, — па још овако посебна? Мора да постоји неки разлог.

Писац, међутим, није имао неки посебан разлог. Волео је шоњасте карактере својих ликова, а кад је посе-зао за женама, обавезно су морале да имају неку ано-малију, биле су или сукубе, демонске наложнице, или *дидмо бујши коншеси чирлидерсице* из Ајове. 40 000 гле-далаца Супербоула погледало је у писца (реклама за креативни прашак за пециво), који је волео да се игра, а он је пребледао и рекао само:

— Па, због летећег ћилима!

* * *

Дани су пролазили, жабе апстинирале... Једног јутра, писац је погледао у огледало и видео Ларса Вон Трира.

— Ју! Шта ми се дногодило? Мизогинија или агорофобија?

У том тренутку, у канцеларијски део купатила ушао је Сергије Вржановић, истраживаč.

— Извините, мене занимава шаре на оном вашем летећем ћилиму. Тајни симболи у којима се наслуђује напредна цивилизација са заборављене планете из паралелног универзума.

— Рез? — рекао сам и сео у столицу, поприлично изнурен. Знао сам да морам да се вратим из дигресије и не одем у регресију. — Разумите ме, Кржановићу — рекао сам — неким данима заиста нисам сасвим свој.

* * *

Жврљао сам сисе и дупета на парчету салвете у локалном ресторану кад ме заскочи егзистенцијална језа, те почех да завијам као вукодлак. Један од познаника извади шприц и наби ми иглу у бутину. То ме је смирило наредна два сата. Нисам имао потребу да запишавам папир и истресам телесне течности пред запарложени, огулгали организам читалачког тела, нити да уверавам особе из блиског окружења да стварно умем да маштам и да ми се ништа од написаног није десило. Ускоро две секси промотерке вијагре за писце у блокади донеше ђилим, па отпловисмо.

* * *

— Страшно — рекла је плавуша. — Замисли да си тако длаќава.

* * *

— Какав је то болесни ум могао да сmisли лик као што је Сергије Вржановић — питала се Горгонзола Г. на ћилиму, док јој је поветарац мрсио косе и стидне дла-ке. Горгонзола је, након неуспешне каријере у циркусу, своје девојачке дане проводила или на метли или на ћилиму. Њилим је био удобнији, прилагођен навикама и потребама савремених вештица. На метли није било лако ни седети, ни балансирати, а дешавало су се и по-вреде приликом атерирања. У данашњем свету, усло-вљеном агресијом лепоте, технологије, моћи и новца, длакаве вештице деловале су анахроно, нико са њима није хтео да разговара о Ничеу и Хегелу, прерафаели-тима или купусу са коленицом.

Након неколико сати лебдења, Горгонзола Г. одлучила је да слети у Ђавољу Варош. Потом, сходно слободном асоцијативном поступку, паде јој напамет да би могла и да потражи ђавола. Ђаво је био свуда, у мушкарцима, у аколохолу, у компјутеру, на бензинској пумпи, у патронама са муницијом, у II месној заједници, на родитељском састанку.

* * *

— Шта ће теби ђаво? — рече јој Сергије Вржановић, истраживач, неколико сати касније у локалној крчми. Вржановић, иначе бивши ловац на колекционарске главе, желео је летећи ћилим из истог разлога из којег га жели већина савремене популације: из разлога летења. Прича о симболима и шарама брзо је пала у воду.

— Патим од кризе идентитета и мањавости. Логично је да тражим ћавола и да му служим.

— Мени није логично. Мени је логично да птице лете, а длакаве вештице горе на ломачи.

— Ма немој. А како лети овај ћилим?

Горгонзола и Срђан погледаше у правцу Ћилима, а на место Ћилима биле су улаштене ципеле координатора српске књижевности у метапростору лајпцишког Сайма књига.

— Мислим да би акционим планом владе Србије пиротски ћилим могао да се представи као важан привредни бренд – рекао је координатор и подигао чаши.

Зачу се чин-чин и цангр-цангр.

Даница Вукићевић

ОНИ ЧЕКАЈУ

Они чекају
Да их описеш
Они чекају да уђу
У твоју песму
Да глуме у твом водвиљу-роману
Да буду гумени
Да буду месо
Они чекају дебелу бурму за свој прст
Црвенило за лице које се перута
Чекају пса да им дотуриш
С повоцем, само да наставе с њим
Низ улицу коју засипа снежни прах
И ветар љут одбијајући се о фасаде посивеле
Воду чекају, кап по кап из славине
Реку која куља и вртложи се
Испод њихових ногу, испод моста
Растегнутог само за њих
Они те чекају
Да пажљиво пипајући описеш
Карактере, страст и бледило мисли
Бледу ватру која у њима игра
Они чекају цео свој живот
Само на тебе
Да их коначно
Оживиш.

током рата

ТРЕПАВИЦЕ

Човек не зна.
Седи и нема појма
Како непријатне биле су
Жвале грозница чмичак
За Соњечку
Како Мојшеле пресвисну
Од глади, туге глади
Како кидало се Симкино срце у Ваљеву
Како цурило је ухо
И било хладно у кућици-колибици влажној
ералдину и Хесуса
Трупла ненаслагана, као цепанице
У тајном, подземном свету...

Изнад изнад густих наслага крви и костију
Пузи змија
Латице са звезда падају тихе.

ТАТИЦЕ

Татице татице
Да ли ти је хладно
У ковчежићу јефтином
У сатену тобож-златном
Да ли у тој усамљености трајној
Нас се сећаш које гроб ти не обилазимо
Да ли си љут у кутку коначном одасвуд
Стегнут
Татице, опрости
Све си мањи све нежнији
И снег наизглед бео
И ветар наизглед северни
Обигравају, да уђу
Да рањавају...

ДВЕ ТЕТКЕ

1.

Све време неко умире
Неко стари, болује
Нешто се увија око и мучи
Некога
Тетка у приземљу испод јоргана
Свеже шлогирана
Зализани теча уредан и крут
Она бивша партизанка и лепотица
Тешко прича
Соба је пунा безазлених украса
Социјалистички-грађанска, без икаквог луксузу
Ја сам девојчица
Она шире очи док се напреже да срочи
Сећам се јоргана прозора свилене лутке
Мириса из хладноће

* * *

Сирена величине сомића
Копрца се на мом столу
Немоћно замахује репом
Дајем јој храну за рибе, она узмиче
Доносим устајалу воду
И потапам је у акваријум
Престрашена плута
Одвараћа поглед окреће главу
Видим на њеном украшеном лицу
Мрзоловљу и гађење
Палим лампу тик изнад ње
Да буде у облаку сјајном
Мала љубичаста уста безгласна
Као да нешто говоре
Нешто тужно
Будећи чежњу у мени, сећање:
Бродских машина хук

2.

Ова држава, она држава, обара људе
Мучи их и кињи а не чини их мученицима
Само је она себе
Називала и реченице почињала: а ја мученик
Тек сада знам зашто је тако говорила
Лепорека и дивља
Остављена од свих
С лутајућим сартровским оком
С научницом Ане Карењине
Бездетна, храбра
На силу кожарска радница
Затвореница у мокром плавом мантилу
Усред непрегледних њива
У блату у центру плјуска
Који спира њену младост
И сваку наду.

Јошида Кенко

ЗАПИСИ У ДОКОЛИЦИ

Како сам се чудно и луцкасто осећао када сам схватио да сам многе дане провео над овим прибором за писање немајући шта да радим, насумице и укратко бележећи које год да су ми мисли пале на памет.

За дивљење је када човек своје мисли непрекидно усмерава на будући живот и није немаран у својој преданости Путу Буде.

Боље је за човека, који је скрхан болом због своје несреће, да се повуче и живи у осами, тако тихо, не очекујући ништа, да људи не могу рећи да ли је код куће или не, него да обрије главу и постане свештеник. Акимото¹, средњи светник, једном је изрекао жељу „да види месец прогонства, а ипак кривицу ниједног злочина“. Лако је претпоставити зашто се тако осећао.

Да је човеку да никада не избледи попут росе Адашина², да никада не нестане попут дима над планином Торибејама³, него да заувек остаје на овоме свету – како би само ствари изгубиле моћ да нас додирну? Најдрагоценја ствар у животу је његова непостојаност. Укључујући сва жива бића, ниједно не живи тако дugo као човек. Вилин коњиц не живи дуже од једне вечери, летња цикада не познаје ни пролеће ни јесен. Како је божанствено лагодно осећање живети чак и једну годину у сталној ведрини! Ако то није доволно за вас, можете живети хиљаду година и даље осећати да је то био само сан. Не можемо вечно живети у овоме свету; зашто бисмо чекали да нас ругоба сустигне?

Што дуже човек живи, више срама подноси. Умрети пре четрдесете је у најмању руку непривлачно. Када једном човек пређе те године, жуди (не срамећи се своје појаве) да се дружи са другима. У својим залазећим годинама он ће размазити своје унучиће и молити се за дуг живот не би ли могао видети њихов напредак. Његова преокупација земаљским жељама продубљиваће се и расти док коначно не изгуби осећај и не почне само да јадикује.

Некада се једноставно пробудиши са осећајем да на неко време треба да отптујеш. Док се шеташ, гледајући унапоколо сеоске призоре и планинска села, све изгледа крајње непознато. И како је само забаван начин на који људи

уграбе прву прилику да пошаљу писмо назад у престоницу: „Када будете имали прилику, не заборавите да урадите ово или оно...“ На таквом месту заиста се све примети. Све добро – чак и ствари које си понео са собом – изгледају боље, а било кога да сртнеш са уметничким даром или упадљивом појавом упечатљивији је него што би иначе изгледао. Ипак, оно што је стварно очарајуће је повући се у неки непознати будистички или шинтоистички храм.

Када се осамиш у планинском храму да би служио Буди, никада ниси у губитку времена и осећаш се као да су све нечистоће из твог срца прочишћене.

Један пустинjak је рекао: „Постоји једна ствар које бих се чак и ја – невезан за световно, тешко одрекао – лепоте неба.“ Разумем зашто се морао тако осећати.

Гледање месеца дотиче нас без обзира на околности. Један човек је рекао: „Сигурно ништа није толико очарајуће као месец“, али други му је одговорио: „Роса ме дотиче још више.“ Како је занимљиво што су расправљали о суштини! Шта је то што би било непријатно у свом одговарајућем годишњем добу? Ово је сигурно тачно за месец и пупољке трешње. Ветар изгледа да има посебну моћ да покрене људска срца. Ипак, без обзира на годишња доба, величанствен је призор чиста вода која се пробија кроз камење. Сећам се колико сам био дирнут прочитавши кинеску песму: „Јуан и Хсианг стално теку ка истоку, и дају и ноћу; никада не стају и одмах смирују ражалашћеног човека.“ Хси Канг⁴ је такође написао стихове: „Срце се радује када посети планине и језера, и види птице и рибе.“ Ништа не пружа веће задовољство него лутати неким местом далеко од света где су вода и вегетација неуправљани.

Када седим у мирној медитацији једно од осећања са којим се најтеже борим је чежња за стварима из прошлости. Пошто сви остали легну, проводим време у дугим јесењим ноћима тако што поспремам и стављам на своје место све што ми дође под руку. Волео бих да не заборавим стваре преписке. Понекад, међу њима налазим калиграфије преминулог пријатеља или слике које је насликао забаве ради, и осећам се исто као и тада. Чак и за писма која су

написали пријатељи који су још увек живи, покушавам, ако је прошло много година откад смо се последњи пут срели, да се сетим догађаја, и године када су их написали. Како је само то дирљиво! Тужно је помислiti да човекове личне ствари, равнодушне према његовој смрти, треба да остану непромењене дugo након његовог одласка са овог света.

* * *

Не смете чекати старост да бисте почели да следите Пут. Многи надгробни споменици прошлости припадају људима који су умрли млади. Често човек први пут схвата колико је водио погрешан живот када се разболи или је на самрти. Његова грешка лежи у томе што ради споро оно што би требало да се уради брзо, а брза оно што би било боље да одложи.⁵ Жали за поступцима из прошлости, али какво добро има од тога? Чак и да осећа кајање ништа му не вреди.

Човек би требало у свом уму да чврсто држи чињеницу да смрт увек вреба, и ово никада, ни на тренутак, не треба да заборави. Чинећи то, зашто његова световна прљавштина не би засијала, а његово срце не развије озбиљну решеност да се развија на Путу Буде?

Једна прича из Зенриновог дела „Десет начина спасења“⁶, говори о светом човеку кога је, пре много година, посетио неки човек да би причао о послу. Међутим, свети човек му је одговорио: „Изузетно хитна ствар је искрсле и мора се обавити до јутра, ако не и до вечерас.“ Када је то рекао, покрио је рукама уши, изговорио *ненбуцу* (молитву) и у трену достигао будство.

Свети човек по имену Шинкай⁷ био је толико свестан непостојаности света да никада није сео да се одмори, него је увек био у покрету.

* * *

Човек који одлучи да предузме Велики Корак треба да остави све планове за решавање хитних или проблематичних послова.

Неки људи мисле: „Сачекаћу још мало док не решим ову ствар“, или „Могао бих прво да урадим овај посао“, или „Људи ће ми се сигурно смејати ако ово или оно оставим овако. Средићу ствари сада, па ме неће критиковати“, или „Успео сам да преживим све ове године. Сачекаћу док се ова ствар не рашисти. Неће дugo потрајати. Не морам да журим.“ Али, ако овако размишљате, дан за предузимање Великог Корака никада неће доћи јер ћете откривати све више и више неизбежних послова које нећете моћи да завршите.

Моје посматрање људи води ме до закључка (упштење говорећи) да чак и они веома интелигентни, често живе, мислећи да имају много времена пред собом. Али, да ли би човек који бежи када ватра захвата његово окружење, рекао ватри: „Молим вас, сачекајте мало!“ Да би спасао свој живот човек ће напустити своје ствари и, не мрећи за сра-

моту, побећи. Да ли ће човеков живот чекати на њега? Смрт напада брже од ватре или воде и тежа је за избегавање. Када дође час, можете ли опростићи себи што нисте отишли од својих старих родитеља, своје мале деце, одрекли се своје дужности према господару, своје привржености другима само зато што је све то било тешко за напустити?

* * *

Ствари које ми изгледају као лош укус:

Превише личних ствари које закрчују место на коме неко борави; превише четкица у кутији са мастилом; превише буда на породичном олтару; превише камења и биља у башти; превише деце у кући; превише речи када некога срнете; превише заслуга наведених у молби. Ствари које нису увредљиве, без обзира на њихову количину: књиге у колицима за књиге⁸ и смеће у канти за ђубре.

* * *

У гомили су попут мрава, журе на исток и запад, на север и југ. Неки су горди, неки скромни. Неки су стари, неки млади. Имају куда да оду, имају куће којима се могу вратити. Ноћу спавају, јутром устају. Али, шта сва ова активност значи? Нема краја њиховој похлепи за дугим животом, њиховој грабљивости за успехом. Каква очекивања имају када се толико брину за себе? Сва та очекивања на крају се заврше старошћу и смрћу чији је долазак брз, неизбежан и неумољив. Каква радост може бити у ишчекивању оваквог краја? Човек који је обманут словом и коришћује не плаши се доласка старости и смрти зато што је опијен земаљским жудњама и никада се не зауставља да размисли колико је близу свом коначном одредишту. Будаласт човек себе жали јер жели бесконачан живот и не познаје закон универзалне промене.

¹ Минамото но Аkitomo (1000-1047), након смрти цара Го-Ићића 1036. године, замонашио се и напустио обећавајућу каријеру.

² *Агадиши* је било назив гробља, највероватније смештено северозападно до Кјота. Реч *агади* (нестално) која је у називу гробља утицало је на то да се ова реч често употребљавала у поезији да би се означила несталност. И роса се често користи у истом значењу.

³ Торибејама је још увек главно гробље у Кјоту. Спомињање дима указује на тела која су тамо кремирана.

⁴ Хси Канг (223-262) био је један од седам мудраца из бамбусовог гаја.

⁵ Ово значи да је био спор у обављању будистичких дужности, а брз да се препусти световним уживањима.

⁶ Зенрин је скраћеница од Зенринхи, *хого* храма, који се налази у Кјоту, северно од храма Нанзенхи. Овде се односи на монаха из храма под именом Јоган (1032-1111), који је познат и као Зенрин Јоган. Доста се цитирало његово поменуто дело *Ођо Ђуин*.

⁷ Усвојени син Таира но Мунеморија који се после пораза свог клана повукao на планину Која, која је духовни центар *шинто* школе јапанског будизма.

⁸ *Фујурима* су била мала колица са ручком, која су се користила за преношење књига.

Превела са енглеског Соња Вишњић Жижковић

Јошида Кенко (1283-1352), класично име јапанске књижевности и културе. Као будистички свештеник живео на двору. *Зайиси у доколици* сачињавају 243 записа (микро-есеја) писаних у зуихацу стилу који подразумева овлашћност, лакоћу и слободу форме и стила. Овим текстовима Кенко је као традиционалиста истицао начело повезаности лепоте са пролазношћу.

Фиона Сампсон

ИЗ ЗИМСКИХ ПЧЕЛА

ЗИМСКЕ ПЧЕЛЕ

Сваке године
слабашно јануарско сунце
нагони бумбаре
да налећу на дрвени зид
моје шупе -
који мора да лепо мирише, дражесним мирисом
старе боровине, меке
испод плаве испуцале боје, тог чудесно
плавог неба.
Ипак, та ме банањност дирне -
мало пролећно
васкрсење
пре пролећа.

Каква ли нежна прецизност
наводи сваку пчелу
на овај разговор који се понавља –
да ли јој компас усмерава
сунчев огромни лук?
Пчела Христос
носи своју круну од злата и оплакивања,
средство за памћење
свега онога што је тело научило да трпи
током зиме.
Из снаје долази сласиј.
Наша тамна срца
су кошнице.

ПЧЕЛИЊА САМА¹

Када би Бог био безграницна геометрија,
тај свет савршенства
неспретно посеже изнад себе
да би артикулисао -
Ако би се Он могао назрети у дезену
безграницог додавања
али да није Он тај дезен, колико год
да су лепе тиркизне
и зелене површине глазираних плочица,
толико дивне
да око у заносу тоне у бескрај кроз
једну форму за другом – када би Бог
био ни принцип нити сан, образа
положеног на земљу,
за тренутак бисте можда замислили
дар чисте милости
од Савршенства које нема тело
овде нити било где -
пчеле би биле Његове слуге и пророци,
показујући како лепота
делује са смерношћу –
Оне не нуде ништа
до дражесну арому кошнице
ове топле вечери.

¹ Суфистичка врлина побожног слушања. – Прим. прев.

Превео са енглеског Новица Петровић

Фиона Самипсон објавила је седамнаест књига, међу њима Сирову музiku и антологију *Један век часописа Poetry Review*. Тренутно се преводи једанаест њених књига, а до сада су њена дела већ преведена на тридесет језика. Добитница је Њудигејтове награде и награде Чамли, и чланица је Краљевског књижевног друштва. Два пута је улазила у ужи избор за награде „Т.С. Елиот“ и „Forward“, а добитница је награда „Чарлс Ангоф“, и „Златан прстен“. Има титулу Заслужног аутора Универзитета у Кингстону, радила је као сарадник истраживач на Универзитету Оксфорд Брукс у периоду 2002-5, а на Универзитету Ворика била је виши предавач за креативно писање 2007-8. Фиона Самипсон је главна уредница часописа *Poetry Review*, најстаријег и најутицајнијег часописа за поезију у Великој Британији. Редовно сарађује у листовима *Гардијан*, *Ајриш ѡајмс*, *Индепенденџ* и *Тајмс лишерари сајлемен*.

Захар Прилейин

ЋАВО И ДРУГИ

Једном у пола године иза зида се заори звук химне, стваран једним прстом на пианину:

— Савез... не... до... не руши... ви!.. до... ми... ре...ре... пу... блика!.. република... сло... до... слободних...

Затим Нина размишља дugo... зове се Нина, четрдесет јој је година, одавно је разведена.

Затвара се поклопац. Још пола године нећу чути химну.

Она има кћерку, петнаестогодишњакињу. Пре годину дана била је неприметна, без боје и мириза, понекад с некаквим шишкама, никакво лице, очи није дизала.

Само се сећам, једном је играла бадминтон са мамом, баш у дворишту. Било ми је јасно, замолила је кћерку да јој прави друштво, мајка је пристала, из сажаљења — нико се не дружи са њеним чедом! — али, при томе се осећала врло неугодно и стално је бацала погледе у комшијске прозоре. Игра им никако није ишла. По мом мишљењу, ниједна од њих није постигла никакав поен. Удара мама. Удара кћерка. Удара мама. Удара кћерка?!?! И сваки пут лети у жбуње, дуго траже хитру пернату лоптицу.

Мачка из комшијског улаза гледала је гадљиво све то. Ја сам одмах отрао, да не бих гледао, али то никад заборавио.

Али, овог пролећа кћерка је одједном изашла из улаза, и каже ми „здраво“. Као да су три монете испуштене у чашу од финог стакла.

Гледа ме у очи.

Дигао сам поглед и зажмурио.

Мој отпоздрав „здраво“ крцнуо је као кора дрвета.

На њој су патике, беле као сладолед, са дебелим ћоном, звонасте фармерке, а јакница и мајица су јој као да их је свукла са млађег брата — до пупка не дођишу.

Мада она нема млађег брата.

Име јој не знам. Ваљда има неко име, али га не знам.

Даљу дрежде у улазу њени малолетни познаници, школски другови, вероватно. Разговарају као да су кијавичави. Чак и не дотичући их, знам да су им прости мокри и хладни. Да их ставе на радијатор — радијатор ће почети да се смрзва. Ако у један цеп ставиш рибу, у други ту руку — кад се машиш цепа, нећеш разликовати где је шта. Зашто природа тако не воли пубертетлије са њиховом, знate већ, кожом, са њихо-

вим успаљеним... па, чиме успаљеним? све им је успаљено.

Увече јој долазе други: одлично дресираним аутомобилом стижу двојица, обојица су у уским црним ципелама, један је у модерном цемперу, други — бела крагна — у црном оделу с белом кошуљом, као да је малочас положио рачун у банци. И положио га за „лађу-петицу“.

Комшиница силази код њих и, због нечег задихана, кликће поред аута, а они као да шире крила, а перје им је наелектрисано — само што се не види како тамо, испод цемпера и испод сакоа, све варничи уз лако пуцкетање.

У аутомобилу су мекана седишта. У цепу црног сакоа су презервативи.

Чујем како Нина отвара прозор и гласно каже:

— Ту разговарајте, разумеш? Не иди никуд. Чујеш ли или не?

— Чујем, мама — одговара кћерка мирно, па опет тихо кликће.

Затим ауто послушно брекће, а минут касније лупају врата улаза у зграду — девојка се враћа у стан, код маме, осмехујући се самој себи.

За то време она двојица у ауту говоре један другом свакакве пакости.

Ноћу Нина храни девојчицу колачима са младим крављим сиром и пирошкама. Она све време спрема, а ја тужно њушкам покушавајући да разликујем најдев пирошки.

Други комшија ми је професор, проучава неке егзактне науке, зове се Јуриј, презиме сам му заборавио. Он се никад није насмејао, чак сам сигуран да то и не уме. Испред његових врата је најчистији отирач. Уосталом, испред мог стана уопште нема отирача.

Кад се Јуриј пење степеништем, стално прича нешто. Не може се разабрати дословно, али нешто попут: „...одвратно... прљавштина!.. како их није срамота... па то је природна изопаченост... ништа друго!.. не, само неко безумље...“

Ако Нина свира химну једном у пола године, онда Јуриј усисава прашину на сваких пола сата, понекад и чешће. Усисивач зуји разјарено и бреца се, као сатрвен.

Једном сам пушио у улазу зграде и гласно разговарао мобилним телефоном, Јуриј је због нечег отворио врата — најпре прва, дрвена, са три браве, затим друга, метална, са још три браве. Погледао ме је ►

► и одмах се закључао спасавајући се, можда, од микроба, па и уопште, од тога што сам ја прашњав, у пепелу, подоложан труљењу.

Ипак сам успео да приметим како на себи има уштирану белу кецељу, плаве кућне панталоне, испране до избледелости, и натикаче на ногама – ето, као што у болницима и поликлиникама дају гумене натикаче, да не би клепетале упкале – тако он иде у кући. Натикаче је обуо преко папуча. Успео сам да му приметим и чарапе – панталоне су му се од прања расенуле и скратиле, зато су му чарапе изгледале као голф панталоне.

Из Јуријевих леђа шмуглну је његов син, чини ми се, такође Јуриј, симпатичан момак од осамнаест година. И он је био у натикачама, добро сам видео.

Врата су лупнула, затим су дрвено гракнула друга, и одмах је укључен усисивач – професор Јуриј је прионуо на уништење дуванској дима, који му је продро у кућу.

Нина и ја смо се једном у улазу сударили лицем у лице, разменили пар речи, мало повишеним тоном – Јуриј је управо усисавао.

– Комшија воли чистоћу – рекао сам помало иронично.

– Ниси му био у кући? – питала је Нина.

– Ко би пустио мене, овако прљвог.

– Тамо је као у операционој сали – рекла је Нина јасним шапатом – као да се боји да нас Јуриј може чути, чак и упркос нервозном урлању усисивача.

У његовом стану није било жена.

А једном сам, ноћу, чуо вику и јасно комешање борбе негде код комшија. Придигао сам се у кревету, потражио прекидач стоне лампе и упалио јако, жуто светло.

Говор, који се разлегао у ноћи, био је неразговетан, а мушки гласови су, изгледа, Јуријеви и синовљеви. Чуо се још и женски глас – он је узвикувао и јецао, али као да су све време затварали, запушавали женина уста.

Бучно су падале столице, рушиле се вешалице, посуђе је разбијано у парампарчад, затим се одједном све стишало, и неко је отрао, чини ми се у папучама, у кухињу. Јасно се чуло како кашичицом меша чај, брзо, брзо.

Још мало сам седео поред упаљене лампе и трептао кроз прозор.

Ништа нисам разумео.

У четвртом стану живе студенти, двојица. Дечко и дечко. Унајмљују стан. Код њих, до глувог доба ноћи, свира једнолична неруска музика. Ујутро, на све стране расипа се будилник, подврискујући и поскакујући у месту. Као да су у метални тањир натрпали металне дрангулије, па ми звече над главом.

Студенти прво гласно зевају, па се међусобно дозивају, стиче се утисак да спавају негде у шуми, а да су стабла, на која су се попели, далеко једно од другог.

Убрзо студенти устају и почињу да разговарају још гласније, готово вичу, све време су у различитим собама, мада заиста имају једну собу, плус кухињу, намењену за човека и чајник – шерпа би већ морала да се угурava, предсобље је за четири ципеле, и тоалет, у којем се може стајati између каде и лавабоа, а

даље се нема куд – али, има смисла тапкати у месту око своје осе, прво гледајући себе у огледалу, затим у туш који све време цури у пожутелу каду, затим у чарапе и пешкир на радијатору, затим закорачиш и идеш даље.

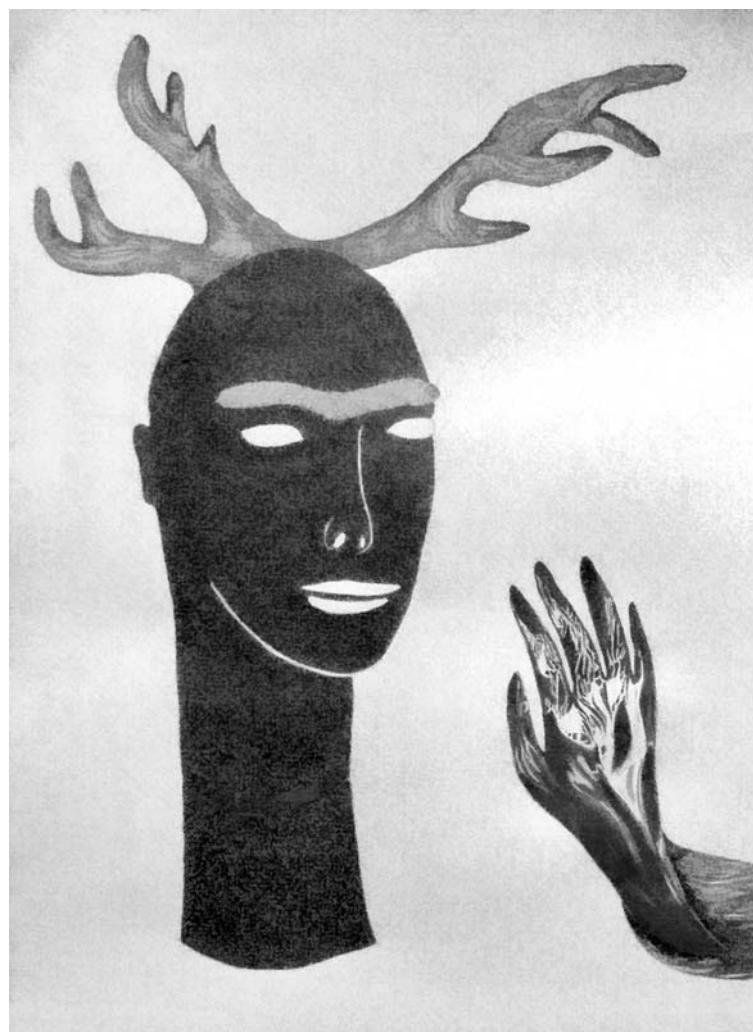
Стан нам је исти, зато знам.

Студенте никад нисам сусретао – свако јутро љутито слушам њихове гласове, али лењ сам да устанем, и не устајем. Ипак ће да оду, само што нису, још мало ће да урлају у улазу зграде – један силази доле, други закључава врата, онај одоздо ће да објави како је заборавио конспект. „Дебиле“ – рећи ће му мрачно други. Као резултат, огласиће се врата њиховог стана: бам! квиии... бам! Квиии... Бам!

Затим ће, најзад, њихова брава да се закључча двоструким обртом, и у тренутку кад метално тресну парадана врата, ја ћу срећно да спавам још тачно сат времена.

Због тога што никад нисам видео студенте, имам могућност да им опиша姆 силуете онако како их замисљам.

Један је промукао, дубоког гласа, широких ноздрва, црнпураст, дугих руку. Он је старији, што кроз зид изазива неку љутњу у мени. Одавно сам навикао да

постоје категорије стараца, мушкараца и деце, које су за мене беззначајне, и да постоје сви остали – нормални људи, међу којима сам увек сматрао себе за најстаријег. А то је већ својеглавост.

Он понижава другог, који је погурен, незграпан, кракат и помало уњкав.

Први звоца другом поводом било чега. „Не дирај мој грејач за воду... Ма, баш ме брига што твој не ради. Замоли га да проради!“ „Имаш и сестру? Старију? Сисице су јој већ израсле? Вирио си јој у купатило?“ „За који андрак си овде окачио крпу за под? Ово је твој пешкир? Лепо, богами. Брисао под, брисао лице... Па, покривај се њиме кад спаваш...“

Увече су размењивали псовке користећи прилично ограничен број речи, највише десетак-двадесет. Најчешће је старији понављао фразу:

– До курца, ниси у праву!

Студенти се никад не ословљавају именима. Зато првог називам „Ђаво“, а другог – „јадничак“.

Ђаво ме доводи до беснила. Јадничка сажаљевам.

Ако Јуриј и син живе у операционој сали, онда Нина и кћерка станују у остави.

Нина је једном свратила код мене, питала ме ради ли ми телефон.

Дигао сам слушалицу.

За тренутак збуњен од изненађења, телефон је уздахнуо, хмикнуо и затруbio mi у уво, најпре неједнаким, испрекиданим сигналима, а затим како треба.

– Ради – рекао сам и пружио Нини слушалицу.

– Ради – сагласила се, пошто је послушала.

– А код мене не ради – рекла је. – Да погледаш?

Пошао сам да погледам како јој не ради. О телефонима сам знао само две ствари: кад раде – њима се може разговарати, а кад не раде – не може.

Једном сам чак растурио телефон. Садржина ме је збунила.

У Нинином стану, сваки корак се мора правити прескакањем преко нечег. Стекао бих утисак да се пресељавају некуд, да није било очевидно како овде на поду одавно стоје разноврсно спаковани дејци.

У кухињи је, чуо сам, цурила вода у различито посуђе. Помислио сам да кћерка пере посуђе, или из друге собе одмах зачуј њен глас:

– Није прорадио – питала је зевајући.

Пожелeo сам да свратим код ње, што сам одмах и учинио. Ухватио сам гајтан телефона и чучећи почео да га пропуштам кроз прсте, као прави правцати ве-
зист: проверавајући ваљда предмет пуцања везе.

Тако сам стигао до тражених врата и испод ока гледао тамо. Видео сам сто у ћошку, напола затрпан уџбеницима, другу половину заузимала је шиваћа машина, коју очигледно нико није користио. Био је слободан једино крајичак стола – на њему је био само отворен несесер.

Сама девојка, у фармеркама и мјаџици, лежала је на кревету и гледала у плафон. Поред ње није било ни књиге, ни часописа. Једноставно је лежала и, очигледно, чекала да проради телефон.

У њеној соби се види исто што и у остатку стана – гомиле ствари, на све стране неке ципеле и папуче, све распарене.

Али, необично је да ми се готово није јавио осећај неуредности. Напротив, учинило ми се: људи живе пуном паром, тако им је удобно. Поготову што је у стану опет дивно мирисало свеже пециво.

Нина је прошла у кухињу, прескачући час једно, час друго. Тамо је затворила воду и вратила се назад. Так што сам мрдно утичницом – заиста, то је једино што сам могао да урадим – телефон, који сам стискао између рамена и увета, даде сигнал – и то тако јак да га је чула чак и Нина.

– Прорадио је! – казала је радосно.

Опрезно сам спустио слушалицу на држаче. Телефон одмах зазвони.

– За тебе! – рекла је мајка кћерки, пошто је подигла слушалицу.

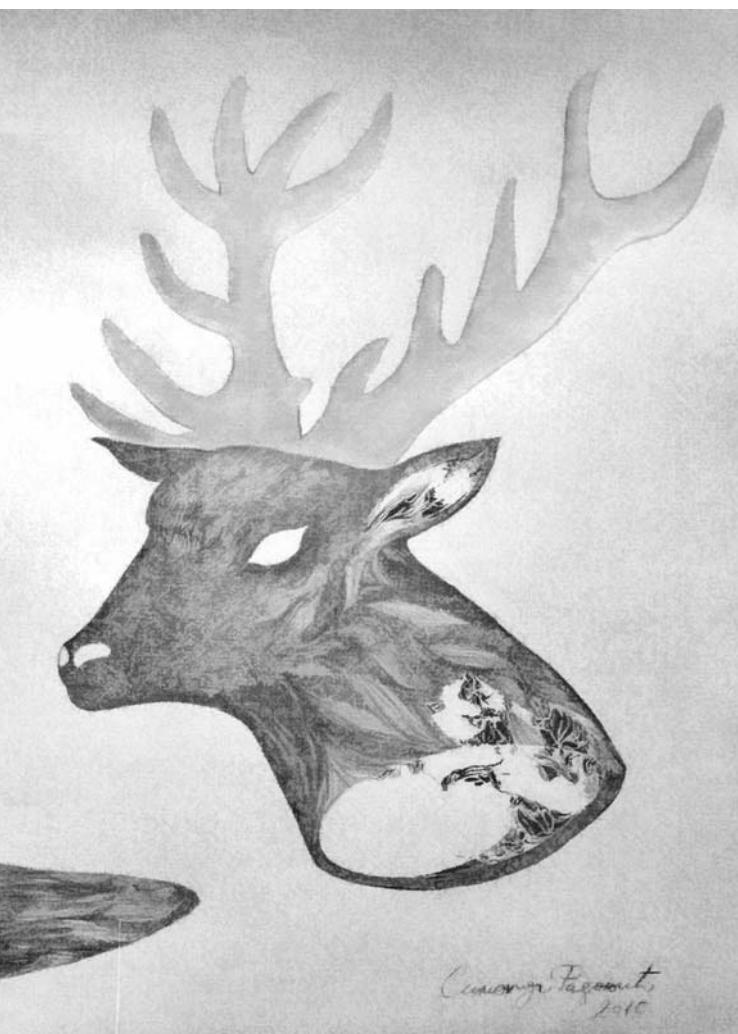
Кћерка одмах изађе, зграби телефон, не гледајући ме, и, чило поскакујући преко дејкова који су јој сметали да хода, нестаде у својој остави.

– Здраво – отегла је у слушалицу и одмах се на-
смејала тако, као да јој је одговорено дивном шалом.

С муком сам се уздржавао да опет не ишчупам утичницу.

Уз све то, вече ми није било срећно.

Заспао сам у осам сати, дешава ми се понекад – и тада могу да преспавам до осам ујутро; мада ►

► обично спавам шест сати, не више.

А једном месечно организам, очигледно, преоптерети батерије, зато му је одмах, по сваку цену, потребно двадесет четири сата мировања.

Међутим, око десет сати пробудило ме је звоно на вратима.

Помало сам настран, још из ране младости – кад ми неко увече или ноћу звони на вратима или ме зове телефоном, сваки пут сам чврсто убеђен да је банула или је спремна да ми дође она коју чекам. Сазнала да је чекам и – ето, одлучила се.

Тамо, пред вратима стајао је, наравно, Јуриј, а не некаква она.

– Видите шта је то – без поздрава ми је прстом показао угао.

Још ненавикнут на светло, жмиркао сам и погледао.

– Шта је то? – питао сам промукло.

– Опушак цигарете – рекао је Јуриј, с муком суждржавајући бес. – А доле су још два. И – пепео!...

– Па шта? – питао сам правећи лудачку паузу између речи „па“ – „шта“ исту какву је направио док ми је показивао пепео.

– Нина Александровна не пуши, ја не пушим, студенти који унајмљују стан – такође не пуше. Пушите једино ви!

– Чујте, јесте ли ви при памети? – схватио сам најзад у чему је ствар. – Немам никакву представу одакле ту опушци! И – пепео! Никакву! Имам пепельјару.

– Нина Александровна не пуши! – понављао је упорно Јуриј, као да је то необорив доказ за моју кривицу. Поглед му је био пун беса и мржње.

Залупио сам врата.

Минут касније у Јуријевом стану је прорадио усисивач. Јечао је о ништавности и одвратности света.

Све се стишло тек пред поноћ.

Следеће звено одјекну кад је напољу престао чак и аутомобилски саобраћај. Било је глуво доба ноћи.

„Сад?!?! сад ћу му пикавац набити у око“ – решио сам псујући у мраку.

Од беса сам заборавио на коју страну ми се окреће кључ, вртео сам га тамо-амо ломећи прсте. Најзад сам откључао врата.

Тамо је стајала Нинина кћерка.

– Мами је лоше – рекла је. – А телефон нам опет не ради.

Позвао сам „Хитну“. Гошћи сам све време понављао питања хладнокрвне телефонисткиње:

– Старост?.. 16! Фуј, не твоја, мајчина! Пуно име, презиме, име оца... – кћерка је одговарала – име, презиме, затим је размишљала о очевом имену и навела га, очигледно сумњајући у тачност одговора.

– Да, Александровна – сетио сам се. – Шта је боли?

– Нешто јој је са срцем – одговорила је девојчица; усне су јој дрхтале.

Била је у мајчиној кућној хаљини.

– Сад ће доћи – рекла телефонисткиња равнодушно. – Оставите им отворена улазна врата. Или их сачекајте напољу, дочекајте их.

Отишли смо у стан, код Нине – лежала је на кревету, већ одевена, бледа, отворених очију, дисала је испрекидано. Стона лампа је упаљена. На сточићу су расути лекови.

– Треба ли ти нешто? – питао сам је тихо.

Нина је одречно одмахнула главом и затворила очи.

Изашао сам напоље, оставио отворена улазна врата и запалио цигарету.

Поразмислио сам, вратио се на степениште, узео два опушка и бацио их у мрак.

Наша лепотица, Нинина кћерка, почела је да пуши, већ знам.

Долазак „Хитне“ чуо се из далека.

Лежећи на кревету, руку забачених иза главе, размишљао сам о разним варијантама. На пример, могу случајно да налетим на њу у улазу у зграду и да је запитам ради ли јој телефон.

Како јој је име, ипак... Од кога бих то могао да сазnam?

Могу случајно да налетим на Јурија у улазу у зграду и да га упитам:

– Знате ли како се зове Нинина кћерка? Желим да случајно налетим на њу у улазу у зграду и да је запитам ради ли јој телефон.

...Не, компликовано је.

Да ја ипак набасам на њу и питам: хоћеш ли да играмо бадминтон? Сећам се, ви и мама сте се бавиле том игром...

Нина већ недељу дана лежи у болници. Кћерка као да није код куће – само једном сам чуо да је скинула поклопац с пианина, узела једину жалостиву ноту, и одмах затворила инструмент.

„Тугује за мајком“ – закључио сам. И мене је Нинино стање ожалостило, што ми је, признајем, сметало да с потребним надахнућем приступим питању о бадминтону.

Од заморних размишљања одвукли су ме гласови студената.

Старији је опет био груб.

– Дај ми паре, кад ти кажем – наваљивао је на свог цимера онај који је ђаво.

– Па већ сам у беспарици – готово да је цмиздрио одговор онај који је јадничак.

– Шта ти није јасно? Дај паре!

– Ово нам је заједнички стан, шта ти је... – плачљиво је узвраћао јадничак, још се не предајући.

Одјекнуше звук ударца и продоран мушки врисак.

– Какав цукац – рекао сам наглас, ускочио у папуче, навукао мајицу и одлучно изашао из стана.

Најпре сам прстом нанишанио прекидач звона на вратима студената, али поразмислих: звону неће зазвучати претеће, онако као бих ја то желео, замахнух песницом да лупим по филцаном тапацирунгу... и одједном се зауставих.

Студенти су наставили разговор.

– Теби није огавно од тог ћубрета? – питао је ђаво у недоумици и гадљиво.

– Само једном сам пробао – одговорио му је јадничак цмиздрећи.

– Како „једном“?! Твоје шприцеве налазим свакога дана!

– Дали ми клинци да пробам. Понекад могу из ће-
фа... – терао је своје дугаљија.

И онако сам зауставио своју песницу.

– Гњидо, сав наш заједнички новац си спискао на
свој отров – жалио се озбиљно ћаво.

– Ништа нисам спискао...

– Где су онда паре?

– Мало ми је остало...

– Будало неопевана.

Лагано сам спустио руку и пошао напоље.

„...Ето до чега могу довести непромишљени по-
ступци, плаховити друже мој...“ – рекао сам себи.

Природа је била сумрачна. Бара се мрешкала, др-
во је уздисало, маченце је туговало насамо с празном
конзервом.

„Хитна помоћ“, шуштећи гумама, стиже до улаза
у зграду.

„О, довезли су Нину“ – помислио сам. – „Баш ле-
по. Иначе њена ћера, по свој прилици, ниједном није
посетила мајку“.

Али, иза мојих леђа отворише се парадна врата и
неочекивано, готово истрча Јуриј, сав унезверен.

– Сад ћу, мила, сад ћу – помогао је да из возила
изађе жена, коју нисам познавао.

Не поздрављајући се са мном, отишли су у зграду.

„...А ваљда је то његова жена...“ – разумео сам. –
„Где ли је држи све време?...“

Кад је тај момак доспео у Нинину кућу, нисам
чуо. Пробудили су ме ноћу.

– Да! – узвикивала је девојка, као да је управо ре-
шила чудновати задатак, па пошто је поћутала секун-
ду, испрекидано је изговарала: – Ево! – и затим још
радосније: – Да!

Непознати предмет ритмично је куцкао у мој зид,
директно у слепоочницу. Прислонио сам главу уза
зид и неко време тако лежао и размишљао. Слепооч-
ница ми се хладила. У глави ми је одјекивало.

Затим, десет минута касније заорио се, звуком ок-
таве, смех дечака и девојчице, а после, засебно –
оштра говоранција клинца, који је вергло нешто не-
разговетно и брзо.

– Златна моја главо – рекла је девојка јасно. – Ти
си моја баршунаста пањевчица...

Добила је одговор, опет неразговетан.

Учинило ми се да је то глас једног од власника ле-
дених шака, које вечито штрче у улазу у зграду.

„Боже мој“ – скочио сам да бих тренутак касније
бечио очи кроз кухињски прозор. – „То је он... он!.. са
својим влажним рукама!.. Шта то радиш, Боже
мој!...“

Убрзо се све стишало, чак сам задремао, али ту
негде иза зида опет заломата и заблеја, као да је ома-
ње стадо оваца хрупило из собе у купатило или
обратно. Помислио сам на љубавнике, који се јуре из-
међу дењкова, шиваћих машине, устајалих кућних
хаљина и разнокалибарских папуча, али не, сад неко
бесни на другој страни.

– Отварај, гњидо! – викао је старији студент, ћа-
во.

Јадничак је блејао некакав одговор.

– Црћи ћеш! Црћи ћеш! Црћи ћеш ускоро!

Ћаво је, изгледа, почeo да удара у врата тоалета,
судећи по звуку, ногом.

Укључио се бојлер, заклокотала је вода. Очиглед-
но је удувани јадничак решио да лежи у купатилу и
да се башкари у врућој води.

Неко време сам ослушкивао збивање у станчићу
студената.

Још једном сам отишао у кухињу, појео сам кори-
цу хлеба. Опушак који ми је тињао угасих водом из
славине. На стаклу сам нацртао ружу, женску силуету,
непознати хијероглиф, виолински кључ...

Привикнеш се на све, поготову кад желиш да спа-
ваш. Ја већ одавно нисам препуњавао своје батарије,
зато пљунух на све и одлучно се стропоштах у кревет,
лицем на доле.

Истовремено са мном, тресну нешто код комшија.

– А, гњидо! – викнуо је ћаво ратнички. – Сад ћеш
да се осушиш, изроде!

...Он је ипак обио врата, досетио сам се...

Негде врућа вода обилато лије на под. Замислио
сам како је ћаво извалио шарке на купатилу и широ-
ким замахом избацио одатле скуваног јадничка: као
миша из лавора прљаве воде, којом је опран под...

Тада у четвртој соби очајнички зајаука и потрча
некуда жена, ударајући о сваки орман и зид.

...Ноћу сам наизменично сањао час падање каме-
ња, час бродолом и још Нинину кћерку, која је уз по-
моћ свог хладноруког друга из разреда стално решавала
и решавала нове занимљиве задатке узвикујући:
„Да!.. Ево!.. Не-не! Да!..“

Нина се вратила тек у новембру, чак сам је поже-
лео.

Климнула ми је главом сасвим нељубазно, али ни-
сам се увердио.

Наравно, о њеној кћерки је неко морао водити
рачуна. Али, ваљда нисам ја. И ја бих?!?! водио
bih...

Сада сам спавао једино дању, јер сам навикао да
ноћу гледам телевизију – барем некако заглушује
ONO што дешава иза мојих зидова.

Али, овога пута пробудили су ме већ у подне.

– Да његова нога више никад није крочила овде! –
викала је махнито Нина, мада до сада нисам чуо да
је икад повисила глас.

Прошла је једна беззвучна минута, па Нина још ја-
че заурла:

– Шта?!? Шта? Ти? Шта си казала?

Или је кћерка заиста одбијала да понови оно што
је рекла, или је то, напротив, захтевало сувише много
времена...

Следећи пут зачуо сам Нину после три сата.

– Нећеш ти мени никакву!... – узвикивала је. – Не-
мој чак ни да помишљаш!... И сами сте деца!... Да!
Да, теби кажем! Отићи ћеш и урадићеш!...

Нисам био у стању да поднесем све то, брзо сам се
обукао и пошао у шетњу.

Већ у улазу чуо сам да су и студенти у кући, про-
пуштају предавања.

Ћаво је кињио још недотученог јадничка:

– Не, кажи ти мени где ти то кријеш! Дебил
над дебилима, тикван неопевани, а крије тако са ►

► се не може наћи! Брзо говори: где??

Неко време сам, као у депресији, прислушкивао њихов разговор.

Наједном је јадничак заплакао, а затим се зацепио, јецао је и непрестано се ушмркавао.

— Добро, у реду је... — зачу се ѡаволов глас у тренутку затишија. — Чај... хоћеш?.. Хоћеш ли чај, еј?... Ти си јадничак, јадничак.

У сусрет мени пео се Јуриј, поздравих га, промумлао ми је нешто као одговор и мимоишао се са мном тако да ме ни рукавом не дотакне.

У души сам пљунуо на под.

— Гадост... — шапутао је Јуриј док је откључавао своју браву, а изгледа да се обраћао и мени, и студентима, од којих је један плакао а други га тешко, и свету уопште — ...како је одвратно!... Гадост и лудило... Просто је одвратно.

Тога дана од самог јутра вејао је снег, лепио се и ледио у прљавшини, и по том кијамету кренуо сам према великом улицама и разнобојним светиљкама.

Требало је држати се што даље од друма — испод точкова прљавшина лети на све стране.

У јединој пешачкој улици у нашем округу стишила се аутомобилска бука, и душа ми постаде смирењија.

Овде су се окупљали најразличитији млади људи, који никад и ничим нису сметали једни другима. Изгледа, неко од њих је био емо, а неко гот или можда панк. Никад се нисам разумевао у то, али за сваки случај, стајао сам мало подаље и посматрао их пушењи.

Данас се смрзавају и прибијају што ближе један другом, повремено цупкају у својим ципелама дебелих ћонова и врте главама са дивљачким фризурама.

У ушима, подбрамбима, обрвама и носевима сијају им минђуше и пирсинзи, на које се хвата иње.

Две младе особе нејасног пола љубе се седећи не-посредно на асфалту, у снегу. Одевене су у једнаке паталоне, готово црне од разноврсне прљавшине, која се одавно залепила и скорела.

Најзад се младе особе одвојише једно од другог. Испоставило се да су обе — момци, обојица необријани, само што су једном очи биле нашминкане, а другогоме нису.

Окренуо сам се и пожурио даље. Ненашминкани је био Јуријев син, препознао сам га.

Прилазећи својој кући, већ сам слутио да сам прехлађен. Пробадало ме је, у глави ми се ширила слузава магла и неко је стално настојао да се приљуби уз моје сисице, или одједном хладним или врелим уснама.

Испред мене су ишли Нина и кћерка. Нина је придржава, а она криви ноге, као да корача по баруштини, и сваке секунде се плаши да ће пасти у мочвару.

Престигао сам их клизајући се и раскречујући ноге по леденом блату.

Пред нашом зградом стајала је вишњева „лада самара“. Врата улаза била су због нечег отворена, а унутра су се орили потпуно непознати и груби гласови.

Унiformисани људи су извлачили студенте из стана.

Први пут сам видео ѡаволово и јадничково лице, тако да ми у почетку није било јасно ко је ко од њих. Испоставило се да уопште не личе на лица која сам замишљао.

Један је био риђ и погурен, а други потпуно обријан, и јак, мада упалих, поцрнелих очију.

У очекивању да чујем кад ће обријани проговорити гласом ѡавола, одједном зачух како риђи познатим, злобним басом почиње да псује:

— Зашто ви мене вучете, ау? — питао је своје стражаре.

— „Складиштење“, постоји тај члан — одговори спремно један службеник, благо гурајући раме риђег.

— Па, ја вам кажем: не употребљавам наркотике. Никад их нисам употребљавао!

— Не употребљаваш, али их кријеш у мадрацу — објашњавао је стрпљиво униформисани човек.

— Не, ти си ипак гњида — окренуо се риђи обријани. — Како је теби, поремећени мозгу,пало на памет да свој отров кријеш код мене?

— Ма, носи се — прогунђао је равнодушно обријани. — Увалио си се, не уваљуј сад и мене. Ја заиста немам везе с тим.

— Да нас ниси ти откуцао, комшија? — питао је риђи ѡаво видећи ме како се лагано пењем.

— Одакле ме ти познајеш? — заинтересовах се због нечег уместо да му одговорим, али риђег су већ гурали даље, не стиже да ми ишта каже, ситно је корачао степеништем.

На првом спрату, у сусрет приведеним студентима и њиховим стражарима ишли су Нина и кћерка. Кћерка, изгледа, заиста не примећује ништа, већ само хода у свом паклу, час клизавом површином улице, час пењући се степеништем.

— Ти си добар да се качиш са свима! — казали су риђем ѡаволу кад је сусрео жене и ударили га, изгледа, већ озбиљно.

Стојећи горе, нисам схватио са ким покушао да разговара: са Нином, њеном кћерком...

Треснула су метална парадна врата и — све се стишло.

Из студентског стана допирала је тишина, помешана са недавним одласком људи: тамо су још дувале промаје и споља нанесеним туђим мирисима никако није било јасно куда да се дену, у чему да се растворе.

Из мог стана допирала је уобичајена тишина, у коју сам улазио као кључ у кључаоницу, одмах закључавајући изнутра све браве и нестајао без трага.

Из стана Нине и кћерке допирала је тишина, мучна и досадна као зубобоља, дуга неколико ноћи.

А у наставниковом стану ћуте, као да тамо уопште нема живе душе.

Пошто сам стајао минут ослушкујући различите врсте тишине, неочекивано ми паде на памет да би онима у униформи требало све објаснити: зато што су привели и задржали риђег ѡавола, ни кривог ни дужног!

Али, напољу више нема никог. На трагове „ладе самаре“ нападало је толико снега да се готово не разазнају.

Превела са руског Радмила Мечанин

Jagranka Čavić

ПРИЧА О ОНИ

То јутро, прво од три, Она је одлучила да из кревета искорачи на обе ноге и оба стопала, значи, на десет прстију, па шта буде!

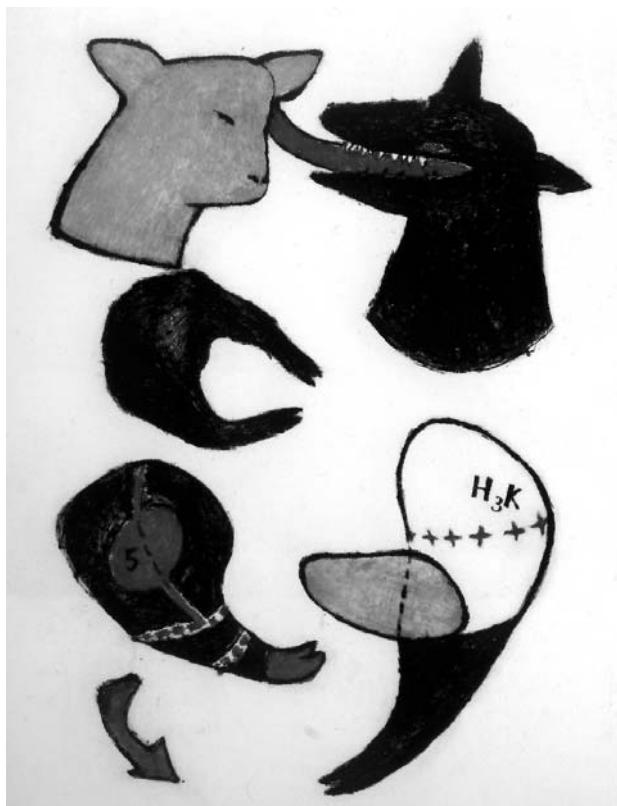
Као и свако јутро, мало ју је жуљало властито име, као некаква заменица ње саме. Али, Она је имала Ја и у складу са тиме знала да заменице више нико не може да замени, што ће се и показати.

Тек, Она је одлучно одлучила да спава, Она ће одлучно одлучити и да се пробуди. Оде у купатило да оконча ратно стање са четкицом за зубе кад јој огледало врисну у лице „Шта је?!“ Узе креон и нацрта му бркове, а себи младеж на увету. Четкица упаде у лавабо. Креон упаде у лавабо. Плоп!

Оде у кухињу и преполови јабуку. Поједе семенке, а поле врати у једно цело. Зазвони телефон. Она оде у телефон, али ништа не чује. „Можда је ипак боље да живим на једној нози...“, рече у себи. „Шта се то дешава када хоћу да се пробудим на две ноге и једну главу у јутро овог уторка? Шта ме спопадају разломци?! Доста ми је што се Зовем, а не да ме још и зову!“ запева са беспрекорном дикцијом. Она помисли како је најбоље бити мали, а онда се сети да су је Они већ смањивали иза њених леђа. „Е, у том случају, боље је бити велики, јер... после свега, бар нешто остане! Док свако од њих откине свој део, док свако од њих умањи да би себе увећао... Да, дааа! Боље је бити већи! Да, да! Морам поново да порастем!“ заклима главом Она и назује ципелу са високом потпетицом.

Она се, иначе, будила данима који се не рачунају, а можда и ноћима. Ноћу се правила глуша, а дању – ређе. Исход је, ипак, увек био исти. Али, у том трилингу по-менутих јутара, Она одлучи да нагло отвори врата, као никада пред тим. И стварно – тамо је стајао сам Др. Го који је због својих астралних задатака изгубио лиценцу за рад. „Тако сам усамљен да ми и кифле испадају из цепова...“, рече, окрете се и оде уз Хммм...

Следећег јутра, које се из неког разлога звало Баш, Она нечујно отвори врата и угледа папирнатог змаја Ветроношу. Било је то другарство на први поглед, једнотавно и лако по свему. Узмеш и оставиш. Она га узе и остави. Још увек је скакутала на једној нози, лагано и увежбано као птица. Ипак, то на две је било много уочљиво, па су је и даље умањивали. И била је у праву. Овако је била Они. Досетила се! Била је иста. Деловала је као да је иста. Иначе, већ је почела да се плаши да ако се онако настави неће моћи да дохвати кваку на вратима. Искусила је то већ у властитој кући. Огледало

је одавно окренуло главу ка плочицама на зиду, а и остale ствари су претиле побуном. Не би им сезала ни до колена! Са Онима напољу је то било још горе. Међутим, Ветроноша је мирно чекао на полици. Није био као чистунци из купатила.

А трећег јутра?! Трећег јутра и дана дуну ветар Источњак... Она је управо ускакутала у кућу, а за њом непознати улични ковитлац. Она, наиме, никада није непознате звала у кућу. Но, Ветроноша га је знао. Видело се то када је поскочио са своје полице, ухватио га за реп, заиграо и полетео ка Они не стигавши ни врата да затвори...

То ионако није било могуће! Она и Ветроноша, чујем, више немају врата, па немају где ни да оду. Сумњам да су, за људе, на најсумњивијем месту под сунцем и звездама – тамо где Они велики не могу да се увуку ни четвороношке...

The end.

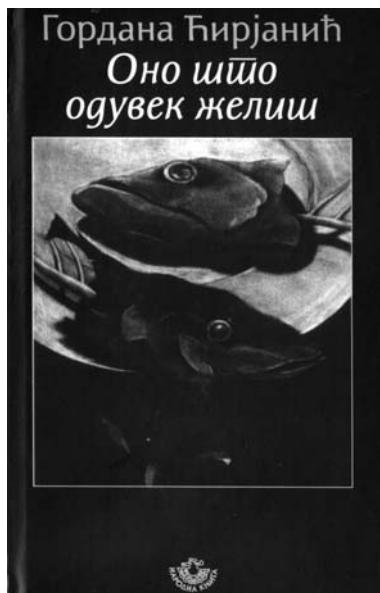

ЧИТАЊА

Драјана Белеслијин

....А НИСИ СЕ УСУДИО ДА ПИТАШ...

Гордана Ђирјанић, *Оно штo одувек желиш*, Народна књига, Београд, 2010.

Један заљубљени, средовечни мушкарац. Једна Олга, госпођа снаха. Једна варијација на други круг Дантеовог пакла. Један ријалити шоу са последицама. Једна индоктринација крими-серијама. Један стан који треба окречити. Два брата: причалац и слушалац. Две реалности: виртуелна и (не)стварно стварна. Три земље: Енглеска, Шпанија, Србија. Четири романа Гордане Ђирјанић. Да овакав увод не би лично на дечију разбрајалицу, покушаћемо да објаснимо зашто смо на почетку текста само „набацали“ елементе вредне пажње, зашто смо се бавили бројевима, зашто, попут *bone-collectors-a* из већ поменуте серије, само сгодимо чињенице релевантне за анализу.

Да ли је привилегија за критичара писати о званично најбољем српском роману у 2010. години? Лично, волела бих да сам о њему писала негде између ужег избора и проглашења победника *Нинове* на граде, док је још увек постојало нешто неизвесности. То што је

овенчан наградом не обавезује ме да га хвалим, али може утицати на моју оцену. Да ли ћете ми веровати ако напишем: прочитала сам га пре но што је награђен и одмах одлучила да га уврстим у пет најбољих наслова који конкуришу за награду „Меша Селимовић“?

Због много тога не могу да се сложим са паушалним оценама о списатељском дилетантизму Гордане Ђирјанић, посебно када такве оцене прати непознавање основних наратолошких категорија. Ниједан иоле озбиљан критичар неће ставити знак једнакости између онога што говори јунак романа у првом лицу, у којем су, узгряд, написани и *Трисијрам Шенди* и *Чайајев и Празнина*, и Без утеже, и аутора (у овом случају ауторке), па мешао он појмове естетско и естетичко или не. Па и само прво лице могло би се оспорити чињеницом да се Слободан све време обраћа брату, те да, дакле, његов исказ подразумева унапред одређеног реципијента. Зато је тај говор исповедан, набијен емоцијама, кадкад патетичан, као да се, а с обзиром на братовљеву професију, и за то би било основа – подразумева једна готово терапеутска доза слушања.

За мене је у овом роману питање свих питања да ли је Гордана Ђирјанић успела да оствари складан спој друштвенокритичког и љубавног романа? Да ли је складу уопште и тежила? Да ли се у исти мах подједнако успешно удубила у разорену психу једног интелектуалца или је форсирала питања задирања тзв. „света“ у интиму малих људи, у њихове животе нарушене безочношћу ријалити програма, у *in vivo* сировост у времену војајеризма? Да ли је успела да нам наметне, управо данас када се и сами питамо јесмо ли учинили све да се супротставимо безночној тортури тв магната, идеју да је часније бити овисник о тв серије, него жмурити пред нехотичном дечјом порнографијом? Да ли је читалац убеђен у чињеници да је Олга љубав Слободановог живота или је згрожен прељубом који њих двоје чине? Да ли је, коначно, у фокусу права љубав у којој је брат само ометач, или је акценат на љубавном троуглу пејстованом из *Пољућца*?

Већ од самог мотоа, који уводи љубав као једну од главних списатељских опсесија Гордане Ђирјанић, јасно је да ће и у овом роману читалац бити вешто вођен кроз стазе и странпутице сложених емоција; но ипак, ауторка ову тему уводи лагано и дозирано; почетна романеска позиција јунака јесте самоћа и резигнација. Истовремено, читамо неке од блиставих и узбудљивих сага о разорној моћи тв програма на његову психу, начету и руинирану, која једноставно више нема снаге да промишља и конзумира готову датост; сукоб играног (као лаке забаве) и документаризма као рецидива људске потребе да се насладију хлебом и играма, остаје као непремошћен. Јасно је да крими серија америчке производије није оно што може донети испуњење *онаја штo се одувек желео*, али је исто тако јасно да је, између бола услед прељубе са снахом, нехотично изазване смрти на аутопуту и сирових искустава производца ток шоуа, то мање болна могућност, подношљива мимикрија. Сvakодневно дозирана бајка, „непрепоручљива за млађе од шеснаест година“.

„Унутра сам, као да тамо живим: хиљаду и једна неизвесност подизаће ми адреналин, али ћу зато знати, поуздано, да ме за четрдесетак минута чека морално задовољење.“

Сукобљавајући две водеће теме (љубав и искежену стварност), ауторка лик Слободана узима као полигон на којем злехуде сile коло воде; има у позиција млађег брата неке детерминисаности, осуђености на патњу услед немогућности да се пред родитељима достигне братовљев узор. У исти мах, Слободан је удовац, несрећно заљубањен у снаху (а са једним наговештеним инцестуозним искуством у раној младости, са рођаком у Енглеској), он уме да воли, али акумулира љубав у себи, не дозвољавајући јој да се испољи. Као да је главни циљ достићи брата по сваку цену, освојити његов забран. Чак су и најинтимнији детаљи у вези са Олгом укључени у ово специфично слободљубве, да би се јунак одмах запитао о разлозима јаза, о одстојању:

„Тачно је да смо васпитани у истој породици, нормално по

свим мерилима, али такође је тачно да не знамо све пороке и страсти својих предака. Ко зна да у дубокој прошлости, међу дедовима наших предака, нисмо имали неког Каина и неког Авела. Не бој се, не тражим оправдање у генима, нити желим да врећем твоје осећење за традицију, само размишљам. Као што размишљам о пословици да је најлепше забрањено воће. Видиш, све се вртим у старозаветном кругу, па ми се само од себе намешће питање, реторичко, тек да не кажем, испразно: да ли бисмо се ти и ја нашли на овом истом одстојању да су нам у детињству стављали око врата, за Врбицу, звончиће, а не пионирске мараме.“.

Ходajući по клизавој ивици између приватног и приватизованог, између потребе да прича и препричава, јунак у поглављу *Месић* злочина укршта два облика испољавања сопства, приповедање сопственог злочина и моралну накнаду коју добија за тај чин, тј. могућност да на четрдесетак минута буде почаствован божанском правдом; у овом поглављу сусрећу се мотив прељубе са мотивом атипичног кајања, наслућују се разлози осаме и отварају све карте. Иако је Слободанов живот напет и динамичан, испуњен лепим и ружним (више ружним) садржајима, кулминацију романа даје тек епизода *Оно шићо одувек желиш*, која је један од најјачих, дефинитивних удараца на психу главног протагонисте: то је истовремено и знак да се не може исправљати туђи живот, да се лично искуплење не постиже тако што се настоји променити унапред дати поредак. Да је пут до пакла, па био он Дантеов или Слободанов, попложен добрым намерама, коначно, да „човек без жеља на Тибету је узорит, а овде тешко болестан“. Зато су његове жеље, неостварене, сублимисане у један порок, који више никоме не може нашкодити осим њему.

Ако нас је *Кућом у Пуерту* изненадила умешношћу да роман учини занимљивим, истовремено лирски топлим и пријемчивим, али и друштвенокритичким, ако нас је *Пољућем* провоцирала да завиримо у оно што одувек жели Лука, политички коректно одређен (читај: обележен) као особа са по-

себним потребама, да откријемо читаву једну драму оперважену око једног јединог, али кључног догађаја – новогодишњег пољупца – шта нам је Гордана Ђирјанић дала најновијим романом? Нешто мало времена за причу, која нас неће „морално задовољити“, што није ни сврха романа по себи, али која би нас, на пар сати, колико би трајало њено континуирано конзунирање, на екс, можда могла подстаки да се упитамо шта је то што смо одувек желели. А нисмо се усудили да (се) питамо.

Драјан Хамовић

ТОЧАК ОПШТЕГ МЛИНА

Милосав Тешић, Млинско коло, Завод за уџбенике, Београд, 2010.

У средишту Млинског кола Милосава Тешића, налази се двадесетоделни циклизовани низ песама надомак од спева, или пак распарчани спев, насловљен „Пашум воденичког бука“. Воденици, као полазишту, овај се песник просто морао навратити, пре или касније. Јер, Тешић је досад унео у свој обухватни песнички простор главнију базичних, у јаједничко наше језичко памћење похрањених слика – и оних што су окосница наслојене српске културе и повести и те-

мљ опште књижевне културе, та-ко и слике из самих основа личне меморије, која се, не једном, ослањала на ризницу предања. Водењица је управо једна од таквих, првотних слика. У поетичком тексту са краја зборника радова *Милосав Тешић, јесник* (1997) налазимо песникове присећање на детињство, само собом довољно говорљиво: „Ипак, не могу а да још некако не споменем воденицу, чије ме брујање кроз брашнене праменове прати од детињства, јер су и моји преци били воденичари у некад чувеној, а сада закоровљеној, *Тешића воденици*, у којој се прашњаво бело и квасио до костију мој деда Драгољуб, па се почесто и зеленео, обрастао у трину која му је од мокрине проклијавала из гуња. (А знао је испећи као памук меку погачу, ону што под прстима дише, ону што се ни с једним другим јелом не једе, јер би је свако покварило.)“ Али, без обзира на откривену емотивну вредност воденичког мотива, Тешић није од оних песника који ће се олако препустити сладости носталгије, нити пресном посредовању фолклорних садржаја које искрствено носи. Традицијске садржаје, као и оне личне, песник и овог пута подвргава финој стилизацији и помном преобликовању, креће од површине да би допро до дубине коју сам језик, памтилац, активира и сведочи. Отуда и дететом уређана воденица, значајнији прочишћена и обремењена, узраста до космичког симбола, који није лако описати и сагледати, јер се указује као активни праобразац свега што постоји и што је постојало. Ма колико у праоснови ове лирске творевине свакако била слика закоровљене Тешића воденице, над њоме се саздало многозначно и смисаљно динамично здање, које своју поузданост, ипак, дугује и своме конкретном полазишту.

Другим речима, тај симбол воденичког точка, кола, витла, од песме до песме у циклусу/спеву „Пашум воденичког бука“, асоцијативно се шири и грана на све четири стране и побуђује толике наслеђене смисаљне нити, плетући од њих густу и јаку мрежу. Тако и може да буде јер Тешић не ||| преноси доживљене ситуације

► – као што је учинио у мало- пре наведеном поетичком тексту – него обликује песнички предмет евокативном силом језика, који се из метежа, ентропије, устројава у организовани облик, творећи свој међусвет од стварног и имагинарног градива. Сувременим умећем, песник демонстрира тај описани, од симболизма баштињени поступак, али и дубље поетичко значење његовог, може се рећи, доследног и аскетског ста- рања за ритмичку основицу песме. Макар Тешић и није многе савременике теоријски уверио у сврховитост посвећене бриге о погодбама сада већ посткласичног стиха, његов практични учинак је и често убедљив и знаковит. Мало ко ће, рецимо, приметити рестриктивни лирски осмерац у стиховима *Млинској кола*, али осетљивији слух неће моћи да пренебрегне оно што је – у претходној књизи *Дар и коб* (2006) и у носећим пе- смама нове књиге – учинио Мило- сав Тешић освајајући тростопни амфибрах, можда и први међу српским песницима уопште. Читајући, на пример, дванаестерачке песме у последње две књиге, мало ко исправа дванаестерац препозна- је, јер смо свики на тај метар у трохејском ритму, а не с иноватив- ном, амфибрашком стопом. Ако смо тврди на ушима за многе дру- ге ритмичке домете и нијансе, благо усталасану интонацију сти- ха, не само дванаестераца, него и осамнаестераца, као и понегде ше- стерца, опажамо као аудитивну новину и свежину, која сугерише нешто дубље од таквог утиска. Осећамо, наиме, да песму скло- пљену од разноликог градива, мозаичан или дисконтинуиран лир- ски исказ, држи на окупу склад- ност и уређеност облика, као и ме- лодија тиме произведена. У сржи Тешићевог односа према уметно- сти стиха, после вековне праксе разградње канонских облика, био је и отпор, делатна реакција на стратегију деструкције и деформа- ције без kraja, али и израз свести – која не може бити страна следбе- ницима српковизантијског насле- ђа – да су постављени оквири про- дуктивнији изазов креативном по- јединству од ничим ометане сло- боде, да слобода није унапред за-

јемчена но се за њу изборимо, са- влађујући многе спољне и унутар- ње препреке. Питање ритма никако није техничко питање, него об- једињујуће начело у оквирима оне поетике која рачуна на мноштве- ност призваних значења, из језич- ке савремености и прошлости.

А тако је у циклусу „Пашум воденичног бука“. И сам наслов упу- ћује да је реч о песми која пред- ставља одјек изворне стварности воденичког микрокосмоса одавно пресељеног у непостојање, не зву- ци него пазуви, сачувани у сећа- њу на једну од најважнијих уста- нова за обезбеђење живота у па- тријархалној заједници, у којој смо, малтене до јуче, опстали и некако претекли све недаће. У ли- рици се од звука одувек почиње, али се, код Тешића, у звучној ди- менизији стиче и извор и увор чи- тавог песничког чина. Али, између извора и увора језик опосли и про- буди, сугерише и повеже оно што, у пуној акцији и кондензованом виду, може учинити, пре свега у извесном помирењу супротности и спајању неупоредивих размера, баш као у стиху песме „Клокоч- поток“: „може свемир да се скапи / у ширину једне капи“. Поменута, уводна осмерачка песма у четири дела сва је у таквим немогућим, разрешујућим спојевима. Тај не- стали „Клокоч-поток“ који, по ре- чима песме: „није себи мера“, коме је ушће уједно и извор, постаје несводљиви знак шумног, хучног, гргљавог, кружног неизрека, ег- зистенцијалног и песничког једна- ко: „Текао је куд је хтео / Узводно је воду прео“. У разлагању на основно, посредством воденице као полазне слике, Тешић усмे- рава тежиште на елемент воде. Она је извор свега постојећег, тајна ме- ђа светова, али и ток (и то кружни) што противче између земље и небе- са. У продору до почела, у песме се уводе фигуре из античких ми- това о постанију света, од праоца Океана до митске прареке Ахелоја и граничног Стиksа којим жедне сени броде ка другој обали, до би-блијских ликова и библијских ре- ка, од рајских до оних из свете зе- мље. У овоме циклусу налазимо пробрани каталог именитих вода из универзалне предаје.

Као што је у већ подалекој

књизи *Кућиново* (1986), звук топо- нимске бројанице српских земаља био иницијална тачка за лирско имагинирање, тако је овде сложе- ни звучни ансамбл мељаве, од разних акустичких варијација воде- ног протока кроз сложени уређај млина, до бука воде што се сило- вито сручује са точка и омаје што прска окољу, стални чинилац што асоцијативно наводи ту воду на драматику и мистику последњих и првих питања. Али сав тај космо- лошки склоп, и вербалне фикције које песник разгранава, држе се на прецизном, зналачком опису свих делова и делића воденичког меха- низма и сваки од корака у том процесу поприма симболичку вредност, односно постаје карика у сугерисаној реалности више и највишег реда. А та реалност у својој бити је двострука, себи су- што противречна, у млинском ко- лу стварања и разарања. Млин с небеса, у изводној песми тог наслова, за песника је „тутањ не- смирења / у систему несистема“, али последња реч овога круга ипак бива следећа, недоречена али светло, јеванђељски потртна- на: „Који меље воду живу / познаје се по мељиву“.

Ненаметљиво, али уочљиво, у мотоу једног ронда о воденичишту или млиништу, значи о простору где воденице више нема, упослен је цитат из *Откривења Јовановој*, у којем се пустош и крај историје најављује престанком хуке „каме- на воденичнога“. О таквом одсу- ству Тешић овде и пева, физичком и метафизичком, дајући пашум уместо шума. Колико год је, реци- мо у песмама књиге *Дар и коб*, пе- снички рекреирао ритам почела толико су апокалиптичке слике са- ме навирале у поенте тих песама и давале им кључне смисаоне нагла- ске. У елегичној слици нестанка јесте и почетна дужа песма ове књиге, „Жички натпис“, у чијем елегичном опису преваже слика онога што је било и нестало, ун- тарња дакле представа, у односу на оно што се види у наше доба, када „у ништење грезну чистота и понос“ и „кад логика нуле лепоту изврста“. Сенка нестанка надвила се и над споменик страдања и оп- станка, какав је Жича, на идеју Жиче, какав је песник наводи. С дру-

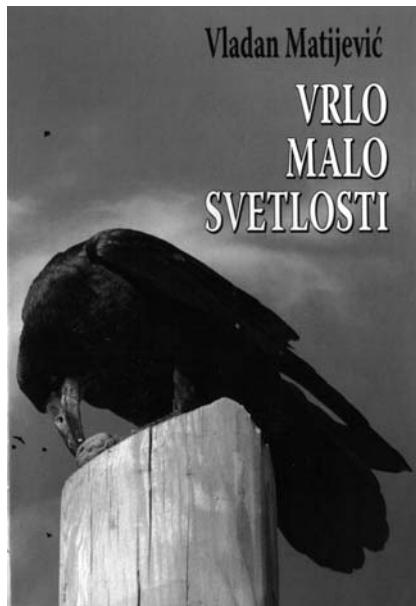

ге стране, циклус „Белег Стеванов“ у знаку је обраћања траговима по-родичних почетака. Тај белег, остатак гроба првог знаног претка стоји на почетку седмоделне песме на чијем је крају ведри призор општег ускрса у дан Страшног Суда: „Са раскршћа смисла идеје су стукле, / па дозрео час је да све уз-лепрша: // те разгази ноћ се, уз жагор што чини / да коракне Стеван, да крену се ини / са гробаља селских док жижи имела – / а пристижу силни из свакојег села“. Вольни, верујући прилив есхатолошког оптимизма, тако недостајући и нама и поезији нашег века и на-рштаја, Тешић оставља за финале, смешта у епилошку песму „Пустиња, у Поћути“, где „ведрина се светли у стакленој слутњи“ и долази до усклика да мимо „пакленика што тутњи“ и „трајања што гњије“ – „не пропада Дело“ и при чему се указује и могућност *ваведења* у неки други простор, јамачно у Нови Јерусалим, град подигнут од све-коликих високих и сјајних човечанских надања.

У нераздвојном додатку књиге *Млинско коло* исписао је и приготвотио Милосав Тешић белешке уз поједине стихове, у којима појашњава лексичка и предањска значења неких кључних речи за боље разумевање песама. Тешићеве схолије директно дозначују шта је све положено у његове песничке текстове, шта чини семантичке слојеве и односе. Али, упућују на још нешто. Ако за лексикографски рад оца модерног српског језика можемо с правом рећи да је био енциклопедистички, односно да је, најпре кроз одреднице двају *Српских рјечника*, објединио читаву културну меморију свога историјски закинутог народа, онда је један од савремених подухвата својеврсног песничког енциклопедизма, у најбољем значењу та-квог одређења, укупни песнички рад Милосава Тешића, којем се сада прикључују и песме објављене у књизи *Млинско коло*. У времену политике које поспешују не-сећање и поравнавају сваку дубину и дигнитет прошломе и непролазном, Тешићев плодоносни труд већ и не хотећи, такав какав јесте, постаје и борбени и морални чин.

Предраг Петровић МРАК У НАЛЕТУ

Владан Матијевић, *Врло мало светлости*, Агора, Зрењанин, 2010.

Бавећи се делом руског филозофа и песника Владимира Соловјова, један од јунака новог Матијевићевог романа, Ђорђе Истина, несвесно призива Соловјовљеву мисао о потреби модерне уметности да увлачи человека у мрак и животну злобу с нејасном жељом да тај мрак просветли а злобу умири. Чини се да је кључна интрига Матијевићевог романа, коју разрешавају и јунаци или читаоци ове књиге, управо на том трагу – имали у животу и уметности тог умирујућег просветљења?

Већ својим првим књигама из половине деведесетих година Владан Матијевић стекао је и у критици и код читалаца репутацију мајстора шокантног приповедања, аутора који доводи у питање све жанровске и приповедачке конвенције. Али изгледа да је провокативност романа *Врло мало светлости* једним делом превазишла ауторове намере, јер како разумети то да је књига која је у поднаслову одређена као „роман-омнибус“, од стране различитих жирија оцењивана у једном случају као роман а у другом као збирка приповедака?

Неће, ипак, бити да је овде реч о некаквој интерпретативној слободи у схватању жанровских потенцијала, него пре о неразумевању како позиције романа у савременој српској књижевности, тако и смисла Матијевићевог дела. Као што ни претходна ауторова прозна књига, *Часови радости*, није збирка кратких прича него „кратки витешки роман“ савременог доба, тако је и *Врло мало светлости* несумњиво роман јер његове три, на први поглед сасвим независне, приче успостављају сложене мотивске, приповедачке и смисаоне везе, образујући поетичко јединство. Три приче су заправо три монолошке варијације на исте теме самоће, узалудности и тешкоћа подношења живота, три могућности саморазумевања али и покушаја успостављања комуникације са другима, у облику писама, тестамента и дневника. Аутобиографски дискурс тако се указује као један од најочигледнијих обједињујућих момената романа.

По доминацији апсурданог и гротескног доживљаја света *Врло мало светлости* сасвим је у дослуху са претходном Матијевићевом прозом. Занимљиво је, ипак, да постоји наглашена веза управо са *Часовима радости*, на чијим последњим страницама приповедач уводи неке теме и симболе које ће доминирати у књизи која је сад пред нама – самоћу („С-а-м-о-ћ-а. То није када осећаш да поред тебе нема никога, то је када у твом животу просто нема тебе“, вели приповедач *Часова радости*), сан као могућност излаза из пакла живота, као и симболику светлости и мрака („Кад би могао заувек да запси, да скроз потоне у свет снова, или просто ишчезне са овог света, да тако прекине своје страдање, оно је неиздрживо, паклено, јер њена светлост је још више зацрnilа мркину у којој је он вегетирао пре ње, у којој вегитира сада.“) и, коначно, кобно грактање гаврана као знамење надолазеће несрће. Некада угледни, а потом девастирани и животно осуђени јунаци Матијевићевог новог романа вапе за лубављу и разумевањем, а све дубље тону у самоћу и болест. У покушајима да испуни узалуд-ност и празнину властитог по-

стојања јунакиња прве приче окреће се фанатичном феминизму, актер друге улази а потом покушава и да изађе из јаме политике, док се у трећој причи јунак привидно окреће религији. Кроз сва три животна опредељења указује се поражавајуће идеолошко, уметничко, политичко и историјско искуство краја двадесетог и почетка новог века.

Уметност која се комерцијализује и губи свој идентитет удовољавајући захтевима потрошачког друштва, једно је од тежишта прве приче, „Истопити Ендија Ворхола“. Ментално неурачуњива јунакиња Хилари Хадсон излаз из свог траумама оптерећеног живота проналази у радикалном феминизму, фокусирајући свој бес на ѡавола од пластике, симбола безидејности модерне културе, Ендија Ворхола који је својим делима промовисао уметност као масовну производњу. Сва три дела романа имају дискретну стварносну заснованост, овде је то прича о америчкој феминисткињи Валери Соланас која је 1968. покушала да убије Ворхола о чему је снимљен и филм (*I Shot Andy Warhol*, 1996). Дивећи се Валери као хероини будућег гиноцентричног света, Хилари верује да свака велика идеја започиње реализацију најпре у уметности, па тако и идеја о уништењу света. Безидејност, пластика, кич и репродукција постали су свеприсутни у савременој култури, уништавајући сваки облик аутентичности, па полемика са поп-артом и Ворхолом коју Матијевићев роман отвара, надилази опсесију једне јунакиње и прераста у саркастичну критику нашег доба, слично као што је тој критици изложена свака, па и феминистичка, идеолошка заслепљеност.

Виђење света из онеобичене психолошке перспективе која отвара раздоре између свесног и подсвесног у покушајима ликовна да артикулишу свој, болешћу и илузијама, поткопан идентитет, наставља се и у другој причи, „Крчмити ситну душу“. Исписујући тестамент, Милутин Чабриновић, звани Антрацит, бивши министар старог режима, оптерећен урушеним породичним односима, постепено тоне у лудило, и што се

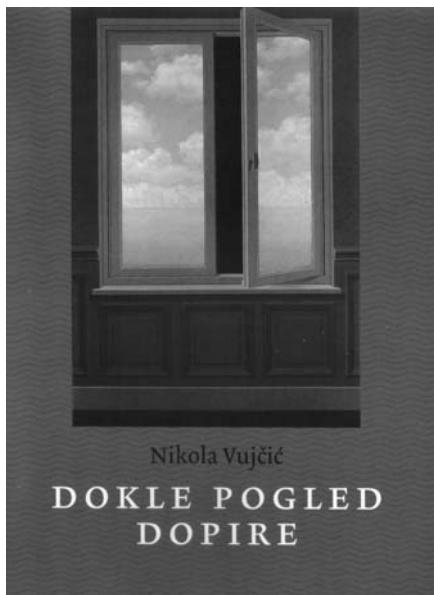
више позива на „чисту свест и здрав разум“ напади кошмар су све страшнији. Међутим, управо из такве перспективе политичка сцена у Србији пре и након петооктобарских промена указује се онаквом каква у бити јесте – гротескна. Матијевићев роман тако отвара велику и важну тему са којом је српска књижевност тек почела да се суочава у правој мери, а реч је о изневереним очекивањима које су донеле демократске промене и суноврату вредности који се у „демократском“ паковању и даље континуирano наставио. Симболика снојује се као главни обједињујући момент који повезује све приче у роману, и врхуни у завршном делу названом „Окајавати Јулијану Ранковић“ Апсолвент филозофије Ђорђе Истина води дневник сноја, постепено откривајући потиснуту трагедију из детињства. Богата наративна имагинација треће приче у којој се материјална стварност растаче и губи у сновима, своју поетску основу као да проналази у Бергмановом филму *Дивље јајоде*, кога се главни јунак у једном тренутку сећа. Тиме се само усложњава очигледна веза коју Матијевићев роман, одређен у поднаслову као омнибус, успоставља са филмом.

Покушај да се из света поремећених вредности побегне у снове, указује се само на тренутак као оно „врло мало светlosti“ у животима јунака. Али снови се брзо претварају у кошмарне визије које у симболичном руху откривају сложене мотивационе токове, сексуалне фрустрације, потиснуте трауме и злочине, што заправо и јесте права истина о јунацима и мрачном свету у коме и они и ми живимо. Имали онда уопште врло мало светlosti која би била зрак избављења или је наслов романа само еуфемистичка замена за потпуну утонулост у мрак? Ако је има, она исијава из снаге поетичке свести романа да се на уметнички провокативан и храбар начин суочи са идејном и хуманистичком празнином савременог друштва, а не да је, као други медији, прихвата и промовише. Матијевићев роман ту снагу и провокативност свакако поседује, представљајући сам врх српске прозе у протеклој години.

Бојана Стојановић Пантовић

УЛАЗАК У СЛИКУ

Никола Вујчић: *Докле поглед доpire*, Српско културно друштво „Просвјета“, Загреб, 2010.

Још од прве збирке Николе Вујчића *Тајанствени сирелац* (1980), како је то истакао и сам аутор, лирски глас се „издава и артикулише као нешто постојањије... После песама које су настале на фону језичке агресивности и њене разградње, окренуо сам се стишаном и очишћеном језику“. Ово поетичко својство посебно доминира Вујчићевом збирком *Препознавање* (2002), док се у најновијем рукопису *Докле поглед доpire* композиционо, тематски и смисаоно усложњава, заокружујући тако један особит опус и песнички сензибилитет, који је високо вреднован тек током последње деценије. И у новој књизи обликује се посебан, искошен *појлед* којим – попут час увеличавајућег, час умањујућег стакла или сочива – тај лирски глас преобликује кључне мотиве/топосе важне за овога песника: воду, ваздух, светлост, природу, дисање, језик, речи, ствари, празнину, огледало, звук, тишину, небо, гледање, понављање, итд. С друге стране, највећи формално-тематски изазов за Вујчића био је и остао однос лирског јунака (или јунакиње, као у збирци *Дисање*) према језику у свим његовим манифестацијама.

То такође упућује на песников доживљај речи као прозирних веза, које зависе како од поетског гласа и датог стваралачког чина, тако и од променљивих односа између речи и ствари, и посебно – речи и времена. Асоцијативне путање које настају као резултат језичке маште и извесне драматурске конструкције целине почивају на својеврсном истраживању визуелних подстицаја и суштинске слике (уводна програмска „Читање песме“). У претходној збирци већи је нагласак био на симболичком учинку звука и неизрецивости, односно тишини која је њихов саставни део, ехо и речи и ствари. У новој збирци, током седам пажљиво организованих циклуса, као и дужих уводних, средишњих и епилошких песмама („Слово разлике“, „Пут“ и „Стихови о висини“), поетски прецизни описи и нарације прате пут који се поклапа како са унутарњом, субјективном, тако и с митском променом годишњих доба: од пролећа, преко лета, јесени до зиме. Сликовна мрежа амбијента се тако наизменично редукује и разгранава, пратећи невидљиве промене мировања лирског јунака, његовог срастања са местом и особито – потребом за кретањем („Слово разлике“). Истовремено, писање је увек непосредно везано за говор и телесно присуство у тренутку када лирско ја настоји да материјализује себе, постајући својеврсна зажарена реч, која ће смањити раздаљину између сећања и садашњости: „Пона vanilla је покоравање и његова / једноличност / испија ми снагу“ („Присуство“). Линеарност збивања, али и перцепције често изазивају утисак нелагоде, па се зато поједине слике чешће понављају, што у неким песмама помало ствара утисак једноличности. Свестан те опасности, лирски глас настоји да метафоричким присвајањем речи појача њихову драматичност: „Зато, / зајутимо, / да из речи ништа не процури. / Да у њима, тек зашушти, то / далеко, сасушење сећање / од кога смо саздани“ („Лице места“).

Попут Војислава Караповића и Живорада Недељковића, и Никола Вујчић испитује повратно дејство језика и речи на самог себе, излажући се опасности двојничког претпостављања, односно поистовећивања/различитости са написаним и оним што још није изречено. И ова збирка носи у себи елементе „приче о поступку и

смислу писања“, мада кроз приснију и личнију перспективу: о ономе што лирског јунака води ка апстрактној или сасвим конкретној речи *йразнина*, као безгласном, дубоком бездану у који се сурвавају људи, ствари и њихови реликти, записи, гласови, речи: „У дубини белог, у недрима, хладним, / боравио сам. / И био сам боја која је сјактала, / умиљавајући се. Црвен као кончић, у пољупцима, / на платну обрубљеном. / Уденут у иглу коју су / провлачили, у напетој тишини, цурио сам у / пребрзу стварност“ („Додирање“). Ови стихови сведоче о ономе што претходи постојању и писању, а затим и о драми спорог и опасног досезања бића, ма како то спекулативно изгледало. Вујчићеве завршнице песама и поенте често рекапитулирају накнадну спознају и ауторефлексију о ономе што је ипак извесно, сајим тим и написано, али језиком тек окрзнуто.

Тако се песник, иако на први поглед на изгледа тако, суштински супротставља сваком опису и нарацији, који за циљ имају изналажење узрочно-последичних веза између речи и ствари, искуства и жељене сублимације. Чак и у појединим веристичким ситуацијама, Вујчић настоји да их симболички преобрази. Лирски јунак свој лик препознаје у другом, откривајући скривене трагове детињских слика или језовитих снова, а њихов означитељски низ сеже по правилу далеко у прошлост, иако она, као ни садашњост, није никада конкретно именована, без могућих историјских смерница. Поетско сећање несумњиво има архетипску мотивацију, али је она тек дискретно назначена, стога и омогућава увек нове и другачије догађаје у речима. Особито се у завршним циклусима „Ноћи“ и „Дани“ испитује та осетљива равнотежа између доживљајног и написаног, између слуђене пуноће у речима и пустоши између ствари, или, на трагу Лалићевих размишљања о кључним поетичким категоријама – докази о раду времена, али и о његовом измештању у различите просторе и доба.

У том смислу, лирски јунак имenuје ствари које на тај начин постају његове сопствене ознаке, али истовремено и објективизоване, повлашћене и присиљене да говоре само по себи. Тема светlosti и tame као димензије једног истог лица, материје и

духа уједно, означавају сам принцип наизменичности. На тај начин оне мењају смисао почетног принципа понављања и бесмислене перпетуације. Прелазак из сна у будност и обратно отвара и ситуацију већ виђеног, тему проживљеног искуства, децијских страхова, страх од снаге ирационалног: „Кад се светлост разбистри, она јутарња, најјача, / која убада као игла, остаће само талог сна, / стопљене слике, препуњена пепељара, заплашен / поглед: где сам био“ („Ноћи“, VI). Завршни стихови о висини управо материјализују то ново, а слуђено: уздижући се попут светлосног стуба, са дискретном хришћанском ауром, лирски јунак се препороћен враћа себи и својој самоћи: „Да у тишини шуштим као трска“. Круг је тако описан, ствари су се бар за трен вратиле same себи.

Бисерка Рајчић

РУСКА ЖЕНСКА ПОЕЗИЈА

Узводно од суза. Једанаест руских песникиња; избор и превод Драгиња Рамадански.— Нови Сад, „Академска књига“, 2009.

Драгиња Рамадански је данас најрепрезентативнији русиста у Србији. Рођена је 1953. го-

► дине. Доктор је руске књижевности, мада се бави и теоријом књижевности и есеистиком. Бави, али како? На данас крајње необичан начин. Откривајући непознате ауторе и вредности, као што су Генис, Епштајн, Кузмин, Јерофејев, Сорокин и многи други. У антологији насловљеној са *Узводно ог суза* нуди нам једанаест песникиња трију генерација ХХ века, од Наталије Крандијевске рођене 1888, жене Алексеја Толстоја преко Свете Литвак, Фаине Гринберг, Јулије Скородумове, Ирине Машинскаје, Елене Фанајлове, Марије Степанове, Марије Игнатјеве, Вере Павлове, према чијем стиху антологија носи наслов, Светлане Бодрунове до Татјане Шчербине. Нуди на прилично неубичајен начин. Свестраније, мада личније него што је код нас уобичајено. Између осталог интервјуишући сама своје ауторке или користећи туђе интервјује који својом исцрпношћу доприносе потпунијем разумевању, јер су ти интервјуи нека врста њихових манифеста и поетских програма. Тако да смо у могућности да из исповести Бодрунове сазнамо о песничкој мапи Петербурга и још много чему другом важном. Од Дарје Суховеј о компјутерским могућностима и визуелним ефектима данашње поезије. О нерусима у мултиетничкој Русији од Найле Јамакове, татарке и муслиманке која уз то своју поезију промовише у електронској верзији. Од Але Горбунове о самиздату у бившем ССРУ и слободи коју су после деченија цензуре руски песници оба пола стекли. Да сазнамо не само како песникиње пишу већ и како живе у измењеним условима транзиције. Јер, премда је руска књижевност у Србији популарна испоставља се да је њена поезија у бити мало превођена и објављивана, поготову антологије. Међу најпознатије спада Нолитова *Антилогоја руске поезије* у избору Нане Богдановић из 60-их година, двотомна Просветина Александра Петрова из 1977, недавна Миодрага Сидиновића целиокупне руске поезије у 2 тома и још пар мањих. Многи песници су објављивани по часописима, а мањи број је добио збирке. Један од разлога је што и у руској поезији ХХ века, чак у авангардној, доминира-

ју риме и класичне версификацијске форме, што доказује и Драгињина антологија која претежно обухвата новије стваралаштво еманципованих, европски и светски настројених песникиња. Песникиња које поезију повезују с другим уметностима, пре свега с музиком и ликовним, тачније визуелним, међутим и ту не налазимо радикално промењене поетске форме, какве налазимо у другим европским поезијама.

Исто видимо и у преводима младе русисткиње и песникиње Мирјане Петровић која је недавно објавила збирку Александре Петрове насловљену са *Само дрвеће* (Трећи трг, 2009), а по часописима преводе песама Андреја Агејева, Александра Скидана, Аркадија Драгомошченка, Сергеја Завјалова, Јелене Фанајлове, Дмитрија Водењкова, Вере Павлове и др, а неке је емитовала и на III програму Радио Београда.

Такозвану младу руску поезију која ме веома занима, нажалост, из наведених разлога слабо познајем. Међутим већ при првим сусретима са њом пре десетак година у међународном часопису *Pobocza* (Рубови) који излази у Польској, као и у часопису *Literatura na swiecie* (Књижевност у свету) уочила сам бројне тематске и формалне сличности међу словенским песницима и песникињама, као и чињеницу да се песникиње у свим словенским књижевностима по броју не разликују од мушких представника истих књижевности. Томе су свакако до-принеле промене система у поменутим земљама, а пре свега пад комунизма. Жене су се и раније у њима школовале, радиле озбиљне послове у свим областима живота, у науци, посебно у уметности. Са феминизмом као покретом ствари су се ипак из темеља промениле. За релативно кратко време изборио се за равноправност жена. Многе чак доминирају, показујући да су као и мушкарци способне за многе иницијативе и њихова остварења, које су донедавно углавном биле домен мушкараца

Што се Русије тиче, у њој је још увек проблем „утопијски програм руске авангарде“, каже Дмитриј Голинко-Волфсон. Најреволуционарнији, најутицајнији и најрепресиви-

нији естетски програм ХХ века. Мада, многе његове тековине налазимо у младој руској поезији, прози и драми, теорији књижевности. С том разликом што жена данас игра активнију улогу него у време рађања и стварања авангарде, какву су играле авангардисткиње Ана Радлова, Олга Форш, Лидија Гинзбург које су углавном одустајале од дотицања тзв. женског питања. А тако велики писци и уметници као што су Казимир Малевич, Андреј Бели, Мајаковски, Хлебњиков у суштини су били мизогини. Уместо равноправности жени су додељивали улогу *femte fatale*. Стога није чудно што су и у књижевности женски ликови такви. Односно, жена иако образована морала је носити маску заводнице или узорне супруге и мајке. Још је лошије ствар стајала са тзв. сеоском књижевношћу, популарном у доба комунизма, у којој су женски ликови најобичнији робови, не само без икаквог права на слободу, већ и на изношење свог мишљења о било чему. Ситуација се невероватном брзином мења од 90-их година ХХ века, када долази до урушавања комунизма, слабљења тоталитаризма, де-конструкције авангардне естетике и легитимног учешћа жена у култури и уметности. Што је брзо довело до тога да њихова дела постижу високе тираже, да су превођена, читана и цењена и ван Русије, да добијају престижне награде, као нпр. Татјана Толстаја, Људмила Петрушевска, Људмила Улицка, Александра Марињина, Дарја Донцова и др. У области поезије која се увек мање читала промене су текле спорије, међутим ни песникиње нису мимошли превођење на друге језике, награде, учешће на домаћим и страним песничким фестивалима, у хепенизму, сарадња са електронским часописима и најважније – слобода изражавања. Јер, први пут жене слободно дотичу табу теме, између осталих проблем тела и еротике, баве се питањем свога идентитета. Жена се више не колеба коју ће улогу у животу изабрати, улогу брижне мајке, одане супруге или еманциповане пословне жене, лекара, инжењера, професора, уметнице која зарађује исто као мушкарци и одлучује о својој судбини и будућности. Први пут она „открива себе“, тј. говори отворено о својим

најболнијим проблемима. Што, наравно, доприноси изградњи њене субјективности. Што се књижевних поступака тиче, жене у све већој мери примењују поступке који су дugo били резервисани за мушкарце, као што су иронија, самоиронија, хумор, црни хумор, замагљују или бришу границу између прозе и поезије, преиспитују национално и културно наслеђе. Слободно бирају оно што им одговара. У поезији слободно експериментишу и баве се лингвистичким иновацијама. Јер, идентитет жене није нешто фиксно већ се као и све друго мења. Отворено испољавају своју радозналост, интересују се за мистична искуства, егзотична путовања, узимање дроге, за моду, мењају мушкарце, а често их напуштају остављајући им децу коју ће сами одгајати, што је донедавно било незамисливо. Захваљујући изменјеном понашању жена мења се и облик женског писма, односно активно и критички окреће се сајбертекстуалним процесима, тј. колажирању, мозаичким и фракталним формама, с обзиром да су израз индивидуалних идеологија књижевница. Опажа се промена и на пољу издаваштва, с обзиром на веће новине које уносе у своје стваралаштво женама се даје предност у издавачким плановима, с обзиром да се њихове књи-

ге радије купују и читају, а добијају и све значајније место у медијима.

На крају, не могу а да не истакнем да захваљујући антологији Драгиње Рамадански *Узводно ог суза* не општимо само с духом епохе или с апстрактом званим савремена руска женска поезија, већ с делима 11 жена од крви и меса. Посебно се дивим храбости Драгиње као састављача антологије у испољавању субјективних преференција. Захваљујући својој доследности представила нам је изненађујуће компактну антологију која без обзира на број ауторки и песама које је изабрала не осиромашује слику руске женске поезије, у трајању од стотинак година. Јер, у питању су веома верни, семантички прозирни преводи, лишени непотребних онеобичавања или додавања. Критички текст о њој могао би да буде насловљен са *Руска женска поезија која је победничики издржала превођење на српани језик*. Редослед представљених имена није строго хронолошки већ добро промишљен, те је у овом случају компетентност састављача и преводиоца неоспорна и очигледна. Иза ње се не крије само одређена концепција поезије већ и човека. Мада нам у неколико случајева нуди ћутњу као највиши облик поетског стваралаштва. Она садржи и фројдистичку тему, човеко-

ву тежњу за прикривањем свог унутрашњег света и бекства у реч. Из стихова руских песника израња властити свет маште, ваздушни, просторан прозрачен, вишеслојан попут некакве космичке конструкције од стакла. Простор који је у бити мали, јер се иза њега крије „други свет“ који оставља утисак празниће. Тако да живети и постојати значи супротстављати се тој ћутњи и тишини света захтевима за испуњењем својих жеља. На тај начин дефиниција властите егзистенције постаје задатак: пронаћи себе, односно свој космички простор, свој продуџетак у материји. Проналажење света у целости је испољавање субјекта у различитим формама које би се могле назвати конкретна поезија. Јер је ова нека врста манифеста слободе, има властити тон препознатљив од прве до последње песникиње. Без обзира да ли је реч о представници класицизма, конкретизма, концептуализма, постконцептуализма, модернизма или постмодернизма, банилизма, па чак брутализма, последњим владајућим правцима. Важно је да је доминантно вишегласје поетског језика. Вишегласје или све што је деценијама у руској поезији било забрањивано, онемогућавано, потискивано, чак жигосано.

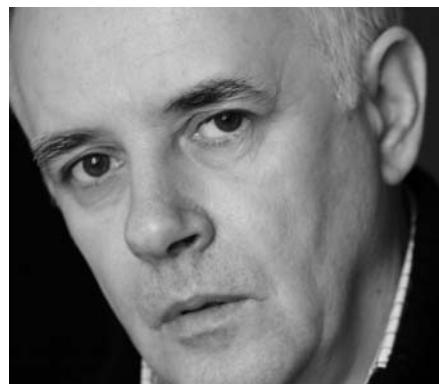
Милован Марчетић

ДЕСЕТ ПРВИХ ГОДИНА

„Верујући да с нама делите забринутост и осећање нездовољства због нарушеног сталешког угледа писаца, молимо Вас да пажљиво размотрите наша размишљања о новом виду организовања књижевника, с циљем очувања духовних и моралних вредности и материјалних интереса професије. ...Иако је наш основни посао по природи ствари индивидуалан, сматрамо да целокупне друштвене околности и даље изискују наше сталешко зближавање.

Намера нам је да оснујемо Српско књижевно друштво чије би чланство, независно од поетичких разлика, окунило песнике, прозне и драмске писце, есеисте и критичаре чији је досадашњи рад релевантан и потврђен у књижевној јавности...“

Овако почиње позив који је у фебруару месецу 2001. године, после три месеца припрема и десет састанаца у малој канцеларији Српског ПЕН Центра у Андрићевој задужбини, на адресе преко сто писаца упутио Иницијативни одбор нове књижевничке асоцијације, којег су, азбучним редом, чинили Владислав Бајац, Гојко Божовић, Александар Гаталица, Слободан Зубановић, Раша Ливада, Милован Марчетић, Ваља Павковић, Михајло Пантић, Милутин Петровић и Гордана Ђирјанић. Основачка скупштина одржана је 3. марта у сали 11 на Филолошком факултету, и тог дана 124 песника, прозаиста, есеиста, критичара, теоретичара и историчара књижевности били су уједно оснивачи и постали су чланови Српског књижевног друштва. Истог дана конституисан је Управни одбор, ускоро и комисије и друга радна тела. У јулу месецу покренут је *Књижевни мајазин*, гласило Друштва, основане су касније и две предовне трибине, затим Међународ-

на колонија „Чортановци“, а наши чланови са статусом самосталних уметника, истина још увек преко Удружења књижевника Србије, наставили су да остварују своја социјална права.

Дакле, почело је са забринутошћу, али и с надом да се нешто може променити у сталешком организовању и положају писаца. И сами проглашени циљеви нове асоцијације – да штити морална и материјална права својих чланова, да брани слободе стваралаштва, да се стара о поштовању социјалних и ауторских права, да сарађује са другим сталешким удружењима у земљи и иностранству – говорили су о озбиљним намерама и не малим очекивањима, а ова очекивања свакако су се заснивала и на општем оптимизму после петооктобарских промена.

Али, већ од самог оснивања, нашем друштву недостајала је једна „ситница“: оно није имало своје просторије за рад и деловање, не само Управе и секретаријата, већ ни за рад редакције *Књижевног мајазина* и одржавање трибинских програма. Очекивања да ћемо, као равноправни баштиници традиције Удружења књижевника Србије добити свој простор у „кући писаца“, овде, у Фран-

цуској 7, одбијана су од стране наших колега из тадашње Управе УКС-а од самог почетка, па чак и после одлуке Скупштине града Београда, Решења Републичке агенције за имовину и потписивања уговора са Градом о равноправном коришћену простор у Француској 7 са остала два удружења. Уселење у додељени простор спречавано је више од пет година, а ни до дана данашњег није нам омогућено уселење у још једну додељену нам просторију.

Срећом било је у овом граду и оних који су имали разумевање за наше потребе: Секретаријат за културу Скупштине града Београда и Министарство културе уплатили су нам прва средства за наше активности, Библиотека града пружила нам је на располагање угао једне просторије и један сто у Змај Јовиној 1, а у Културном центру Београда и у Библиотеци „Милутин Бојић“ одржавали смо своје трибине.

Онако како је пре десет година било разлога за нездовољство које је терало на акцију, има ли данас разлога за задовољство оним што смо као књижевно друштво и чланови друштва постигли? Знамо да ће мало ко од нас рећи да неких већих разлога за задовољство има, бар кад су положај писаца и њихових сталешких асоцијација у питању. Као и у многим другим областима, и ми који нешто радимо у култури, који читамо и пишемо, уређујемо књиге и часописе, били смо превелики идеалисти и оптимисти у својим очекивањима после 5. октобра. Мислили смо да ће политичка власт, различите гарнитуре те власти и њихови и наши министри боље препознавати важност културе за ову земљу и њену младу демократију. Али 10 година је сасвим довольно време да се осведо-

чимо да ствари нису баш текле онако како смо очекивали.

Не заборављајући све тешкоће такозване транзиције, и посебно кризе у последње две године, уметници и писци ове земље не могу да затворе очи пред многим примерима лошег односа према култури, уметности, књижевности и већини стваралаца. Данас многи писци, критичари, есејисти, уредници живе и стварају у лошим социјалним условима, а посебно је тежак положај млађих генерација писаца и критичара, оних који су завршили књижевност, или неку другу школу, на дарених и образованих људи који су се определили за књижевну уметност. Ауторски хонорари су ретка појава, могућност запослења све је мања, могућност решења стамбених проблема никаква. У исто време, иако бар по броју телевизија и новина изгледа да имамо врло развијен медијски простор, врло ретко се чује критичка реч, реч која би се аргументовано и слободно бавила проблемима наше културе, књижевности и друштва.

Какве су у оваквој ситуацији перспективе једне асоцијације писаца као што је то Српско књижевно друштво? Има ли уопште неког смисла у његовом даљем постојању и деловању, поред заиста недовољне подршке и недостатка озбиљније културне стратегије, посебно важне за земљу која хоће да покаже свету да је истински демократска? Не иссрпујући разлог свога постојања као посредника у остваривању пензијских и здравствених принадлежности или у посредовању у комуникацији наших писаца са светом, мислим да Српско књижевно друштво суштину свога деловања мора да тражи у књижевним пројектима, у критичкој

речи када су у питању ове или оне културне, уметничке, књижевне и друштвене појаве и вредности, а првенствено у неговању и подизању књижевног укуса, који је у општој комерцијализацији и погрешно схваћеној европеизацији угрожен у највећој мери. То је најважнији посао свих нас који се бавимо књижевношћу. Морамо бити и праведнији у оцењивању књижевних дела, одлучнији у промоцији оног што је књижевнио заиста вредно, а не само оног што је за неког лично корисно. Све време, као чланови културне и књижевне заједнице, морамо имати и више разумевања за наше сиромашније колеге, јер и то је једна од важнијих основа постојања нашег друштва.

Треба да будемо и што упорнији у отклањању оних слабости које су се почеле јављати унутар самог нашег друштва недуго после оснивања, а које се тичу подређивања заједничког интересима мањих група или појединача. Српско књижевно друштво мора и да се подмлади. Од оних наших чланова које позивају у различите комисије очекујемо да буду принципијелнији у борби за бољи суштински и материјални положај културе и књижевности, јер за то имају конкретне прилике. То очекујемо и од оних колега и колегиница које је власт спремна да саслуша или који имају и неког утицаја у власти. Држање мањих и већих институција културе, удружења и њихових чланова на материјалном минимуму, а са друге стране неприхватљиво расипање средстава намењених култури на лоше осмишљене инвестиције и улагање у неспособне или недаровите појединце дугорочно је погубно по културу и такозвани културни живот.

Мада су књижевност и дела једне књижевност у највећој мери резултат индивидуалног рада и дара, ипак ми данас и као друштво писаца не можемо да не будемо поности на оно што су наши чланови у ових десет година написали и објавили. Без устезања можемо да кажемо да је чланству нашег друштва већина бољих и најбољих писаца који пишу на српском језику, при чему нимало не треба умањивати вредност дела наших колега из Удружења књижевника Србије, нити у корпусу савремене српске књижевности по том основу вршити било какве поделе. О вредности и значају онога што пишу и објављују чланови Српског књижевног друштва, сведоче и све већа заступљеност у школским и универзитетским програмима, преводи на стране језике, књижевне награде, издавачке куће које воде наши чланови, уреднички и други послови које обављају.

Понављам, то је најчешће њихова индивидуална заслуга, али ми, ипак, као друштво можемо бар да се поносимо нашим члановима. А ако Српско књижевно друштво посматрамо као истовремено и скуп индивидуалаца и као професионално удружење, сматрам да оно делује у корист шире друштвене заједнице и наше културе и књижевности, да представља бољи њен део.

Свим члановима, у име Управног одбора и лично, честитам десету годишњицу оснивања, а новопримљеним колегиницама и колегама честитам учлањење у Српско књижевно друштво.

(Изјоворено 5. марта 2011.
на Редовној скупштини Јоводом
десете юдишњице Српској
књижевној друштвима.)

ДЕВЕТА РЕДОВНА

У суботу, 5. марта 2011. године одржана је Девета редовна скупштина Српског књижевног друштва.

Пошто председник скупштине, Васа Павковић, због болести није могао да присуствује заседању, скупштину је водио секретар Српског књижевног друштва, Душко Новаковић.

На скупштини су усвојени извештаји о раду Управног одбора и реализацији програма Српског књижевног друштва између две скупштине (подносилац Милован Марчетић, председник УО), извештај о раду канцеларије и финансијски извештај за 2010. годину (подносилац Душко Новаковић), извештаји комисија и других радних тела СКД-а, те извештај Надзорног одбора. За заменика председника скупштине изабран је Војислав Кара новић.

Како је на почетку излагања о раду Управног одбора рекао Милован Марчетић, приоритети у раду УО одбора били су, између осталог, и боља комуникација Управе и канцеларије Друштва са чланством, боља видљивост рада и УО и канцеларије, а посебно боље и чешће представљање активности Друштва и чланова у културној јавности и медијима.

Управни одбор је између две скупштине одржао седам седница, а одржано је и више такозваних телефонских или електронских консултација.

На самом почетку мандата УО је усвојио правилнике о раду комисија и других радних тела СКД-а, те правилник о награди „Биљана Јовановић“. Између две скупштине издато је више саопштења која су објављивана у медијима и на сајту Друштва. У име Српског књижевног друштва Управни одбор је протестовао против гашења часописа *Књижевнос*, против избаџивања колеге Гојка Тешића из стана, против укидања породичне пензије Еви Рас, против физичког напада на новинара Теофила Панчића...

Успешно је, и поред проблема везаних за смештај учесника, организована и реализована Међународна књижевна колонија „Чортановци 2010“, на којој је учествовало 6 страних и 4 домаћа писца. Месец дана по завршетку манифестације изашао је и зборник овогодишње колоније.

Управни одбор и канцеларија СКД-а иницирали су и организовали и неколико акција скупљања књига за библиотеке у Србији. Сакупљене су и уручене књиге за библиотеке у Српској Црњи и Великој Плани, а врло успешна је била акција „Књиге за Краљево“ у којој је сакупљено 770 књига за Библиотеку „Стефан Првовенчани“. Одлучено је да Српско књижевно друштво и у будуће скупља књиге за сиромашније библиотеке у Србији.

Председник и секретар УО СКД-а активно су уче-

СКУПШТИНА СКД-а

ствовали у раду Координационог одбора уметничких удружења Србије, посебно на оним састанцима на којима се разговарало о репрезентативности удружења. (Одмах после скупштине завршен је обиман посао припреме материјала за конкурс за стицање репрезентативности, и тај материјал је на време предат Министарству.)

После одласка колеге Слободана Зубановића у пензију, средином прошле године, Управни одбор је за в.д. уреднику *Књижевног магазина* изабрао песникињу из Београда Марију Мицковић, која је, према договору и пре-ма расположивим средствима, уредила два тробоја *Магазина*. Крајем године расписан је конкурс за избор новог главног и одговорног уредника и између четири кандидата. Већином гласова УО за уредника је изабран критичар Милета Аћимовић Ивков. Скупштина је обавештена и о проблемима финансирања *Књижевног магазина* и у 2010. и у 2011. години и недовољности средстава која за овај важан програм СКД-а издава Министарство културе. Ипак, оптимизам улива донација коју је, захваљујући разумевању господина Верољуба Дугалића, секретара Удружење банака Србије, ово удружење уплатило за обележавање десетогодишњице оснивања и за суфинансирање јубиларног броја *Књижевног магазина*.

Продужен је уговор о сарадњи са Удружењем писаца Румуније и прошле године гости фестивала поезије у

Констанци била су два члана СКД-а, као што су два румунска књижевника била учесници колоније „Чортановци“. Настављена је размена гостовања и са Хрватским друштвом писаца, а још неки наши чланови били су гости иностраних књижевних фестивала. И у реализацији програма међународне сарадње највећи проблем био је недостатак средстава, пошто ни Министарство културе ни Град Београд, изузимајући колонију „Чортановци“, нису досад имали разумевања за ову врло важну активност Друштва.

Крајем прошле године направљене су и двојезичне чланске карте нашег друштва.

Када су у питању просторије око којих се СКД спори са Удружењем књижевника Србије, и поред одлуке Првог општинског суда, донете 27. 11. 2009. године, која обавезује УКС да се исели из просторије у којој је редакција *Књижевних новина*, Српско књижевно друштво није се у просторију и уселило, пошто је УКС уложио жалбу на ову пресуду. У међувремену, Удружење књижевника Србије тужило је СКД због наводног заузимања просторија у поткровљу, на што је СКД уложио жалбу, пошто се та тужба заснива на неистинитим тврђњама. Рочиште по овој тужби заказано је за крај марта месеца, а жалбу УКС-а на пресуду по предмету који се тиче простираје *Књижевних новина* суд још није разматрао. ►

► И за ову годину су поднете апликације на конкурс Министарства културе и Секретаријата за културу Скупштине града Београда, наводи се у извештају о раду УО и о реализацији програма Српског књижевног друштва између две скупштине.

Секретар УО СКД-а Душко Новаковић је у свом излагању навео да су за рад канцеларије непосредно били везани рачуноводствени послови, обављање банкарских трансакција (уплате-исплате), припремање финансијских извештаја, послови пријема и одавања поште, уплате телекомуникационих трошка, дистрибуција књига и других публикација, информисање и обавештавање чланства, комуникација са културним и другим институцијама, вођење записника на седницама УО?!?! У групу послова канцеларије спадали су и послови комуналног и стамбеног одржавања просторија у згради које користи Српско књижевно друштво. Канцеларија је активно учествовала и у припреми и реализацији колоније „Чортановци 2010“ и других програма, те у припреми апликација за конкурс Министарства и Секретаријата за културу.

Душко Новаковић је известио скупштину и о раду комисија и других радних тела Друштва, као и о трибинама „Клуб СКД у КЦБ“ и „Књига Пулс“ одржаваним у току прошле године.

Протестујућу због тога што ни један афористичар није предложен за такозвану националну пензију, и сматрајући да се чланови комисије Министарства из редова писаца и преводилаца нису доволно залагали за то, Александар Баљак је говорио о потцењивању афоризма као форме у нашој књижевности, за разлику његовог великог угледа у свету, а тиме и дискриминације овдашњих афористичара и у књижевном и у социјалном смислу. Објашњавајући начин рада комисије за националне пензије, Никола Вујчић, који је био члан ове комисије, говорио је о своме залагању да што више писаца добије ово признање, али и о томе да својим јединим гласом није могао да учини више него што је учинио.

Надзорни одбор није нашао неправилности у пословању СКД-а, али је председник овог одбора Ненад Милошевић поднео оставку због неслагања са радом управе и начином вођења скупштине. Уместо Милошевића, у Надзорни одбор је изабрана Ана Ристовић.

На скупштини је проглашена добитница Награде „Биљана Јовановић“ за 2010. годину. Добитница је Владислава Војновић за књигу поезије *Пеемесме*, у издању Културног центра Новог Сада. У Жирију награде радили су Љиљана Шоп (председница), Татјана Росић и Ибрахим Хаџић.

У свечаном делу Девете скупштине Милован Марчетић је прочитао је текст посвећен 10-ој годишњици оснивања Српског књижевног друштва, а на тему овогодишње скупштине, „Књига и писац у годинама демократије“, своје текстове прочитали су Јасмина Топић и Владимир Кецмановић.

У својој беседи под називом „Тужни апел“, Кецмановић се критички осврнуо на рад Друштва, сматрајући да СКД није доволно учинило да утиче на мизерна средства која за књигу ова држава издава, и на произвољно располагање тим средствима које је узурпирала шачица људи из самог Министарства културе и људи интере-

НОВИ ЧЛАНОВИ

Као никад досад, за пријем у Српско књижевно друштво пријавило се чак 38 песника, прозаиста, теоретичара и историчара књижевности, књижевних критичара... Комисија за пријем нових чланова, коју су чинили Милосав Тешић, Горан Петровић, Дубравка Ђурић, Ален Бешић и Зоран Пешић Сигма (председник), предложила је Управном одбору да се у СКД приме 22 нова члана. Управни одбор на својој седници одржаној пре скупштине усвојио је већином гласова овај предлог и предложио скупштини да се нови чланови у СКД приме акламацијом. Скупштина је предлог Управног одобра о акламацији прихватила.

Због неиспоштоване процедуре у предлагачњу и због тога што је то учињено без знања писца који је предложен, није прихваћен предлог изнесен на самој скупштини, да се угледни амерички песник српског порекла Чарлс Симић изабере за почасног члана СКД-а.

Нови чланови Српског књижевног друштва су:

Предраг Брајовић, Владислава Војновић, Јасмина Врбавац, Сунчица Денић, Стојан Ђорђић, Оливера Ђурђевић, Никола Живановић, Вуле Журић, Слађана Илић, Данило Јокановић, Милош Латиновић, Никола Маловић, Андрија Матић, Дејвид Норис (*почасни члан*), Игор Перешић, Милош Петковић, Иван Потић, Иван Радосављевић, Дејан Симоновић, Дејан Стојиљковић, Ненад Шапоња, Алла Татаренко (*почасни члан*).

сно везаних за Министарство. Кецмановић takoђе сматра да је СКД на самом почетку свога деловања изабрао погрешну стратегију, засновану на покушају неформалног утицаја на власт преко својих у власти високопозиционираних чланова, а који се сада својом неактивношћу дистанцирају од СКД-а.

О тужном и понижавајућем положају писаца, са скоро никаквим шансама да им се објаве књиге поезије или било који вид некомерцијалне литературе, говорила је и припадница најмлађе генерације члanova СКД, Јасмина Топић, полазећи од констатације да не може говорити о задатој теми, јер демократије нема у Србији, већ да постоји само неки облик „селективне демократије или социјалистичке варијанте акумулације капитала“. Одбацивши могућност да се нешто конкретно учини у датим околностима, Топићева је поручила колегама: „Видимо се на Фејсбуку, једином књижевном салону у Србији“.

После завршетка скупштине, десета годишњица рада Српског књижевног друштва обележена је и коктелом.

ЈЕДНА ПЕСМА

Борислав Радовић

ЗИМСКА БАЈКА

Сва се улица тоциља, свак гледа
ћутке под ноге. И тај општи бег
утабава у слој прљавог леда
недељама непочишћени снег.

Само старица нека мимо свега
упорно куцка лопатом у лед:
чврста у вери, до последњег снега,
да још постоје држава и ред.

Ова песма је могла бити написана у било којој од година у последњој деценији двадесетог века. Тиме се не мисли да су песма и њен смисао везани искључиво за једно одређено време, нити да је Србија престала да буде земља бајки. Песма је, заправо, захватила у дифузно стање духа свога времена и успела да одатле уобличи један фрагмент са универзалним важењем.

Свега два катрена, у сваком по једна развијена слика, чије су темељне ознаке јасно изречене: општи бег и чврстине у вери. Иницијална слика је могла бити формирана као реалистички одзив на сцене са неке од стрмих београдских улица, прекривених поледицом за коју се нико данима (у песми хиперболично: *недељама*) не стара. У трену, оно свакодневно се преинача-

ва у нешто епохално, у судбинско. Свако својим јадом забављен, ћутке, бежи из општег леда, у неизречено, можда у наручеј спаса, а можда и у још већу опасност. Напетост такве сугестије наглашава следећа слика, сва у контрасту: нека старица која се, *мимо свеја* и упркос свему, својом малом снагом, супротставља свеопштем раслу. Архетипски лик чуварке, домостројитељке - или старица само није свесна онога што се око ње дешава?

Да не буде баш све у епохалним димензијама, а да се сачува оријентација на вредности, старају се по један колоквијализам у свакој слици (*тоциља, куцка*), који благом иронијом снижавају општи тон стихова. Песма постаје непретенциозна и топла. Заиста, бајколика.

Саша Радојчић

Издања Културног центра Новог Сада

Информације о књигама- 021/522 736
Посетите нас на интернету: www.kcns.org.rs